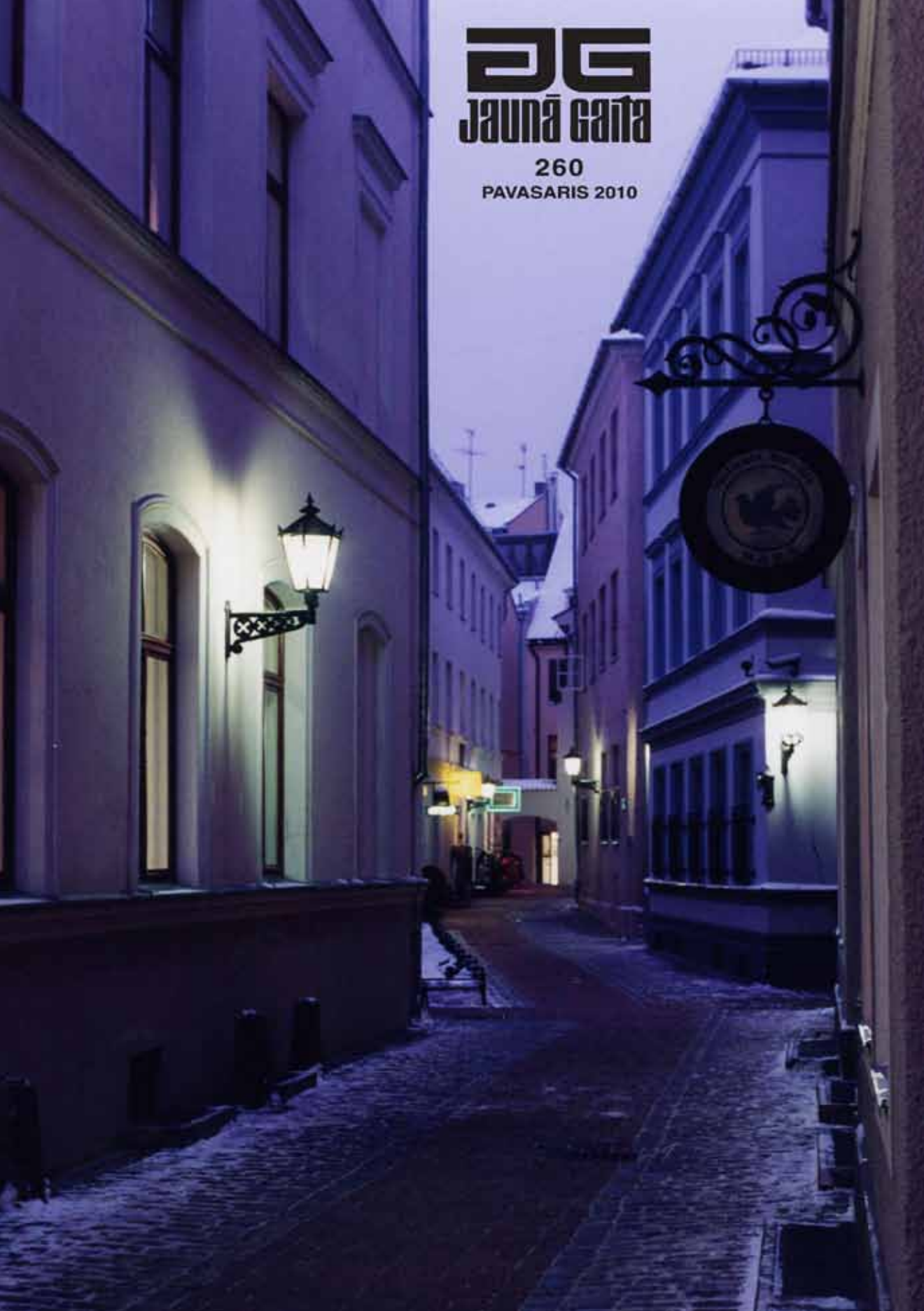

266

JAUNĀ GAITA

260
PAVASARIS 2010

VOL. LV, No 1, ISSUE 260
SPRING 2010

Jaunā Gaita is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief: Rolfs Ekmanis
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@msn.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor: Juris Žagariņš
juris.zagarins@gmail.com

Contributing Editors: Voldemārs Avens,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Andris Priedītis,
Juris Silenieks, Juris Šlesers, Biruta Sūrmane,
Linda Treija, Lilita Zaļkalne

Business Manager: Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Phone: 416-621-0898
Fax: 416-621-9717
ibulmanis@scom.ca

JG home page:
<http://zagarins.net/JG>

Subscription rates

Canada
1 year Can \$39.-
2 years Can \$76.-
Single issues \$10.-

Other countries
1 year US \$39.-
2 years US \$76.-
Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Copyright 2008 by "Ceļinieks"
Chairman of the Board
Guntis Liepiņš Box 21131, 150 First St.
Orangeville, ON L9W 4S7
Canada

Printed by Greenwood Tamad Ltd
Toronto, Canada
Canada Post Cust. # 02242052
Agreement # 40012507
ISSN 0448-9179

55. GADAGĀJUMS, PAVASARIS 2010

1. (260) NUMURS

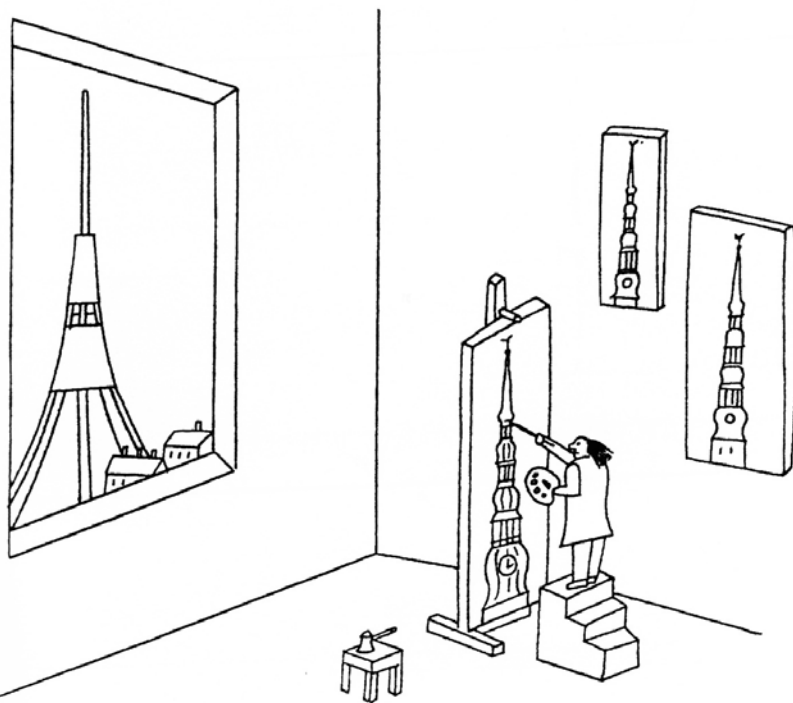
S A T U R S

- 1 Alvis Hermanis. Rīga
  - 2 DZEJA – Jānis Vādonis
  - 7 Leons Samulis. Nejaušais zaļais
  - 8 Aina Balgalve. Marianne Hauser
  - 9 Laima Kalniņa. Kāds iesākums
  - 18 Vita Gaiķe. Lolita Gulbe ĒRPF laureāte
  - 20 Eva Eglāja-Kristsons. Latvija un trimda
  - 23 Irēne Avena. Nobeliste Herta Millere
  - 25 Sarmīte Janovska. Marta Landmane
  - 27 Leons Briedis. Dēmostens
  - 28 Gundars Ķeniņš. Zinātnes kalngalos
  - 29 Dzintars Bušs. Krīzes cēloņi ASV
  - 31 VĒSTURE – Franks Gordons. Pribaltika
  - 33 ATMIŅAS – Uldis Siliņš. Vācijā 1945
  - 36 MĀKSLA – Laimonis Mieriņš. Līd�ā
  - 37 Ramona Kalniņa. Ūdenssajūta II
  - 38 Ila Kellermane. Saule. Mēness. Deja
  - 40 Aina Balgalve. Ermīne lasa LA
  - 41 Ilze Nāgela. Leons Samulis
  - 43 Vilnis Auziņš. Balvas fotomeistariem
  - 44 R.E. Kellermane, Balgalve, Kalniņa
  - 45 VĒSTULES. DAŽOS VĀRDOS
  - 60 GRĀMATAS – Biruta Sūrmane. Mīlestība
  - 61 Juris Silenieks. Ainas Zemdegas Raksti
  - 63 Dzidra Purmale. Jāņa Lejiņa triloģija
  - 64 Aina Sikсна. Šķēpu laušana Kastaņolā
  - 66 Rolfs Ekmanis. Zudušais literatūrā
  - 68 Lalita Muižniece. Rasma Grīse
  - 69 Raimo Lielbriedis. Februāris (foto)
  - 70 Rolfs Ekmanis. Berlīnē 1987 (foto)
  - 71 Amanda Jātniece. Daigas Jomas stāsti
  - 72 Jānis Krēsliņš Sr. Latvieši, igauņi
  - 73 Valters Nollendorfs. Latvieši Rietumos
  - 74 Biruta Sūrmane. Toutonghi vāciski
  - 75 Gundars Ķeniņš. JBS 40/3
  - 76 ERRATA
- IN THIS ISSUE
- Līgas Svīkšas vāks – *Vecpilsētā*
Datormaketētājs Juris Žagariņš
JG pateicas par PBLA, KKF & LNAK atbalstu

Rīgai ir veca, gudra un skumja dvēsele. Tā ir pieredzējusi un pārcietusi tik daudz, ka tās dvēsele kļuvusi smeldzīga un vieda. Kā ļoti veca cilvēka acis – ironiskas, bet labsirdīgas un filozofiskas. Šī ir mistiska pilsēta. Un mēs esam dīvainas burvestības varā. Jo no Rīgas nav iespējams aizbraukt nekad. Lai cik tālu es arī neatrastos no tās.

Alvis Hermanis

Jaunā Rīgas teātra režisors

JĀNIS VĀDONS

* * *

*zilgana čokuraina āda
plaksti mikli un smagi kā māls pēc lietus
es esmu izticis krastā
pauninieks kapracis nodevējs augstākās tiesas vārdā
piedzimis
atkal bez sejas atkal bez saknes stingruma zemē
un nazis pie rīkles*

*vēl viena gadu rīdze pierē un cieši ap kaklu
nu jau var elpot – tāda ir piedzimšana
tikai stundu vēl nēsāt uz rokām
un tumsa iemigs*

*tikai nenodot māti pirmo kļiedzienu
šausmīgā aukstā gaismā
uz kuru bēg katrs nākamais solis
un satek visas patversmes ielas
dzīvās un skaļās ielas
kurās mēs iznirstam rītos
paklūpam paši aiz savas elpas
un nozūdam laika cieti savērpelētajos matos*

* * *

*tādu kā lāsteku redzu uz vasaras zaļā zoda
zem siltas rokas kūst tilta metāla marga
bet nīrēja acis jau tur – atvarā iekšā*

*šeit tikai palicēju sastingušais aprbrīns
spīdoši acu objektīvi gatavi nīrēja lēcienā nofotografēt
nāvi
ilgā un satricinošā ūdens šaltī sadzirdēt balsi
līdz kurai mums brīvības nepietiek*

*un lāsteka pil zaļām lāsēm matos
kurā pusē mēs stāvam? lai acis izdziestot
gurdeni slīd pāri zaļajam fonam?
lai sviedrains un drēgns rudens
piesaka nāvīgi aklu ziemu?
vai esam tikai viens lēciena mirklis
viss klusi gaistošā vējā
un tad – silts nospiedums uz sastingušā mūžības vaiga
maza fotogrāfija kādās aprbrīnas pilnās acīs
un atvaros luminiscējoši spoki
tāda skaņa ir zemei pirms ilgās saules*

* * *

*būsim lēni
jo asfalta dubļi izžūs
jo asfalts ir tikai mazcenas tālruņa vāciņš
zem kura pieplokot cieši ar seju
skan bezvadu tīklu zvani
miljoniem rītu miljoniem elpu miljoniem soļu
bez adresāta*

*būsim lēni
mums vēl paliek šis kilometrs
šī mazā pudele ūdens
un daži soļi pa kreisi
zaļajā upē
turoties sapņu briedim pie labējā raga*

*kas ir šī centrāle un ar ko mūs savienoja?
mēs taču atkal dubļus brienam
bet man kāds pieplacis cieši cieši
un man vienīgajam vēlreiz vienīgo reizi zvana*

* * *

*es varētu palikt šai pieturā
iespiesties zaļajā ēnā
un izlīst caur laika spraugu
pašā viducī liesmai
brīvi no krusta zīmēm
mēs pulcētos dīvaini mirdzošām acīm
vienā mezglā bez telpas
bez asins kas diedelē balsi
tuvi kā putni ceļā uz svešu zemi
mēs mirušie mācītos dzīvot
vējā kur nepaliek pulksteņu skatlogi
akli un tikšņoši rēgi
tikai ēna un nekas
nezustu kad mēs gultos silti uz kāda pleca
un elpa sekotu elpai
mirklim kas uzlido palikt*

* * *

atnākšana

manās mājās ir durvis un logu ducis

šķīvji visādi nieki asaru trauks

*viss rūpīgi ierāmēts saskaitāmās un precīzi citējamās
laika zīmēs*

aiz kurām katra telpa ir noslēpusi citu telpu

un aiz laika kāds nepieskaitītais

asiņu rievām pārvelk švīku un izrādās – viņš te jau ir bijis

kad vedu suni pastaigā krēslas draugs

uz palodzes košļā ēnu kurā savādi atspīd svece

un savādi runā par nakti pēc dienas

kurā viņš nebija klāt

un es steidzos es steidzos aiziet

lai atnāktu ātrāk ne jau pirmajam būt

*bet paspēt pie sevis atnākt kad atbīdās visādas zemes un
debesu sienas*

*nevienas klusēšanas vairs nepaliek tikai kāda balss
visam pieskaita nesaskaitāmo*

* * *

mani soļi lien atpakaļ mani

un atbalss kļūst atkal par balsi

tu (viņas pirksti caur lapotni

ieslīd sarkankrūtīša spalvās)

spēlējies maīga maīga ir sarkanā upe

naga gals muguras švīka

tik bieza migla pār jūru reti mēdz būt

tavs (mēness ir baltā lāča bērns

lēns ar lielu zivi un mākoņu blāvo ledu)

kailums noslīd pār mani

nakts peld gar pašiem Japānas krastiem

nav ķiršu laiks

nav (ziedi maigāk saplosītā spēļu kastē)

tavas ūdensrozes sārtā kontūra

un valgums (uz sirpja asmens šūpojas vilnis)

izslīd no lūpām dzestra agruma pilns

un tevis (paslēpsim ziedu no gaismas

paslēpsim vismaz kaut ko

un dzīvību dūkainajās spalvās)

* * *

*tad es vēl dievināju šo pilsētu
vienmēr vieni un tie paši rīti
kaiju kaitinošie kliegzieni
laistītājs kura darbu saule izžāvē
vēl nepacēlusies virs daudzstāveņu jumtiem
tukšo ielu pazemojums rītausmā
kad migla kairi smaržo no tālas mežmalas
kā jauneklīm nepieejams jaunavas vainags
vienmēr vieni un tie paši vakari
gaisma visās istabās skaļais viegli būt jaunam
un tava skaistā skaistā skaistā seja
un laiks kas kā dadaists spēlējās ar divām avīzes driskām
tu esi tu neesi*

*plaukstās nosēdies melns putns
lēni knābā tev acis
katru reizi atskatīdamies uz mani
mums abiem mēmi kustas lūpas
visos iespējamajos veidos kā nav iespējams dzīvot
visos iespējamajos veidos kā nav iespējams dzīvot
bet tas putns nenogalinās tevi
es pats uz sevi saderēju
iemīlēdams šo mazo pilsētu
uz kuru neatlien neviens sliežu slieka
es pats uz sevi
un tam velnam ir tikai divas avīzes driskas*

* * *

*pieskaries valodai – zivij laika duļķainā
tintē kas slīd gar tavu ādu ar glumu
netveramu miesu un atstāj zvīņas kā bites dzeloņus
vakars vai brīdī senāk tu viegli turējies aiz spuras
tevis nebija mēles ar kuras trulo harpūnu
mērķēt kaut kur starp caurspīdīgajām acīm
un tavs ķermenis vēl nebija tukšs vraks
kur tu mēģini atgriezties meklēdams pirmatnības ēnas
neizdeldējamo balsi
un saprazdams sākumu kurā tu biji pirms sevis
un kas paliks pēc tevis zem mazām spīdīgām plēksnēm*

* * *

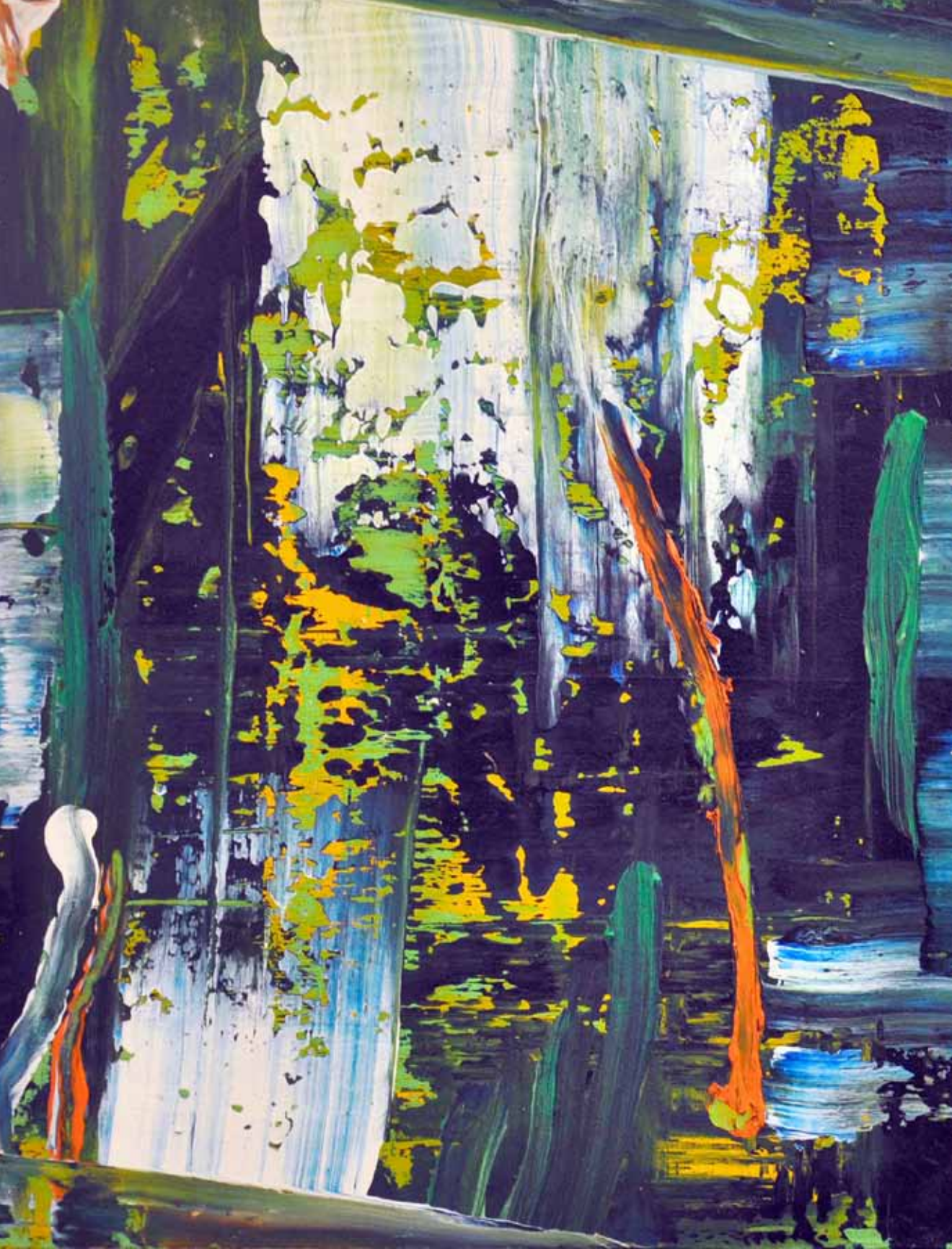
*vilciņš griežas rudā mās
rudens mās paņem čūsku par mēli
tavs vilciņš griežas
ziemā tu piedzimi saulei
un tevi kristīja – Baltā
palos ar tevi sargāja sliksni
slikšņu un purvāju ļaudis
un kad tu izzudi skatam
kad tevi nespēja atsaukt no vēja
viņi pielūdās mēnesi
melnu mākonī palsajā gaismā
viņi vilciņu grieza
un šņācošā čukstā
vilka tevi no sūnām laukā
no smaržas no piebūruma
kurā tu iedzimta biji
laiku un esību indi glabāt
atmiņu sargāt un atgādināt
tavs vilciņš uz rudenī griežas
rudā mās rudens mās*

* * *

*pilsēta aizaug
lēni aizmirstām sejām
logu biezokņi pamāj aiz paraduma
tikai tāpēc ka balss spiež uz varžacīm
un kauc katrā dubļu plīķī
tikai tāpēc ka sev kāds aiznaglo muti
un sajūk prātā
kad klusums uzrīko dzīres
visiem vientuļiem kam šeit nav paredzēta vieta
un dzīve ir aizsvīdis stikls
uz kura viss sadalīts laika joslās
pa solim pirms un pēc durvīm
kas nekad neveras ciet*

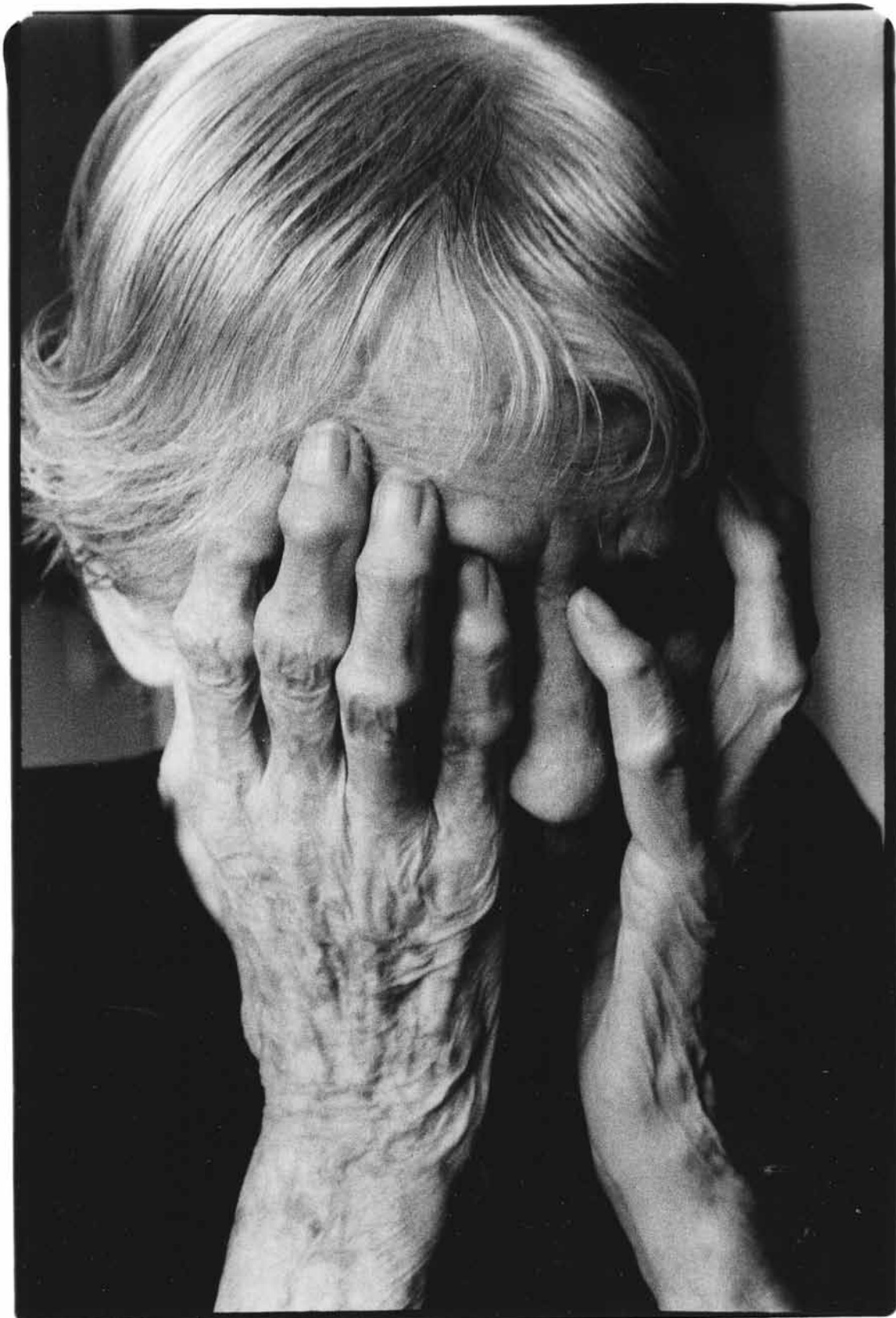
Jānis Vādots (1979) jau iedzīvojies Rīgā, lai gan kurzemnieciskas saknes. Tulkotājs, studējis valodniecības doktorantūrā. Sakaros ar dzīvi, sapņiem un vīzijām. Tieši šie sakari un (ne)sakarības Jānim patīk dzejā. Kopā ar citiem latviešu atdzejotājiem piedalās dzejas izlases *Josifs Brodskis* („Neputns”, 2009) veidošanā.

Leons Samulis. *Nejaušais zaļais bez nosaukuma*. 2008. Akrils uz audekla

Par mākslinieku skat. 41. lpp

Aina Balgalve. *Marianne Hauser*. 2004. gada jūlijā

Par fotogrāfi skat. 44. lpp

Laima Kalniņa

KĀDS IESĀKUMS

Ritas Laimas Bērziņas zīmējumi

Un austrumiem no mājas aiz plūmjokū rindām ir mežrozīšu dzīvžogs. Tās, vienotrai blakus stādītas, ir saaugušas tik cieši, ka ir nedomāt izklūt tām cauri – īsta ērkšķu siena. Aiz mežrozītēm ir apaļiem akmeņiem bruģēts ceļš, kas, no pils puses nākdams, ar likumu iesniedzas pagalmā, izbeidzoties pie lielā šķūņa durvim. Mežrozīšu smarža ienāk mājā pa vasarā atvērtiem logiem un ir stipra un tīri vai reibinātāja, ja diendusā paklāj segu zem plūmitēm un guļ tur, kamēr lielie ļaudis ir aizgājuši nomidzi istabā. Šeit ārā var sarunāties, var rotaļāties uz paklātās segas, nav jābūt klusu kā telpās, lai netraucētu gulētājus. Bet var arī nedarīt nekā – tikai gulēt uz muguras, raudzīties zilajās vasaras debesīs un baltajās mākoņu pūkās, kas dzēnā viena otru, nemitīgi pārvēršoties un pārveidojoties. Un visu laiku tur ir arī mežrozīšu smarža, smalka un svaiga, viegla ienākdama apziņā tīri nemanot, lai vēlāk vēl pēc gadiem atnestu līdzīgu vasaras dienas kluso diendusas stundu un dzidrās, zilās debesis.

Dažreiz – ļoti reti – uz apaļiem akmeņiem aiz dzīvžoga norīb garām braucošu ratu riteņi. Braucējs nemana to vai tos, kas uz segas aiz dzīvās sienas, bet mazas ausis klausās – vai pie mums? Vai iegriezīsies pagalmā? Vai turpinās braukt pa ceļu, kas aiz mūsmājām kļūst grambains, parasts mazlietots lauku ceļš? Vēl retākas ir tās reizes, kad svešie rati seko akmeņainā ceļa likumam uz mazās, baltās mājas pagalmu. Parasti ratu riboņu un zirgu pakavu klaboņu noķer smilšainā taka. Steidzīgā rikši kļūst lēni soļi, un vienīgais troksnis nu vairs tikai ir ratu asu žēlā smilkstēšana, ļodzoties pa dziļi izbrauktajām grambām.

Tie uz Meža muižu, gudri nosaka mazie, kas ausās, ierīkojušies uz paklātās segas, un jau domās pavada braucēju garām jaunsaimniecības dārzam un laukiem, garām kļavu gatvei, kas ved uz barona dzimtas kapiem, pāri akmens tiltam, kam blakus pavasaros tik krāšņa zied mežābele un aiz kura sākas

---

Arhitektes, prozaikas, dzejnieces, tulkotājas un jaungaitnieces literārais *oeuvre* – gan grāmatās, gan periodikā – ir plaši pazīstams un nozīmīgs. Lai tikai pieminam Jaunsudrabiņa balvas laureātes romānus *Atgrieztais riecēns* (1981), *Valentīns un viņa sievietes* (1982), *Brīnišķīgās puķes* (1995), kopā ar Gunaru Janovski sarakstīto *Cilvēku, kas gribēja vairāk* (1987). Un tie nebūt nav visi. Vairāk par Laimu skat. JG236(2004):8.

tā māju pudura tiesa, kuras visas vēl aizvien mēdz saukt par Meža muižu, kaut tagad tā sen vairs nav vienīpašnieka daļa, pusemuižiņa, bet virkne mazzemnieku te atrod iztiku. Ir tikai viena vieta, uz kuriem var doties svešais braucējs, ja nav siena laiks – uz Meža muižu, jo aiz tās vairs nav nekā, nevienas mājas, nevienas iedzīves. Vēl īsu gabaliņu mazzemnieku lauki un tad aiz vilciena sliežu pārbrauktuves ir mežs, dziļš, noslēpumains sils ar milzu kokiem, valsts mežs.

* * *

Patiesībā tā ir vienkārša un ierobežota pasaule, šī 30 pūrvieta lielā jaunsaimniecība, un tikai bērnam tā var šķist ļoti plaša un pilna atklājumu un pārsteigumu. Varbūt sīkais radījums raugās citām acīm kā lielie ļaudis, kam skatu sasējusi ikdienu un darāmie darbi, kas ātrajā un īsajā Latvijas vasarā dzen viens otru, un tādēļ, ka mazais ir tik brīvs, viņš pamana lietās nākotnes sastapšanos. Redz, akmens tiltu un mežābeli uzlūkojot, jau to brīdi, kad būs pieaudzis, un šķirstot grāmatu ar Japānas attēliem, tā skats pēkšņi apstāsies pie viena no tiem. *Cik pazīstama šī vieta šķiet!* – viņš izsauksies. *Tas tilts un koks – kāda saskaņa! Man šķiet, es atceros. Nav nemaz tā, it kā es skatītos svešas zemes attēlos!*

Bet varbūt bērnam, šī viņa pasaule, kas lielajiem šķiet tik ierasta un necila, sniedz dziļumu un plašumu nevis tās nākotnes atmiņu dēļ, kas pavadīs visu mūžu, bet gan tādēļ, ka bērns atceras un jauž pagātni, ko tā glabā. Lietu virspusei cauri mazais jūt pulsējam iepriekšējās dzīves ritmu. Vai arī to, ka sākumā, pašā, pašā sākumā, nemaz nebija lieta pati, tikai jēdziens – mazs gaistošs enerģijas impulss, un tomēr tik pastāvīgs un nemainīgs, ka pukst un vibrē vēl aizvien ikkatrā priekšmetā un vietā, kam pieskaras bērna meklētāji pirksti un apziņa.

30 pūrvietu jaunsaimniecība. Maza, balta divstāvu dzīvojamā ēka un milzīgs šķūnis. Kas reiz tiešām bijis muižas šķūnis. Tagad zem tā jumta ievietojušās visas nepieciešamās saimniecības ēkas: kūts, klēts, siena, salmu, pelavu un nekultās labības noliktavas. Kad atbrauc kuļmašīna, arī tai tur ir vieta, un vēl atliek telpas, kur nokraut dēļus un citus būvmateriālus. Kaķis, kas laikam arī dzīvo šķūnī, pazūd kā akā, kā ūdeni iekritis, kad ieiet pa lielajiem vārtiem – durvīm. Tūkstoš un viena paslēptuve melnraibajam zvēriņam zem milzīgā, pelēkā kokskaidu jumta. Šķūnis bija bez savas drošas segas, kad jaunsaimnieks te ienāca. Par daudz jau būtu bijis cerēt, ka jumts būtu saglabājies cauri garajiem kara gadiem. Dieniņ! Pat šķūņa akmens stabi, kas mainās ar pelēksirmu dēļu sienām, pat tie glabā apaļas sprāgušu granātu izdobtas bedres, un tur tālāk, pakalnā, barona dzimtas kapu malā ir tik vēl pa daļai aizauguši ierakumu grāvji. Šeit bijušas cīņas. Karavīri reiz noliekušies staigāja pa līkloču ejām, kur tagad vasaras siltajā saulē patvērumu meklē tik mazas, zaļas, iztraucētas ķirzaciņas. Ierakumu pusaizgruvušajos grāvjos, to tumsā, var slēpties visādas briesmas: čūskas, vēsi gludas un neganti indīgas, nesprāgušas granātas, no kurām bīstas un brīdina pieaugušie, un dzeloņdrātis. No šīm pēdējām mazie prot un grib sargāties, tās viņi pazīst. Jaunizkarotajai Latvijas zemei un laukiem dzeloņdrātis vijas apkārt un pāri kā ērkšķu vaiņags visur, kur vien risinājušās cīņas, un vai gan šai mazajai, skaistajai pasaulei ir kaut vai tikai pēda zemes, ko nav pārstaigājis savs vai svešs karavīrs?

Vissaldākās un lielākās zemes aug tieši visbīstamākajās vietās – uz pašām ierakumu malām. Lielas, vilinātājas, sārtas tās pievirzījušās cik vien tuvu var tumšajām ejām, augdamas tur, kur vēl nesen kāds mēdza balstīt ieroci, no barona kapu kalniņa raudzīdamies pāri laukiem uz rītiem, uz Pasta muižas pusi, kuras virzienā, garām Maskavas krogum, taisns un balts aizstiepijas puteklainais lielceļš. Arī ap lielo granātbedri aiz šķūņa aug mežzemes, un arī no šī zemes dobuma, kas aizaudzis nātrēm, jāsargās. Arī šeit vislielākās, vissaldākās ogas, sarkanas, apaļas lāses, ir vistuvāk bedres malām. Pati tā iegrebta gravas, kas aiz lielā šķūņa, slīpumā. Lai pamēģina lielie šeit ogot! Nav viegli noturēties tā, ka neieslid nātrās. Kur nu vēl saglabāt smilgā savērtās zemes!

Bet gravas slīpajam krastam ir pašam savs pievilksanas spēks. Te rodas rotaļa, kas gauži nepatīk pieaugušajiem. Tie pavisam nevar

saprast tās pievilcību. Kas gan par prieku var būt, viņi rājas, ripināties lejā kā balķēnam no kalna uz leju, apreibstot un saskrāpējot seju un locekļus uz asākām zālēm vai stublājiem? Un kā lai vēlāk nopļauj veldrē sadzīto zāli?

Nē, pieaugušie nesaprot nemaz! Un kā lai bērns viņiem izskaidro brīnišķīgo ritēšanu, kad var gandrīz pārvērsties par mazu, priecīgu, nedomātāju strautu, ūdens lāsi, kas lēkādama steidz uz dziļumu, ripojošu akmeni, ko zeme velk dziļāk un tuvāk, visu ceļu lejup dāvājot zemes, zāles un ziedu smaržu tik tuvu, kā to nekad neizjūt steidzīgie un tālie kājāmgājēji.

Nebēdīgi ļauties zemes vilksanas un nešanas spēkam, to var tikai bērns. Labā zeme nes un šūpo cauri visai zaļai, siltai vasarai. Vakarā pēc garas un saulainas dienas īsajā pirmsmieģšanas brīdī, guļot dzelzs gultiņā ar mišņa rotājumiem galvgalā, bērnam šķiet, ka arī guļvieta viegli šūpojas miglains miega jūrā iepeldot. Tikai aizmidzis, bērns ir rāms. Nomodā esot, bērns ir nemitīgā kustībā.

Nu kādēļ tu skrēji, rājas pieaugušie. Nevajag mūžīgi tā drāzties! Kad atkal kārtējo reizi ceļgali bērnam kritienā ir asiņaini. Mazais skatās uz saviem brūnajiem stilbiem un kā tur, kur nobrāzta āda, tumšsarkanās pīles lēni sāk sūkties cauri pelēkai putekļu kārtai. *Bet tu neliec klāt jodu, viņš mātei saka, tas kož.* Un tad viņš meklē iemeslu, kā tas viss tā gadījās. *Tur pakalnē pie gravas taka ir nelīdzena, bērns saka, man aizmetās kāja.*

Vai arī: *Es skrēju, un Mudra gribēja līdz, un tad viņa man gadījās ceļā.*

Bet lielie nesaprot. Viņiem ir cits dzīves ritms kā mazajam, lēnāks ar īsāku dienu, ko nes pašu uzliktie pienākumi. Bērnam katra diena ir maza mūžība, un tomēr viņam ir jāsteidzas līdzī tai nerimtīgai kustībai, ko viņš jūt ap sevi un sevī. Pieaugušie, tie no saviem augstumiem neredz un nesaprot. Viņu lielajos un it kā nopietnajos darbos neietilpst tas, kas tiešām ir svarīgs.

* * *

Bērns ar kaimiņzēnu stāv pagalma malā pie govju dzirdināmās siles un rotaļājas ar bieztikla pudelītēm. Tās, senlaicīgas un visvisādās krāsās, ir nule atrastas nojaucamās vecās kalpu mājas sienā. Tā ir vienkārša un ļoti skaista spēle, ar kuru nodarbojas mazie. Nomazgājuši pudelītes spodras, viņi tās iegremdē silē un skatās, kā, ūdenim pildoties tajās no krāsainajiem traukiem, bēg sudrabaini gaisa burbulji. Tad pilnus ar ūdeni pie-

pildījuši, viņi paceļ tos augstu sev virs galvas un ļauj dzidrajam šķidrumam šļākties atpakaļ silē. Krāsas un kustības mainīgā rotaļā. Varbūt vēlāk, kad bērns būs pieaudzis, viņa gaitas to novedīs tālajā Ņujorkā. Modernās mākslas muzejā viņš skatīs krāsas un gaismas spēli, kur nemitīgā kustībā mainīsies raksts. *Skaisti*, viņš teiks ar smaidu, bet tas būs tikai viegls, acumirkliģis iespaids, kam nebūs grūti paiet garām, kaut gan šajā rotaļā svešs mākslinieks būs raudzījies atveidot savas bērniības spēles neizdzēšamo zīmogu, kas dvēselē. Bet skatītājam tas nebūs tik nozīmīgs kā senpagājušais brīdis, kad pats viņš radīja mirdzošu, šļakstainu brīnumu, jaunu un pirmreizīgu.

* * *

Cik daudz un dažādu pudelišu, saka gājēja, kas uz brīdi piestāj blakus silei, kur rotaļājas bērni. Vai tur jūs atradāt? – viņa jautā, norādot ar roku uz veco sienu, kas vēl palikusi nenojaukta blakus jaunajai mājai. Divi vīri ar laužņiem mēģina atdalīt vienu no otra akmeņus, kas nav vairs vajadzīgi. Reiz blakus lielajam šķūnim bijusi gara, zema ēka, nu tikai daļa no tās paliks iemūrēta jaunceltā nama sienās. *Jā, saka mazie un steidz parādīt šķirbu, kam atsedzoties atrasti viņu dārgumi. Ir labi, ja arī kāds no pieaugušajiem grib dalīties viņu atklājumos. Meita groza rokās divaini veclaicīgu, tumšzilu pudelīti – Re, tādas jau tagad vairs nav! Gatavais aptiekis viņiem te bijis! Un tad – Nu jūs varat spēlēt bodi, viņa bērniem ieteic un aiziet savā ikdienas solī. Bodi? Mazie domā. Kas būs šajā traukā? – Petroleja! – Un šajā? – Mašīneļļa!*

Ar to šī pieaugušā ieteiktā spēle ir cauri. Ne zēnam, ne meitenei neienāk prātā vairs cits kāds šķidrums, ko varētu pirkt veikalā – lauku bodē, kur ož pēc silķēm, ādas un petrolejas. Jā, tur ir vēl arī cukurs, sāls, dzelzļietas un tālāk uz plauktiem aiz letes paplāni bakēni ar katūna drēbi, bet ir arī kārdinātājas konfektes, lēni sūkājamās, caurspīdīgās, kas glabājas stikla traukā zem vāka, kur tās mirdz un spīguļo kā mazi, krāsaini dārgakmeņi patumšā telpā.

Bodi pieaugušie vēl aizvien sauc par Maskavas krogu. *Jāaiziet lejā uz Maskavas krogu*, viņi saka, kad pietrūkst sāls, petrolejas vai cukura. Mazie grib līdz – un ne tikai saldumu dēļ vien. Ir jau labi, ja izdodas izkaulēt tos, bet ne jau tādēļ vien. Ne tikai šis guvums ir tas, kas dara gājieni lejā uz Maskavas krogu tik tīkamam. Bērnam nu ir mazs ceļojums, cita vieta, jau aiz viņa ikdienas pasaulītes robežas. Vecā krustmāte pat neļauj iet basām:

Tur tak jākrusto lielceļš, apaun kājas! Bērns meklē sandales gājienam uz lauku veikalu, kādreizējo Maskavas krogu, kur reiz pagātnē dzēris negausīgais Alaines Edgars un varbūt arī viņa pasakas teicējs. Diezin, kur noklīduši apavi, kad lielie ir steidzīgi un negrib gaidīt bērnu. Dienām nav redzētas sandales, jo vasaras sākuma ikdienā labāk ir ļaut kailajām pēdām izjust zāli un zemi – vēso rīta rasu mauriņā, sasilušos apaļos akmeņus uz braucamā ceļa pusdienā, vai mīkstos, valkanos dubļus un brūngano ūdeni peļķēs lietum listot. Beidzot – vēl pēdējā brīdī pirms nepacietīgais pieaugušais aiziet viens – pagultē nevērīgi pamestas atrodas sandales, un, kad tās uzautas, var sākties gājieni.

Tepat tas jau ir – Maskavas krogs. Aiz šķūņa gala, pa taciņu gar gravas malu, garām lielajai granātbedrei, tad jāpagriežas pa kreisi, atstājot balto baznīcu aiz zaļās koku lapotnes pa labi, un celiņš no kalna cauri aplokam noved lejā pie lielceļa, un tam pāri otrā pusē, gara, zema akmeņu ēka ar pelēku skaidu jumtu ir Maskavas krogs. Šķiet, tas vēl glabā savu pagātni, Latvijas vasarā sapņojot par straujām vīru valodām, putojošiem alus kausiem, kas telpā tukšoti, un sen pagājušām kaislībām – gan mīlestībām, gan dusmām, kas visas noplakušas un izdzisušas kā putas, kas dzirkstīja vīru kausos. Varbūt bērns sajūt vecās ēkas sapņus, kad blakus pieaugušajam piestāj pie letes, bet tikai jūt, nav vārdu kā tos izstāstīt.

Kādreiz bērns pieaugs, kļūs nevērīgs un paviršs, izteiks sajūtas īsos formulējumos. *Sai vietai ir atmosfēra!* Tas nozīmēs: *Es sajūtu – šeit bija citas dzīves pirms manējās, citi, man nezināmi sapņi tās veidoja, bet man tiešām nav vairāk laika kavēties, man jāiet tālāk. Cita sapņi? Kas man ar tiem!*

Bet ir daži, kas vēl pieauguši saglabā bērna spēju lasīt vietu un lietu čaulai cauri, to sapņus, un meklē vārdu un veidu, kā to izteikt. Citi ļaudis dēvē šos savādniekus par māksliniekiem un uzskata viņus ar divainu bijības un nicināšanas sajaukumu. *Tas jau mākslinieks!* – ļaudis saka. *Ko tad tās sajēdz no reālās dzīves!* Ir gandrīz tā, it kā teicēji ticētu tikai lietu čaulām un apveidiem – *Nē, nē, ir tikai tas, ko saredz acs!* Bet kad pienāk reize, paši skaita lūgšanas savam neredzamajam Dievam, uzlūko To un visus Viņa kalpus ar bijāšanu. Dažreiz arī māksliniekus. Varbūt cerēdami, ka šie savādnieki atsegs kādu noslēptu pasauli, parādīs ceļu uz vislielāko noslēpumu – Visas Dzīvības Pirmsākumu? Ir daži, kas to spēj – lasīt lietu un vietu sapņus dziļāk un dziļāk, senāk un senāk, jau gandrīz

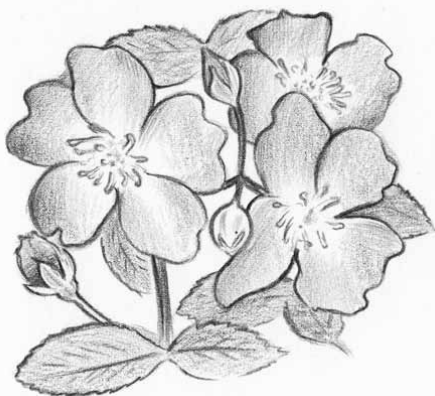
pieskardamies sapņa sākumam. Tādus ļaudis dēvē par svētajiem, lieliem zinātniekiem vai lieliem māksliniekiem, un viņiem ir dažkārt dota spēja mainīt dzīves plūduma gultni, dot tai citu virzienu, bet paši viņi ir gluži nevarīgi, vienmēr būdami sapnim pakļauti.

* * *

Bērni rotaļājas ar mirdzoša stikla daudzkrāsu traukiem un sudrabainiem ūdens burbuliņiem. Jau viņi ir pametuši un aizmirsuši pieaugušā ieteikumu, jo jūt, ka viņu spēlei tas neder. Viņu rotaļa ir gaismas un krāsas spēle – nerimtīga, mainīga kustība. Tā rotaļa, kas glabājas Maskavas kroga biežajās akmens sienās, bija citāda. To viņi sajūt. Ir daudz un dažādas rotaļas, neskaitāmas, Latvijas vasaras bērnam. Pieaugušie nenojauš, cik dažādas ir tās vietas, kas spēles ierosina un ko glabā 30 pūrvieta jaunsaimniecība un tās apkārtnē Koknesē.

Vecie barona kapi – to ieejas pīlāri ir pakalnē tieši pretī mazās, baltās dzīvojamās mājas rīta logiem. Varbūt, šie divi iedzeltenie sargi būtu skumjš mūžības atgādinājums pieaugušajam, kas nav ar tiem saradis, bet ne tā bērnam. To saulē sasīlūšie, gludie sāni laipni ļauj mazas rokas glāstam. Tiem bija būt balstam dzelzī kaltiem vārtiem, kas neļautu svešām kājām staigāt pa kapu kalniņu lielo koku paēnā, bet pīlāri ir aizmirsuši un pametuši tiem uzticēto uzdevumu. Viņi tikai stāv un raugās lejup uz kādreizējo barona kalpu mājas pagalmu, kas piekļaujas lielajam šķūnim, un redz, kā aina pārveidojas un mainās. Šķūnis vairs lepns neglabā neskaitāmu labības vezumu zeltaino bagātību, bet ir kļuvis palīgs un kalps jaunsaimnieka dzīvošanai. Tajā no ganībām atgriežas piecas brūnajas un viens līnu krēpēm zirgs, kam uz muguras maza, sen aizaugusi rēta – kara rēta. Aizgaldā rukšķ trīs barokļi, kam arī atļauta vieta zem šķūņa lielā jumta. Visus tas sarga un glabā.

Vai abi iedzeltenie pīlāri pie kapu kalniņa brīnās par pārvērtību? Par to, kā visa piekalne līdz pat kļāvām apdēstītai alejai, kas ved pie viņiem, pārvēršas par jaunsaimniecības ābeldārzu, pamazām vien tiekot apdēstīta jauniem, slaidiem kociņiem? Kā garās, karā pusgraudātās kalpu mājas vietā tagad nostājas divstāvu balta ēka ar platu logu otrā stāva istabā, kas pavēries viņiem tieši pretī tā, ka mājas saimnieks pie tā sēžot un rakstot vai lasot, ja uz brīdi paceļ acis no sava darāmā, redz abus gaišos sargus uz tumšajā fona?

Lēnām ap balto māju apaug košuma dārzs. Sākumā tas negrib lāgā iesakņoties sarkanā māla daudzgu gadu nostaigātā pagalmā. Zaļums bīstas ienākt tur, kur tam nebija ļauts. Zāle un puķes štiepj sikas, bailīgas saknītes – vai drīkstēs? Šaubās. Tad kā vēstneši, kā viegli vasaras tauriņi, pirms dārzs sāk zaļot, tajā nolaižas plīvurainas lauku magonītes visdažādākās krāsās. Lielie brīnās – kur tās te gadījās? Ne sētas, ne meklētas, ne aicinātas, tās noklāj nākošo zālāju tik cieši, ka, visām reizē ziedot, tas pārvēršas par dzīvu, brīnišķīgu paklāju un ienāk bērna apziņā uz mūžu ar kustīgu, krāsainu ainu, skaitot laiku – *no tās vasaras, kad magonītes ziedēja*. Pēc tam sāk zaļot dārzs – platlapainie lupstāji gar graviņu starp ābeļu un košuma dārzu, jaunie kociņi un jasmīnu un ceriņu krūmi. Jaunsaimnieks mīl smaržīgas puķes un ziedus. *Zieds, kas nesmaržo, ir kā...*, viņš pasāk teikumu. – *Kā auto, kas nerūc, smieدامies viņa vietā teikumu nobeidz draugs*. Viņi ir nebedīgi, šie jaunie vīri, kas izstaigājuši Latvijas brīvības cīņu gaitas un nu ceļ savu jauno valsti un dzīvi. Viņu rokām padodas un pašķiras darbs, nespēdams tos kavēt un tiem pretoties, kā reiz to nespēja ienaidnieks, atvilkdamiem līdzīgi tumšiem negaisa mākoņiem uz rītiem un vakariem. Viņi dzied un smejas, un strādā, kādreizējie brīvības izcīnītāji. Viņi rada un veido dzīvi, un rada un audzina bērnus.

Meitenei, kas dzīvo baltajā mājā pretī barona kapukalniņam, ir brālītis, un kaimiņmāju zēnam divi. Kad jaunākais no tiem ierodas pasaulē, citi mazie drīkst iet raugos. Kaimiņš vēl nav paspējis sacelt visas jaunās saimniecības ēkas. Viņa Imantiņš ierodas pasaulē pussagrautā muižas saimniecības ēkā iebūvētā istabiņā. Vēsas un vējainas ir telpas, bet stūrī, kur aiz aizklātas segas ir nedēļnieces gulta un šūpulis zidainītim, ir silti un gaiši.

Vai gribat redzēt jauno dēlu? – jautā kaimiņiene. Viņa smaida, un zem baltā galvas lakatiņa mati ir apgriezti taisni pāri pierēi kā meitenei. Arī kaimiņš pats ir priecīgs un

smaidīgs. Arī šī vieta un reize paliks prātā meitenei. Bērns, bērna atnākšana – viņa atcerēsies, ir laba un mierīga reize. Tā ir siltums un kluss, labs tuvums. Bet bērni aug un rotaļjas.

* * *

Starp abām jaunsaimniecībām ir mazs dīķītis, kam pāri liec zarus milzīga apse vienmēr viegli drebošām lapām. Tā ir mazliet svešāds koks – ne gluži līdzīga parastajām Latvijas mežu apsēm, kas jaunas un smudras aug starp skujkokiem, ne arī šur tur pie pilsētām stādītajām slaikajām papelēm. Šī laikam atlikusi no tām, ko barons Lēvenšterns savā laikā licis sastādīt gar ceļmalām, kas ved no dzelzceļa stacijas uz pils pusi. Tur tās, mainoties ar ozoliem, stāv divās rindās, braucējus vērojot. Citas zemes apses. Amerikā par tām dzied dziesmas, saucot tās par kokvilnas koku – *cottonwood* – tik miksti pūkaini ir tās garskarainie ziedi. Tā, kas aug pie mazā dīķīša starp abām jaunsaimniecībām, nokaisa sudrabainu skarū bārkstīm zemi un dīķīša virsmu, kad dzied. Mazie lasa tās un rotaļjas ar tām, auklējot plaukstās mīļigos, pelēcīgos kaķīšus, ko tiem dāvā koks.

Bet vēl tikamāka ir rotaļa ar zaļajām kalmēm, kuras aug ūdens malā. To rupjās, baltās saknes tiek pītas bizēs, un katrs smaržīgais augs pārvēršas linkrāsas matu princesē, plānā, vēdekļveidīgā tērpā, slaidām, zaļām rokām. Laipnas un klusas ir kalmju princeses, dara, ko bērni tām liek, kavējas tur, kur tās atstāj, saka vārdus, ko bērni liek tām teikt.

Labās zaļās princeses! Ar viņu smaržas atmiņām līdzī nāk lietaina Jāņu nakts, kas pasākta kaimiņa jaunajā mājā – jā, arī tā reiz tiek gatava! – un vēlāk, lietum piestājot, iedegas ar ugunsuru pakalnē blakus tumsajai egļu sienai, aiz kuras šalc baronu dzimtas kapu koki.

Varbūt tādām būtu jābūt visām Jāņu naktīm, kāda bija pirmā, ko atceras kādreiz domās jaunsaimnieka meita, kad viņa auklēs mazos. Vienkārša lauku istaba ar balti noberztiem, nekrāsotiem koka soliem un galdu, grīda izkaisīta sakapātām kalmēm un stūros māla podos meijas – jaunu bērziņu zari ar mīkstām, zaļām lapām, kas laipni sveic visus atnācējus. Alus kausos un siers, karašas un pīrāgi bļodās. Ap galdu priecīgas sejas. Smieklī un dziesmas un satikšanās prieks. *Mēs jau neredzamies nemaz* – kaimiņi saka, kaut mājas turpat vai ar roku aizsniedzamas.

Bet vai šajā Latvijas vasarā gan ir iespējams pacelt acis no darba, satikt un parunāties ar

otru jauno saimnieku? Ir labi, ka atnāk gada visīsākā nakts ar vasaras viskrāšņāko ziedēšanu, uzputo priekā kā alus kausi, un cilvēks atceras puķes, dziesmas un to, ka arī viņam ir lemts dziedēt un naktīs izdziedāt savu prieku. Satikties. Bet ne tas vien, domās tā, kas atceras. Ne tas vien! Vēl jābūt arī tam otram, kas mūs vieno. Tam noslēpumainajam, mistiskajam. Pielijušam laukam un slapjai zālei tumšā naktī un ugunskuram, kura gaismā mazliet svešādas kļūst zināmas sejas zem Jāņu vainagiem, un tomēr tuvas, tuvas. Ir tā, it kā ligotāju baram nu pievienotos vēl citi – sveši un tomēr zināmi. Tāli senči? Radu rakstos savīti neatrisināmām saitēm? Vai tā ir ugunsкура sārtā gaisma, kas vērs visu citādi skatāmu kā dienā? Vai tumšā, smagā nakts, kas visapkārt? Vai tā ir, kas savēl ligotājus neatraisāmā lokā, sakaļ tos gredzenā Latvijai?

Draugs, – saka mazās meitenes tēvs kaimiņu saimniekam un uzliek tam roku uz pleca. Abi viņi ir cīnījušies par Latviju, kaut katrs citā karapulkā. *Draugs*, – domā bērns, un viņam šķiet, ka vārds ir nozīmīgs šai reizei, izteic ļoti daudz. Tādā naktī kā šī, bērnā atmiņa sakustas par tautas daudzajiem pagājušiem Jāņu vakariem. Varbūt to sajūt ikviens, kas pievieno savu balsi ligotāju pulkam? Varbūt, varbūt.

* * *

Pilāru sargi pie barona kapu kalniņa ir klusi. Ko sacītu viņi, ja spētu stāstīt? Viņi, kas veidoti no dzeltenīga Latvijas šūnakmens? Stāstu varētu būt daudz – gan par barona dzimtu, gan par Latvijas zemi. Barona dzimta – vai viņš domājās jau esam daļa no šīs zemes un tā viņa? 700 gadus Lēvenšternu dzimtai (Blaumanis saka “Mēvenšternu”) piederējuši šie lauki un pils. Vai tas nozīmē mūžīgi? *Aprociēt mani zem baltā bērza, visaugstākā vietā*, – lūdzis vecais barons. *Arī miris es gribētu skatām ļaut slidēt pāri maniem laukiem*.

Baigi ir stāsti, ko zina stāstīt pieaugušie. Toreiz, kad Vidzemē trakoja sarkanie, viņi stāsta, toreiz tie atraka barona kapu un pakāra tā liķi lielajā bērzā. *Raugies nu pāri saviem laukiem, lielskungs*, – teikuši sarkanie, kad liķis šūpojās zarā. *Vai viņi gribēja būt labi pret veco baronu, tie sarkanie?* – vaicā bērns, kas vēl nespēj saprast tādu naidu, ne kapa klusumu un mieru. Šūpoties līdz baltā bērza zariem, tas šķiet priecīgāk un labāk kā dusēt zem zaļajām velēnām.

Bērni bieži sēž blakus barona kapam zem baltā bērza, kad ierakumu malās lasījuši

zemenes, un vieta tiem nešķiet nedz baiga, nedz bēdīga. Tāls ir skats pāri Latvijas laukiem un zemei. Tā nepieder nevienam – tikai pati sev un tautai, kas dzīvojusi – šai vietā jau tūkstošiem gadu.

Bērni – viņi ir maza daļiņa no tautas, un zeme ir arī viņu, un viņi tās. Droši mazie ņem, kas tiem tiek dots – sauli, zemenes savērtas smilgā, zilus, maigus zvaniņus līganos kātos. Rotaļas un skaistumu. Barona kapukalniņš – tā ir zemeņu un puķu vieta. Rotaļu vieta. Arī no tā var ripināties lejup kā mazs, savvaļā palaiests balķēns, un neviens šeit nerājas par veldrē sadzītu zāli, jo šo nogāzi nepļauj neviens – tā nepieder nevienam. Pakalniņš skan bērnu smiekli un Mudras priecīgie rējieni. Tā arī ir attecējusi līdzī, un arī suņuks mēģina šļūkt lejup pa stāvo malu. Bērniem jāsmējas, tik jocīgi tas izskatās.

Arī mazajā kapsētā neviens no apkārtnējiem saimniekiem nepļauj zāli zem lielajiem kokiem. Tur saaug lapoti, mētrains smaržošs stādi, kas zied maziem, baltiem ziediem. Kapu šeit vēl nav daudz – tikai pāris pašā vidū, mazas sētiņas norobežoti un ar tumšu, strupu obelisku atzīmēti. Tie aizaug un apaug zālēm. Tikai barona kapu zem baltā bērza kopj neredzamas rokas. Ir kādi, kas piemin. Reiz bērns pamana pieminētājus, vai pareizāki sakot pieminētājas. No aploka mājās dzenot govīs, viena no brūnaļām iesprūk kapsētiņā. Kā nevarīgi, melni putni vājās rokas cilā divas vecas, sirmas sievietes atgaiņājot, pirms meitenei izdodas palaidni aizdzīt pie citām.

Mētra man ieskrēja kapos, – bērns stāsta mājiņniekiem. Un tur bija divas kundzes melnās kleitās, kas man palīdzēja viņu atgriezt pie citām.

Pieminētājas. Bet ne viņas vien ir tās, kas atceras aizgājušos laikus. Vai par tiem neliēcina arī sagrautā barona pils parka malā? Šīs drupas nav tālu no mazās jaunsaimniecības, un kad svētdienās kādreiz atbrauc paziņas no Rīgas, līdz ar tiem pastaigājoties, arī jaunsaimniecības ļaudis aiziet uz tām. Vispirms jāsoļo tāds gabaliņš pa lielceļu un tad ir vieta, kur jānogriežas no tā. *Te ir virsmežniecība*, – bērns lepni zina stāstīt ciemiņiem, kā dzirdējis no pieaugušajiem, – *kādreiz tur dzīvoja Blaumanis*. Zema, gara ēka. Vai arī tā glabā pati savas atmiņas Latvijas vasarā? Kā kādreiz pa šo nekaltiņiem akmeņiem klāto ceļu iebrauca pajūgi ceļā uz barona pili? Kā kučieris, izlaidis savus vedamos pie pils platformām kāpnēm, atgriezās šeit, un tad tam pretī staidzās staļļa puisis Edgars, lai saņemtu un

novietotu zirgus un ratus? Un, pie muižas pārvaldnieka nama loga piegājis, viņu vēroja rakstnieks, lai vēlāk tā tēlu notvertu un paglabātu savā darbā? Varbūt.

Bet ir viena, kas noteikti atceras. – *Tajā mājā otrpus lielceļam, tieši pretī virsmežniecībai dzīvo Kristīne*, – bērns stāsta viesiem, – *viņu sauc par Peņģerota kundzi*. – *Jā, jā*, – tie saka, smaidot par dīvaino vārdu un stāstu, un nevēro daudz ne to, ko saka meitene, ne akmens māju otrpus lielceļam, kuras jumts tikko saredzams pāri jau gadiem necirptajam dzīvžogam. – *Nē, nē, tā ir patiesība*, – apliecina arī pieaugušie, – *vecā kundze jaunībā bijusi istabene muižā, kad tur strādājis Blaumanis, un arī viņa pati tic, ka bijusi paraugs Kristīnes tēlam*. – *Tiesām*, saka Rīgas viesi un tagad viņi mazliet domīgi paskatās uz zaļumu aizsegto celtni. Pa tās iebraucamo ceļu var manīt daudzkrāsainu puķu dārzu. – *Vai viņa no tiesas apprecēja Edgaru?* – *Nē, laikam Akmentiņu*, skan atbilde, *viņš bija kārtīgs un centīgs dārznieks un visādi cienījams vīrs*. – *Bet vai viņa vismaz mīlēja Edgaru?* – tagad grib zināt viesi, vēl aizvien raugoties uz paslēpto akmens māju, kas nule iegūst noslēpumainu pievilksanas spēku. – *Laikam gan nē*, – smejas tie, kas mit Koknešē. *Droši vien tā bija rakstnieka fantāzija*. Taču tagad pamanītais un ievērotais nams vēl negrib atlaist atbraucēju domas un prātu. – *Bet tai tomēr jābūt savādai sajūtai*, tie kavējoties saka, *tā dzīvo turpat vien pretī savai jauno dienu vietai un redzēt to pārveidojamies un atcerēties*. – *lesim tālāk, jūs taču gribēsīt redzēt barona pili un parku*, aicina koknesieši.

* * *

Un tad viņi iet tālāk pa ceļu, kas kādreiz veda garām muižas pārvaldnieka namam, garām staļļu un ratnīcas galam, lai apstātos pie pils platformām uzejas kāpnēm, kuru augšgalā, platformā pie divviru durvīm varbūt kādreiz stāvēja pils kungs un kundze, savus viesus sagaidot. Varbūt durvis aiz viņiem jau bija pavērtas, atklājot skatu uz plašo zāli un greznajām kāpnēm uz augstāvu. Arī tagad var viegli paraudzīties pils iekšienē. Vairāku durvju vietai priekšā aizsistie dēļi neaizsedz skatu. Nedaudz tik jāpiemiedz acis un izdegušai un sagrautai lejas zālei viegli var piedomāt mirdzoša parketa grīdu, pa kuru dejā griežas stāvi veclairīgos tērpos – dejtāji, kam mūziku gādā vējš, dziedot dīvainu dziesmu tukšajās logu ailēs. Kāpnes uz otro stāvu vēl aizvien ir saskatāmas no ieejas durvju vietas, bet tagad tās vairs nesniedz līdz nākošā stāva grīdai. Tās, apstājušās pusceļā, karājas it kā neredzamu virvju turētas,

un pie pelēkajiem dēļiem pie ieejas ir brīdīnājuma raksts, nespert kāju pāri vecā grausta sliekšnim, jo tas var jukt un brukt, sodot pārgalvnieku.

Otrpus pilij, prom no iebraucamā ceļa, ir plaša terase, kuras kāpnēs vēl ir veselas. No tām uz leju sniedzas plašs, līdzens laukums. *Kādreiz tas esot bijis rožu dārzs*, – saka jaunsaimeņi, un viņa mazā meita, raudzīdamās lejup no paaugstinājuma pie pils, mēģina iztēloties klajumu sev priekšā, klātu rozēm, bet viņa to nespēj – iedomāt tādu rožu pārpilnību, kas nosegtu visu zāles zaļumu un pat tagad iekopto sakņu dārzu pa kreisi no kāpnēm. Bet, varbūt, tāda rožu pārpilnība reiz bija? Atcerieties Blaumaņa *Purva brīdēja* iesākumu. Arī viņš runā par rozēm, gan citviet, bet kas zina, kuras rozes viņu ierosināja tās pieminēt, jau noveli iesākot. Tā, it kā jau norādot, ka stāsts būs par mīlestību, šos ziedus kā simbolu tai izvēloties. Noveles norises vieta, teic literatūras vēsturnieki, esot Koknese, kaut arī rakstnieks to, tiši maldinot, sauc par Alaini: *Alaines muižas dārzā šur tur starp biežajiem zaļumiem mirdzēja baltās maija rozes. Arī kāktā, kur dārznieka mājas sarkanā siena sadūrās ar augsto sētu, liels krūms stāvēja pilnos ziedos. Garš, kupls zars sniedzās līdz pat atvertajam logam un piemētās pa reizei viegli, viegli pie tā rūtīm. Smalka smarža pildīja istabiņu, kurā Kristīne nupat ienāca un, dziesmu grāmatu uz galdā nolikdama, mātei pretim nosēdās.*

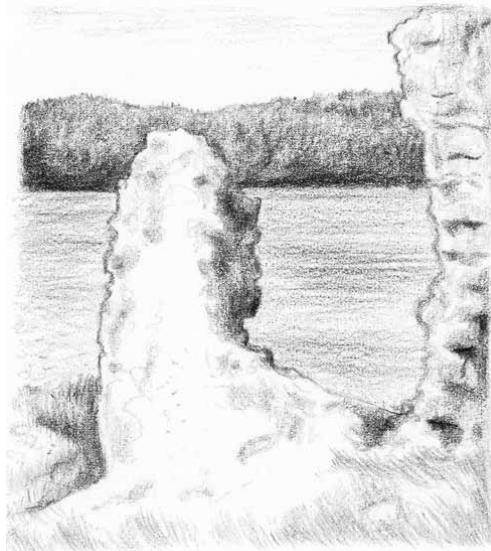
Es atceros tikai mežrozītes, domā jaunsaimeņnieka meita, kas pieaugusi pārlasa *Purva brīdēju*, tikai tās un to maigo un smalko smaržu. Arī parkā, arī tur zem milzīgajiem kokiem šur tur bija paslēpies rožaino ziedu krūms, un tas bija priecīgs atradums, kam mēs liecāmies klāt, ieelpojot smaržu un tiši bārstot viens otram virsū rāsas lāses, kas glabājās ilgi, vēl dienā, lielo koku paēnā

Vai es zinātu un atcerētos izstaigāt parka ceļiņu tiklaido režģi, ja tas par jaunu atklātos manā priekšā? Vietu, kur auga lazdas un kur mēs rudenī lasījām riekstus to zarus un arī uz zemes nobirušos zem lapām? Jā, man šķiet es vēl aizvien uzietu taku – tā nebija tālu no pils un arī no parka malas. Es atceros, ka turpu ejot ceļiņam vienā pusē koki un krūmi brīžam pašķīra šauras spraugas, ļaujot pamanīt lauku gaišo zaļumu vasarā un bagātīgo zeltainumu rudenī. Bet tālāk – vai es vēl atrastu to taciņu, kas veda uz vecajām ordeņa pilsdrupām? Un vietu, kur pa ceļam uz tām pārdēs slēpās veclaicīgie akmens krusti? Tik neparasti – dažiem no tiem apkārt bija apaļi akmens riteņi kā senajiem ķeltu krustiem.

Kam bija kapu zīmes, krusti Kokneses parkā? Bruņiniekiem? Vai vēl senākiem karotājiem, staigātājiem? Varbūt, stāstu par tiem bija saglabājusi baronu dzimta 700 gadu vienvietā dzīvojot, bet varbūt noslēpumu pačukstēja tikai papardes viena otrai, pelēkos akmens veidojumus sargājot no neminamiem laikiem.

Akmens krusti pa ceļam uz vecajām pilsdrupām. Tie, kaut slēpdamies papardēs un prom no ceļiņa, tikai zinātājam uzejami, ir ievādījums tālajā pagātnē, ko glabā arī Kokneses pilsdrupu mūri. To logu ailēs stāvēt un lejup raugoties, kur rāma un plata plūst Daugava, var raudzīt arī pagājušiem gadiem un gadsimteņiem ļaut aizplūst un pašam nonākt laikā, kad pils vēl bija jauna un stipra, kad šajā loga ailes iedobumā biežajā mūrī varēja slēpties vērotājs tā, ka nebija manāms ne no ārpuses, nedz telpas. No kā vairījās vērotājs? No ienaidnieka, kas vēlējās iekarot pili? Vai šeit kavējās karavīrs ar ieroci, brīžam izšaudams spindzīgu bultu uz uzbrucējiem tālu lejā, tad pats atvilkdams ailes iedobumā? Vai varbūt loga malas nišā aiz aizkariem bija paslēpies kāds, kas noklausījās telpā runātus noslēpumus? Kalps, kā uzticība nepiederēja pilskungam, bet kādam citam ārpus šiem mūriem, kas gribēja iekarot ne ar varu, bet ar viltu?

Var jau arī iztēloties romantisku sendienu stāstu. Lūk, šajā ailē reiz stāvēja pilskunga meita. Klusa, aizturējusi elpu, viņa tur stāvēja, slaika, brūnām garām bizēm, kurās bija ievītas visā to garumā mirdzošas zelta aukliņas. Skaista un maiga viņa klausījās tās mūžu tur telpā dalām – lemjot viņu nemīlētā vīram, bet tikmēr viņas pašas sirds kļuvis skaitīja mirkļus līdz brīdim pēc pusnakts,

kad atskanēs ūpja sauciens Pērses gravā un, mēļā sagšā ietinusies, viņa steigsies pie sava miļākā, kas to gaidīs slēptuvē, pavadā turot divus ābolainus, ašus zīrgus.

Un šīs šaurās akmens kāpnes mūrī starp divām biezām akmens sienām? Kurp veda tās? Kā tās slēpjas! Varbūt arī tās bija slepenas? Tikai zinātājam ļautas. Pat tagad izārdītajos un atsegtos pils mūros ne katrs apmeklētājs tās pamana. Ai, tik reizi gribētos paskatīties uz pils neizpostītajām telpām! Bet Daugava lejā plūst un plūst bez apstājas un aiznes sev līdzī gadus un gadsimtus un neļauj kavēties nevienā pagātnes mirklī, līdz aizskaloti ir 700 verdzības gadi kā nebijuši, un zeme ir jauna un brīva kā iesākumā.

Ir Latvijas vasara. Uz parka pusi no pilsdrūpām, kur reiz bija priekšpils pagalms, varbūt, drūms un nemīlīgs akmens mūru iežogots, tagad tikai klajs, līdzens laukumiņš, saules apspīdēts, pa kuru skraida priecīgs Daugavas vējš, kā jokojot pabužinot mazos, zaļos krūmus un eglītes – vienīgos sargus, kas vēl palikuši priekšpils pagalmā. Pazuduši ir arī pilskungšs un kundze un visi, kas reiz bija pili. Ja te reiz bijis sens mīlestības stāsts, tad to var atgādināt tikai mežrožu krūmi, kas atnākuši arī līdz šejieni un šeit klajumā saulē klāti no vietas vien rožainiem ziediem.

Stāva ir taka lejā no pils uz Daugavu un vēl stāvāka uz straujo un čalīgo Pērsi, kuras ieteka lielākajā upē ir šeit pie pils. Vai rakstnieks neteik niekus, ja stāsta, ka, bērni būdami, Kristīne un Edgars vizinājušies kamaniņām no pilsdrupu kalna? Pārāk stāvs tas šķiet šādam pasākumam. No Daugavas puses nākot, ne katrs var uzrāpties kraujā. Vecās krustmātes dažkārt nemaz nemēģina un citreiz tām ir jauni un stipri palīgi, radu bērni, kas tās vilktin uzvelk kalnā

Kādu pavasari pārsteigums – uzceltas ir cementa kāpnes no lejas lielceļa līdz pat pašām pilsdrūpām. Nu katrs tās var sasniegt ātrākā vai lēnākā gaitā, atpūšoties ceļā vai kāpjot bez atelpas. *Paldies Dievam!* – saka vecie ļaudis. – *Bojā skatu romantiskajām drupām, teic jaunie.* Un bērni pukojas: *Tās garlaicīgās kāpnes! Agrāk bija labāk!* Jā, daudz jaukāk bija rāpties, kad tik vien bija kur pieturēties – pie zāles kušķa ceļā, atsperties no akmens uz akmeni stāvā kraujā, būt tuvu saulē sasīlušai dienvīdu nogāzei un just mazus, priecīgus oļus ripojam lejup. Bet zeme pārveidojas. Tās jaunie saimnieki un jaunā valsts ceļ, labo un rada no jauna.

Vai tas vairs ir tas pats tilts pāri Pērsei pie ietekas Daugavā, līdz kuram kādreiz Kristīne

vadīja draudzeni pēc kora dziesmu mēģinājuma skolā? Taču nē! Vecais tilts ir aiznests Daugavas palos. Nu tā vietā ir jauns uz Rīgas lielceļa. Lai mēģina izkustināt šo nemierīgie ūdeņi! Tas nenāksies viegli. Kokneses parkā ir avots nogāzē virs Pērses lejas. Mūra siena šeit sarga celiņu no stāvā kalna nobrukuma. Ūdens iztekai ir dāvāta maza akmens lauvas seja – avots, paslēpies aiz pavērtā zvēra purna, list no tā dzidrā straumē akmens traukā. Taču varbūt tā bija miklā zeme, kas pavasarī, sniegam kūstot, vai arī naidīgas rokas, kuru īpašnieki nevēlējās vairs skatīt akmens tēliņu, ir sajaukušas un izārdījušas avota izteku. Mazā lauvas seja ir ieguvusi skrambas un bojājumus. Nogāzts un apvēlies ir akmens trauks. Ūdens sūcas uz celiņa, darot to miklu un dubļainu. Arī šajā vietā kādu vasaru ir pārsteigums. Sakopta un pārveidota ir nogāze. Akmens trauks ir atkal savā vietā zem avota iztekas, un ūdens vairs nesūcas sāniski no iebojātā akmens lauvas purniņa, bet to priecīgā straumē izspļauj smīnoša čuguna velna mute. Iesākumā bērni negrib pieskarties šim jaunajam mākslinieka veidojumam – svešs, neierasts. – *Nejauks! Kur palicis labais lauva?* Taču pamazām bērni pierod pie jaunatnācēja. Pavasarī, satiekoties pēc ilgajiem ziemas mēnešiem, tas jau ir iepriekšējās vasaras paziņa, kura vaibstus var izsekot ar mazas rokas ziņkārīgiem pirkstiem, noķert glāstā tā zobgālīgo smīnu, atrast starp metāla matu sprogām noslēptos radziņus. Nebaida vairs. Tāpat kā melnais, nekustīgais ūdens plankums lejā Pērsē, pie kā jau ir pierasts, kaut turpat ir brīdinājuma raksts – nepeldēties šeit, atvarā peldoties nosliukuši vairāki ļaudis.

Otrpus Pērsei iepretim atvaram ir augstu, zilganzaļu egļu siena. Vasaras karstajās dienās upei pāri atvērto skujkoku sveķainā smarža. Ja vasaras dienē nevar biedēt nedz atvars, ne velna seja nokalnē, ne tumšo egļu siena otrpus upei, tad reiz mākoņainā vēlā vakarā, kad pa pils parku meitene staigā divatā ar lielāku meiču, šeit tās abas pēkšņi sagrābj bailes. Kaut kas draudīgs šķiet esam ūdens rituma skaņā, kas plūst no velna smīnošās mutes, kam atbild Pērses čala pie atvara, ko sastinguši klausās parka augstie, slaikie koki un egļu mūris Pārpērsē. Tik zemu guļ mākoņi, gandrīz vai balstīdamies uz koku galotnēm, ka, šķiet, notvers visu pasauli bezvēja stingumā. Pat ods vairs nedrīkstēs iedziedāties klusumā, kur runāt ļauts tik ūdeņiem. Mazais lidonis paliks karājoties nekustīgiem spārniem starp debesīm un zemi. Tumsa noķers un satīs abas meitenes un pārvērtīs par klusiem kokiem – tūjām vai paegļiem, kas netiks vairs

prom no šīs vietas. Abas reizē viņas pasniedz viena otrai rokas, bez vārda izmaiņas zinot, kā paglābties no nobūruma. Ašā polkas solī viņas drāžas uz priekšu pa taisno parka celiņu. Nedomājot, neskatoties. Ātrā kustība sadzen asinis vaigos, atraisa, atbrīvo. Pārnes pāri koku saknēm, kas šķērso celiņu, visiem negludumiem un grambām. Tikai pie parka malas viņas atlaiž rokas. – *Tas tikai bija lēciens!* – viņas smejas, jo tagad viņas ir brīvas un drošas. Tur, ja tur bija kāda burvība vai nelāga vēlējums, tas ir palicis barona parkā. Meitenes nav apdraudētas no tā varas. Lēni viņas dodas uz mājām gar tagadējo mežniecības ēku, kur viņas norāj prātīgs Krancis par staigāšanu tik vēlā naktī.

* * *

Jaunsaimniecības pļavas ir pretējā virzienā no pils, aiz Meža muižas. Lai pie tām nokļūtu, ceļš ir tāls, jāšķērso arī liels sils – valsts mežs. Tā ir reta reize, kad tur ir būts, tādēļ paliek atmiņā. Sils – noslēpumains, mazliet biedētais un ļoti pievilcīgs, pārvēršas par īstu pasaku vietu. Ja vēlāk kādreiz dzīvē dzirdēs vārdu pasaku sils, tad šī vieta ienāks atmiņā. Lēni iznirs no gadu ūdeņiem, zem kuriem tā nogulusi, un kas to šūpojot glabājuši, un būs atkal dienvižu stunda un maza meža taka. Sveķu smarža, meža smarža būs atkal sajūtama. Diendusas stunda un dziļais klušums zem milzīgajām eglēm. Rīta vējš, vakara vējš, tie aizmiguši snauž koku vēdekļainajos zaros. Taka, kas aicina – dziļāk, tālāk un mazliet baida un brīdina. Kas to iemina? Cilvēka ceļš, zvēra? Vai šādos mežos dzīvo vilki un lūši, par kuriem dzirdēts stāstam? Dipata, dipata, vai, sarkano mēli kārstīdams, pretī tecēs tas ar dzeltenīgajām vilkača acīm? Un otrs – mazām spalvu otiņām ausgalos un mīkstiem kaķa lēcieniem, bet asiem, asiem nagiem, ķepās paslēptiem, vai šīs snauž uz resna, līmeniska zara, kas pārkāries takai? Zvērs dienas vidus nomidzi, bet dzirdēs, tūdaļ dzirdēs visklusāko basu soļu dipoņu uz celiņa. Sakustēs ausis, kas vienmēr nomodā, kad aizvērušās zaļās acu iešķībās spraugas, lēks. Izbailes! Bērns nebaidās no vilka, no lūša. Nē! Bērnam bail no sava paša bailēm, kas tik stipras, sagrābs savās ķetnās tad, kad pēkšņi pamanīs pretī tekam vilku ar dzintara acīm, kad lēcienā ar mīkstu būkšķi atsitīsies pret cieto zemi lūša ķepas. No tās briesmīgās sajūtas, kas būs tad, kad parādīsies nostāstu zvēri, bērns bīstas no tās. Un tādēļ ir labi, ka gājienā uz valsts mežu līdzī nāk vecāki un brālītis. Nekad mazā meitene nenāktu viena uz šo skaisto un noslēpumaino vietu.

Bet ar vecākiem kopā – jā, tad vairs nav bailu. Tēvs, tik liels un stiprs, vai viņam drīkstētu uzbrukt meža zvērs? Vai nevērstos lūsis mīlīgs kā kaķēns? Nepasniegtu ūsaino galvu glāstam, lai paņurca kažociņu aiz tā spalvu otiņas greznotās auss? Murrādams, piemēgtām acīm pamaltu senu meža stāstu, ko saklausījies egļu šalkoņā? Un vilks – vai tas nepārvērstos paklausīgā sunukā? Tecētu līdzī kā kaimiņu Duksis – nemaz ne atkrāties no šī uzbāzīgā līdznācēja!

Tikai tad, ja meitene pagrasītos soli sānis no takas, no vecākiem, zvēra acis iespidētu zeltaini zaigojošas uguntiņas – nāc, nāc tu manā valstībā, kur valdu es! Tur, kur man ir dota pasaku vara. Cauri ejai zem nolīkušas saknes tevi aizmānījīs, pārvērtīšu arī tevi vilka bērņā – mazā vilkatītī, kam vairs neatrast ne mājas, ne klaju lauku. Paliksi noburta uz lauku laikiem manos nebeidzamos pasaku silos. Vai brīnums, ka šeit, gājienā uz valsts mežu, bērni ir tik klausīgi? Godīgi turas uz taciņas, neskrien vieni mežā, vēl bažīgām acīm vēro, kur paliek tētis un māmiņa. Ja tēvs apstājas meža pļaviņas malā nogriezt alkšņa mizas tarbu zemenēm, kas mežmalā, arī abi mazie turas turpat tuvumā. Stiepj roķeles pēc tarbas: *Man, man dod. Es pielasišu pilnu!* Vēl salīdzina abi tās, kas viņiem iedotas: *Manējā lielāka, es salasišu vairāk!* Un tad jau atkal jāsteidzas pakaļ pieaugušajiem, lai nepaliktu vieni zaļajā pasaulē.

Caur koku stumbriem tālāk pavīd mātes gaišais vasaras tērps. *Mam, pagaidi!* – skriešus viņi seko pieaugušajiem gājienā. Meža pļavas ir tiešām tālu no mājām. Viss tālais gājieni tikai tādēļ, lai tēvs varētu uz brīdi apstāties pļavmalā, pavērot zāli un tievkātu puķes, kas pavisam viegli viļņojas vasaras dienas vēsmā. *Laiks būtu sākt pļaut,* – viņš saka, bet mazie nevar izprast, kādās viņiem nezināmās zīmēs viņš izlasījis šo spriedumu. Vienu īsu brīdi ir žēlums – skaistās meža pļavas puķes! Bet tad jau ir cita doma: *Vai varēsīm nākt uz pļavu? Vai varēsīm, kad sienu vedīs mājās?*

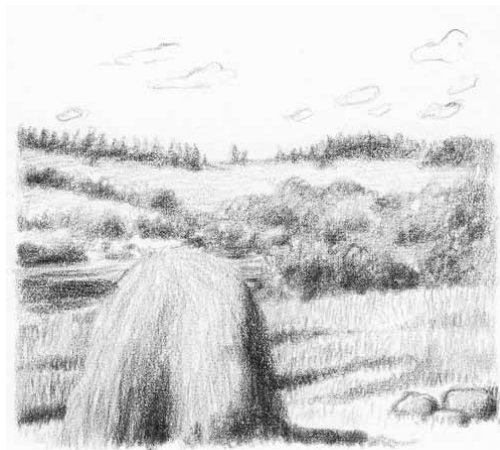
Ne jau visu sienu, nē! Liela daļa tiks krauta milzīgā kaudzē pļavas vidū zem četrstūru jumtiņa. ko balsta četri slaiķi stabi. Tagad, pirms pļaujas laika jumtiņš noslīdējis gandrīz jau vai līdz zemei, un gaisā vienas un kailas rēgojas apaļās kārtis, kas sedzējam ļaus celties augstāk un augstāk, siena kaudzei augot, slīdēt lejup, kad krājums sāks rukt. Bet daļu siena vedīs mājā, lai novietotu lielajā šķūnī. Ja pieaugušie atļaus līgoties mājās uz smaržīgā siena vezuma, ai, kas tas būtu par prieku! Nebūtu tā kā pēc garā gājiena uz meža pļavu, kad zāle nepļauta vēl viļņo vasa-

ras saulē. Atpakaļceļš uz mājām mazajiem ir grūts, ja jāsoļo pašiem.

Tēt, panes mani! Man piekusušas kājas! – abi mazie snaica rokas uz augšu, sniedzoties pretī lielajam cilvēkam. – Nu vismaz Meža muižai garām panes mani, kur tie negantie kveksi, kas rej. Lūdzu, lūdzu, panes mani! – lūdzas bērns.

Labi ir būt drošās rokās, kad nikni vāvuļo no svešajām mājām izskrējuši suņu zvēri, un arī no siena vezuma augšas vērot aizgūtnēm rējējus var bez bailēm. Taču retas ir reizes, kad bērnam tas izdodas. Viena tāda paliks atmiņā uz visiem laikiem, kad siena vezums tiek krauts ar steigu vēlā vasaras vakarā, lietum draudot. Visa pēcpusdiena lielajiem ir iezīmēta šajos draudos, un viņu darbs ir drudzaini ātrs. Bažīgiem skatiem tie mēro vēl nesavāktā siena daudzumu un padebešus, kas milst pie pamales, augot un plešoties lielāki. Pirmās lietūs lāses, smagas, sāk krist tieši tad, kad plava ir tukša un tīra. Kaudze tajā zem četrstūra jumtiņa ir uzpildīta līdz augšai un atlikušais siens sakrauts vezumā. Tumsa nu savelkas bieza zem melnajiem mākuļiem, jo strādāts ir līdz vēlai vakara stundai. Vēl atliek tikai nosegt vezumu ar krāsaini austajām zirgu segām un brezentu un pabāzt mazos zem tām, lai bērni nesarīst garajā mājup ceļā. *Vakariņas būs tad, kad tiksīm mājā, tiem saka, tagad palasiet pirmās mellenes, lūk, no šiem ceriem, – un iedod tiem katram rokās pušķi saplūktu melleņu stādu.*

Tas vakars – melleņu garša mutē, siena smarža visapkārt un līgainais brauciens tumsā, ar lietūs lāšu ritmu grabinot telteni virs galvas. Tas ieķeras, ieaug prātā. To glabās aizvien atmiņā bērns. □

Vita Gaiķe

LOLITA GULBE – ĒRPF LAUREĀTE

Dzejošana ir mana bikts. Tā tas ir bijis jau bērnībā, tikai pagāja laiks, kamēr atradu savu formu, savu īpašo izteiksmes veidu. Tā ir mana iekšēja vajadzība izteikties uz papīra brīdī, kad kaut kas uzguļas uz sirds vai ieraugu ko aizraujoši skaistu un gribu to sev pateikt. Gadiem ejot esmu palikusi klusāka, kvēle noplakusi, un rakstu vairāk par sāpēm, ko redzu sev apkārt, atbild Lolita Gulbe, vaicāta par viņas rakstīšanas dzinuli.

Dzejniece Lolita Gulbe ir 2009. gada Ērika Raistera Piemiņas fonda (ĒRPF) balvas laureāte. Tas, ka 1970. gadā nodibinātās ĒRPF balvas saņēmēju vidū Lolita Gulbe ir tikai trešā, kas šo izcilo apbalvojumu izpelnījusies no Kanādas latviešu vidus, norāda uz viņas zīmīgo devumu literatūrā un žurnālistikā. Rakstniece lasītājus ne tikai iepriecina ar saviem dzejoļiem, bet arī sniedz vietējo sabiedrisko notikumu aprakstus laikrakstā *Latvija Amerikā*, kur bez tam pēdējos gados strādā arī par korektori. Mūsu uztverē dzejošana nekādi neiet kopā ar grāmatvedību un skaitļu virknēm, tāpēc jāpabrīnās, ar cik lielu rūpību, uzņēmību un veiksmi jau vairākus gadus Lolita Gulbe pilda Latviešu preses biedrības Kanādas kopas kasieres pienākumus.

Dzejniece ir dzimusi Jelgavā, lielāko mūža daļu pavadījusi Toronto, bet pēdējos gados iemīlējusi vīra Valda dzimto pusi – Limbažus. Tagad viņai ir divas mājas – ziemu dzejniece pavada Toronto, bet vasaru Limbažos nelielā mājiņā Liel ezerā krastā. Šī iemesla dēļ Ziemeļamerikas kontinenta dziesmu svētkos pēdējos gados rakstnieku cēlienos vairs neesam varējuši sastapt iemīloto dzejnieci, tomēr Lolita Gulbe pa šo laiku ir iekarojusi limbažnieku sirdis, viesodamās skolās un uzstājoties dzeju pēcpusdienās. Limbažu vakara vidusskolas jaunieši pat sagatavojuši grāmatu par Lolitu Gulbi, ievietojot tajā gan stāstījumu par viņas dzīvi, gan intervijas un dzejoļus. Tomēr dzejniece ir vienmēr mīļi gaidīta arī torontiešu un apkārtnes latviešu sarīkojumos, kur nolasa pa dzejoļiem vai referātu pēcpusdienās uzstājas ar stāstījumu par kādu no viņai tuviem rakstniekiem un literātiem. Tā esam noklausījušies informatīvus un sirsnīgus vēstījumus par Frici Bārdu, Jāni Ziemeļnieku, Eduardu Veidenbaumu, Baumaņu Kārli, Ivaru Lindbergu un daudziem citiem.

Vita Gaiķe ir JG redakcijas locekle, arī laikraksta *Latvija Amerikā* atbildīgā redaktore.

Lolita Gulbe

Lai arī dzejot Lolita sākusī jau no bērnu dienām, tomēr viņas pirmais dzejoļu krājums *Jāzitur* iznāk tikai 1981. gadā, norādot uz dzejnieces dziļo paškritiku, izsijājot labāko no uzrakstītā. Pēc četriem gadiem izveidots ir nākamais dzejkrājums *Varbūt es esmu mežs*, bet 1991. gadā top trešā grāmata *Gredzena acs*. Pēdējie trīs dzejoļu krājumi iznākuši jau Latvijā – *Gājputns* (1996), *Zaļi pirkstu nospiedumi* (2002) un jaunākais – pavisam nelielais, bet mīligais - *Smilšu pulkstenis* (2008). Krājums *Gājputns* saņēma arī PBLA Atzinības balvu.

Savos dzejoļos Lolita Gulbe netiecas pēc kāda moderna un sarežģīta stila, viņas dzejoļi ir viegli un varētu pat teikt – vienkārši. Tomēr tieši šajā it kā vienkāršībā slēpjas to pievilcība. Ar aprīnījamu veiklību, ar metaforām un salīdzinājumiem viņa ieved mūs savā jūtu pasaulē, aicinot dzīvot līdzīvi saviem pārdzīvojumiem un pielīdzināt tos mūšējiem. Viņas dzeja mums katram šķiet tuva un saprotama, tā mūs uzrunā savā sirsnībā un iejūtībā, liekot tomēr skatīties uz apkārtējām lietām mums neierastā veidā. Cik bieži, piemēram, esam noraudzījušies aizlidojošos gājputnos, tomēr nekad ar šādām izjūtām:

*Ar savām spārnū vēdām
gājputni
piešūva vasaru
pie rudens debesīm
un aizvilka sev līdz,
saules spožumu slavēdami
un viens otram
par jūras plašumiem,
par meldru zaļumiem
stāstīdami.
Un viņi saprata
viens otru labāk
nekā es saprotu tevi
uz lauku ceļa stāvot
tev līdz.
Ko lai es stāstu tev?*

Tāpat arī uz daudzām citām norisēm, notikumiem un parādībām viņa noraugās ar savu īpatnējo vērotājas skatu, un trāpiģiem vārdiem to nodod tālāk lasītājam.

Pa vidu dzejošanai Lolita Gulbe izaudzinājusi arī trīs bērnus – Māru, Dainu un Jāni un tagad priecājas par piecu mazbērnu lielo pulciņu.

Nu Lolita Gulbe pievienojusies Ērika Raistera piemiņas fonda balvas laureātu virknei, kas ieguvuši šo balvu pirms viņas (alfabētiskā secībā): Vilnis Baumanis, Baiba Bičole, Ojārs Celle, Anšlavs Eglītis, Rolfs Ekmanis, Rita Gāle, Jānis Gorsvāns, Ervīns Grīns, Uldis Gērmanis, Benjamiņš Jēgers, Nikolajs Kalniņš, Jānis Krēslīņš, Nora Kūla, Elza Kezbera, Rita Liepa, Viktors Neimanis, Maija Meirāne, Juris Silenieks, Biruta Sūrmane, Mārtiņš Štauers, Dagmāra Vallena, Ingrida Vīksna, Teodors Zeltiņš, kā arī bērnu žurnāls *Mazputniņš* un Rietumkrasta Vasaras vidusskola „Kursa” (audzēkņu apbalvošanai par labākajiem literāriem sacerējumiem). □

Lolita Gulbe

*Es ietinu
Rīgas dienas
plaukstošās liepu lapās.
Klausoties putnos,
ne svešās balsīs,
lasot akmeņu rakstus,
Rīgu
kā melnu maizi
griežu šķēlēs
un mieļojos
aizmiegtām, redzīgām
acīm,
visu lieko kā sēnālas
izkaisot vējā.
Rudzu maizei garoza
cieta, bet salda.*

Eva Eglāja-Kristone

OKUPĒTĀS LATVIJAS UN LATVIEŠU TRIMDAS SASKARSMĒ UN TĀS DINAMIKA – VI DAĻA

Sākums JG254:15; 255:28; 256:18; 257:29;
258:12; 259:21

INTENSĪVO KULTŪRAS SAKARU TAKTIKAS LAIKS (1964-1987)

1980-1987

Arī 80.gados turpinās atsevišķu viedokļu paušana presē par konkrētiem Latvijā tapušiem daiļdarbiem. Piemēram, 1981.17.X laikraksta *Latvija Amerikā* sadaļā „Lasītāju vēstules” ir Egīla Kalmes vēstule „Divkaujā”, kur teikts, ka *dzejnieks Jānis Peters bija nosaucis latviešu leģionārus par bauru cūkām*, un vēl Kalme lepnī raksta: *Es šo cimdu pacēlu un divkaujā pamatīgi nomērķēju ar savām Brīvības ēnām.*¹ *Bet dažiem latviešiem ir līdzietīga sirds – viņi labāk uzaicina savās sanāksmēs spokoties zaudētāju, nevis uzklausīt uzvarētāju.*² Piemēnētais Petera dzejolis „Atriebība” ir no krājuma *Ceturtnā grāmata*.³ 1981.22.X Guntis Liepiņš sūtījis vēstuli laikrakstam, kurā pauž savu uzskatu, ka *rakstītāji Jāņa Petera dzeju nav lasījuši vai arī dzejas simboliku nepazīst un nesaprot un līdz ievietot arī dzejoli laikrakstā*. Tas nenotiek. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis* (1982,8) publicēts tendenciozi izstrādāts K. Drozdovska un J. Prikuļa apskats „Nostādņu evolūcija emigrantu publikācijās par latviešu padomju literatūru”, kura pamatmērķis ir parādīt, ka *dažādos emigrācijas slāņos konkrētos laika posmos attieksme pret latviešu padomju literatūru ir visai atšķirīga*.⁴ Autori izdala trīs galvenās nostādnes: *Pirmā nostādne noliedz principā, ka latviešu padomju autori rada darbus ar literāru vērtību. Otrā – ar viltojumu palīdzību cenšas radīt aplamu priekšstatu par latviešu padomju literatūras*

1. Egīls Kalme. *Brīvības ēnā*. Vēsturisks romāns. 1985 (sākotnēji izdots angļu valodā: *In the Shadow of Freedom*. Ņujorka, 1979. 223 lpp.)

2. Egīls Kalme. „Divkauja”. *Latvija Amerikā* 1981.17.X.

3. Rīgā: Liesma, 1975:125-126. lpp.

4. K. Drozdovskis, J. Prikuļis. „Nostādņu evolūcija emigrantu publikācijās par latviešu padomju literatūru”. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1982,8:64.

*idejisko saturu, daiļrades metodi un estētiskajām kvalitātēm; tā meklē iespējas, kā šo literatūru – kuras izplatīšanos emigrantu sabiedrībā novērst nav iespējams, pielāgot buržuāziskās ideoloģijas vajadzībām. Šie centieni un ar tiem saistītie viltojumi tiek maskēti ar vērtējuma, analīzes un kritikas izkārti. Trešā nostādne atspoguļo patiesu interesi un patriotiskus centienus popularizēt latviešu literatūru ārzemēs.*⁵ Izvirzītās nostādnes gan pamatotas ar piemēriem, taču šim ideoloģiski atmaskojošajam precedentam nav būtiska loma Latvijas un trimdas saskarsmes virzībā.

Žurnālā *Ceļa Zīmes* (1982,62) ievietots Jāņa Andrupa raksts „Asni zem ledus”, kur par „asniem” dēvēta tā Latvijas dzejnieku paudze, kas dzimusi 20.gs 20.gadu beigās, 30.gados: Vizma Belševica, Imants Ziedonis, Ojārs Vācietis, Zigmunds Skujiņš, Regīna Ežera, Visvaldis Lāms u.c. Par jaunā posma sākuma darbu Andrups uzskata Vācieša atmiņu tēlojumu *Tās dienas acīm*, vēlākos Vācieša, Ziedoņa un Belševicas dzejoļus dēvēdams par jaunā stila dzeju, kas turpina romānā aizsākto kritisko dzīves skatījumu.⁶ Šis apzīmējums *asni zem ledus* sasauca ar G.Gravas un JG dzejas sadaļu „starp papēdi un zemi”, paužot diezgan vienotu attieksmi pret Latvijas populāro dzeju: mēģinājumu savienot *dzejnieka radošā gara dabisko dinamiku un partijas birokrātijas kultūras darba specifisko priekšnosacījumu neizpratēju dogmu*.⁷

Savukārt 1982.gada septembrī laikrakstā *Latvija Amerikā* publicēts Haralda Biezā raksts „Vai Jaunās Gaitas saturu nosaka Rīgas čeka?”, kur ievietota autora „Atklāta vēstule dzejniekam Imantam Ziedonim” ar komentāriem pirms un pēc tās. Ievadā Biezā informē, ka nosūtījis *Jaunajai Gaitai* „Atklāto vēstuli” ar jautājumu, vai tā to vēlas iespiest. Atbilde bijusi apstiprinoša, ar solījumu iespiest to nākamajā numurā. Taču tas nenotika. Raksta nobeigumā Haralds Biezā informē, ka gandrīz pēc pusgada saņēmis paziņojumu, ka *JG gribējusi gan iespiest manu rakstu, tādēļ to sūtījusi uz Rīgu. Bet „saņēmām ziņu”, ka viņam (t.i., Ziedonim) nav iespējams atbildēt uz Jaunajā Gaitā publicētām „atklātām vēstulēm”. Formāli redakcija tad aizbildinājās, ka tā nevar publicēt rakstu, uz kuru I.Ziedonis neatbild, bet*

5. Turpat:64.

6. Jānis Andrupis. „Asni zem ledus.” *Ceļa Zīmes* 1982,62:74.

7. G. Grava. „Novators, kam apvāršņi par tuvu”. *Jaunā Gaita* 1966,57:27.

tā liedzās atklāt, no kā „saņēma ziņas”. (..) JG redakcija, sūtīdama manu vēstuli uz Rīgu, paziņoja čekaī, ko es domāju (tas labi!), bet tā liedzās ar tām pašām domām iepazīstināt latviešu sabiedrību. Redakcijas nodoms patiesi ir bijis rakstu iespiest, ar bijis pat salikums gatavs, bet tad nāca aizliegums („saņēmām ziņu”). Mēs tagad zinām, kas nosaka to, ko JG drīkst un nedrīkst iespiest.⁸

Latvijas rakstnieku situāciju centies izskaidrot Franks Gordons,⁹ balstoties uz saviem vērojumiem ASV un Kanādā 1981.gadā: *Un nevajag aizmirst, ka okupētajā Latvijā, kur autoriem tik drausmīgi grūti pārvarēt varen modro „kultūrčekistu” aizspustus, tomēr laiku pa laikam nāk klajā un iepriecina tautu tādas grāmatas kā Vizmas Belševicas Gadu gredzeni vai Imanta Ziedoņa Kurzemīte. Kaut vai šīs vienas grāmatas dēļ Ziedonis, manuprāt, pelnījis kaut kriptatiņu atzinības arī trimdā. Pamēģiniet jūs, kas brīvi un ne-traucēti, svabadi un nesodīti varat klāstīt savas domas Laika, Jaunās Gaitas, Treju Vārtu un DV Mēnešraksta slejās, ne tikai uzrakstīt, bet arī publicēt „kaut ko tādu” okupētajā Latvijā! (..) Un mēs varam tikai iedomāties, cik bezmiega nakšu autoram bija jāizcieš, kamēr izdevniecības literārie redaktori „vispusīgi” pētīja viņa manuskriptu, par cik gadiem īsāks kļuva paredzamais autora mūžs tajās nedaudzajās dienās, kurās viņa grāmatas „signāleksemplārs” atradās uz Latvijas KP CK Kultūras nodaļas vadītāja rakstāmgalda... Arī par to es runāju, tiekoties ar Ziemeļamerikas latviešiem, jo viņi, kas visus pēckara gadus dzīvo brīvajā pasaulē, nespēj konkrēti aptvert padomju cilvēka – arī padomju literāta – ikdienu.*¹⁰ Gordona skatījumu, nenoliedzami, ietekmē Latvijā gūtā pieredze, personīga pazišanās ar Latvijas kultūras eliti un kritiska attieksme pret padomju režīmu. Viņa demokrātiskie uzskati sabalsojās ar trimdas latviešu uzskatiem, tātad tika respektēti un ziņkāri uzklausti.

1981.gada novembrī un decembra sākumā Latvijā viesojas Velta Toma, tiek rīkoti viņas 1980.gadā izdotās grāmatas *Maize no mājām* atvēršanas svētki. Tas ir pirmreizīgs notikums literatūras vēsturē, jo iepriekš izdotās Roberta Dambiša un Monikas Zariņas (KKS paspārnē) dzejoļu grāmatas nepiedzīvoja

8. Haralds Biezais. „Vai Jaunās Gaitas saturu nosaka Rīgas čekas?” *Latvija Amerikā* 1982.25.IX.

9. Franks Gordons – publicists, žurnālists, Latvijā dzīvoja līdz 1972.gadam, strādājis LETA, *Rīgas Balsī*, tad izceļojis uz Izraēlu

10. No Franka Gordona vērojumiem ASV un Kanādā. *Laiks* 1981.19.VIII.

(tas nemaz nebija plānots) oficiālus atvēršanas svētkus ar autoru klātbūtni. Imants Ziedonis 4.decembrī uzrakstījis īsu apceri „Par Veltu Tomu šeit un tagad”, kurā uzsver, ka viņa ir visdrosmīgākā dzejniece, kādu no latviešiem es zinu esam uz sajauktās pasaules. **Ciemoies no kuģīša uz kuģīti šajās politikajās bangotnēs nav viegli. Ciemoies – vēl varbūt nav tik bīstami. Mēs zinām simtiem tūristu, kas paciemojas, pafotografē, apmaiņās dāvanām un aizbrauc. **Draudzēties ir bīstami. Saskaņu uzturēt ir bīstami. Jo draudzēties – tā ir attieksme.**¹¹ Ši Imanta Ziedoņa atziņa skaidri pauž Latvijas dzejnieka viedokli par pozitīvajām vērtībām, ko ienesusi KKS. Kaut iespējams, ka Velta Toma būtu ieguvusi tikpat lielu atsaucību un atpazīstamību kā Veronika Strēlerte, kura Latvijā viesojās, neizmantojot KKS, tomēr viņa simbolizē it kā oficiāli atļautās un veicinātās trimdas un Latvijas literātu draudzības iespējamību.**

1983.gadā KKS svin savu 20 gadu jubileju. Alberts Liepa žurnālā *Māksla* raksta: ...atrodas cilvēki, kas mēģina iegalvot, ka mēs Padomju Latvijas kultūras sasniegumus svešumā rādām, lai „grautu emigrācijas vienotību”. Tas ir absurds apgalvojums, jo mums – kultūras sakaru darba darītājiem – nav iespējams graut to, kā vispār nav. Kultūras sakaru pretinieki ir sevi izolējuši no tādu sakaru piekritējiem. Protams, šāda pašizolācija zināmai emigrācijas daļai nav devusi nekādu labumu. Nevienš taču par labumu negribēs uzskatīt nedz strauji progresējušo asimilācijas procesu, nedz arī trulu sačervēšanas vismaz piecdesmit gadu vecās atziņas.¹²

1984.gadā Valdis Krāslavietis atkārtoti viesojas Latvijā. *Dzimtenes Balss* reportāža par to: *Dzīvas Krāslavieša dzejas skanēja Draudzības namā, klātesot Rīgas dzejniecēm un dzejniekiem, aktrisēm un aktieriem, mūzikas darbiniekiem, viesā draugiem un paziņām, citiem interesentiem; sarīkojumu ievadot LKSK prezidija priekšsēdētājam Albertam Liepam, un stāstot par ciemiņa dzīves gājumu un literāta darbu LKSK literatūras sekcijas biroja loceklim dramaturgam Jānim Aneraudam. Valdis Krāslavietis runāja vairākus dzejoļus, runāja arī garāku prozas darbu „No putnu dzīves”, visos šais sacerējumos klausītājiem atklādams indevi savu un apkārtējo dzīvi skatīt ironiskā griezumā, skatīt ar veselīgu asredzīgumu. Tāds topēcpusdien bija arī šeit publicējamais dzejolis „Lai nekā nav kopējs”, kur blakus ironijai kā apinis*

11. Imants Ziedonis *Raksti* 13.sējums. 316.lpp.

12. Alberts Liepa. „Kultūra – sakari – godīgums”. *Māksla* 1983,3:3.

savijies rūgtums par emigrācijas reakcionāro aprindu muļķību un prettautiskumu. Viesis atbildēja arī uz klātesošo jautājumiem.¹³ Sarikojumu vainagoja dubultkvarteta „Dardeze” dziedātā Raimonda Paula kompozīcija „Kurzeme”. Rakstam pievienots Krāslavieša dzejolis „Lai nav nekas kopējs”, kas spilgti apliecina tendenciozitāti dzejoļu atlasē, par primāro izvirzot vēlamo – autora ironiju pret trimdas īpatnībām.

*Mīlās dāmas, cēlie kungi,
tālāk tas vairs nevar iet:
ir jāizmet no sabiedrības
tie, kas Pūtvējiņi dzied!*

*Nometnes un mūsu skolas –
tas viss jāklapē ir ciet:
mums ir ienākušās ziņas,
ka tur Pūtvējiņi dzied.*

*Tas nekas, ka pašu bērni –
smalki sijā trimdas siets! –
iespējams, ka jau slepus
viņi Pūtvējiņi dzied.*

*Tie jābāž sakarnieku maisā
un rūpīgi gals jāsiens ciet.
Kā lai uzticamies tādiem,
kas jau Pūtvējiņi dzied?*

*Taisiet augšā sarakstus
un sauciet visus vārdā
tos, kas, dziedot Pūtvējiņi,
vienotību ārda.*

*Citādi var nākt uz domām –
un lai Dievs pasargā no tā! –
ka mums vēl ir kaut kas kopējs
ar tautu Latvijā.*

Pārmaiņas attieksmē pret trimdas sabiedrību un tās radītajām kultūras u.c. vērtībām parādās 1984.gada septembra numura *Karogā*. Jānis Anerauds savā rakstā „Otru desmitgadī noslēdzot” raksta: *Viss interesantākais un vērtīgākais, ko radījuši vai vēl radīs ārzemju latvieši, agrāk vai vēlāk ieplūdis tautas kultūras pūrā.*¹⁴ Šis konstatējums, no vienas puses, ir it kā ilggadēja kultūras sakaru oficioza medains solījums, no otras puses, tajā var arī saskatīt, bet, kā 1986.gadā atzīst Valija Ruņģe, *nedrīkstētu ieprojicēt kādu vēlmju domāšanu, ka Anerauds būtu cerējis uz politiskām maiņām nākotnē Latvijas teritorijā. (...) Tāpat nav svarīgi, ka Anerauda formula ietver kādu atlasē principu (pēdējais tiesnesis vienmēr būs laiks). Svarīgi pašreiz ir*

13. A.K. „No sava kausa”. *Dzimtenes Balss* 1984,19 (17.V):8.

14 Jānis Anerauds. „Otru desmitgadī noslēdzot”. *Karogs* 1984,9:183-194.

tas, ka šis formulējums atšķiras no Andreja Upīša 1960-tajos gados pareģotā trimdas gara dzīves *Bezsaules norieta, ka ir saskatītas vērtības, ko pasaulē esošie latvieši spēj radīt un ka tās būtu nepieciešamas visai latviešu kultūrai.*¹⁵

1985.gadā kārtējā KKS plēnumā, kas plaši atspoguļots *Dzimtenes Balsī*, tapis anonīms (vai kolektīvs) „Aicinājums tautiešiem svešumā”, kura pamatmērķis ir uzsvērt, cik humāna ir PSRS, kā pirmā atsakoties no kodolieroču lietošanas un uzmundrinot tautietes un tautiešus svešuma tākās veidot pretkara sabiedrisko domu, stāstot objektīvi par dzīvi socialistiskajā Latvijā. Vēl šajā aicinājumā pausta visus šos gadus tik ierastā atziņa, ka, tikai stiprinot saikni ar dzimteni, iespējama latviešu kultūras un mākslas vērtību pastāvīga atjaunošana un reāla spodrināšana. *Otrais pasaules karš varmācīgi atšķēla vienu zaru no mūsu tautas mūžam zaļā ozola un izkaisīja pa visiem kontinentiem. Atrautība no dzimtenes nekļūs par lāstu, ja vien būs objektīva izpratne par vēstures neapturamo ritumu. Ja veidosies un saglabāsies savstarpēja uzticēšanās kā obligāts priekšnoteikums draudzīgu sakaru uzturēšanai ar Latviju.*¹⁶

Intensīvo kultūras sakaru taktika 80.gadu vidū piedzīvo atslābumu, jo briesošās sabiedriskās un politiskās pārmaiņas liecina, ka KKS mērķu sasniegšanai paredzētās aktivitātes, konkrēti Literatūras sekcijā, vairāk kalpojušas atskaitēm nekā reālai kaitēšanai vai būtiskai informācijas iegūšanai trimdas sabiedrībā.

Turpinājums JG261

15. Valija Ruņģe. „Trimdas gara dzīve: fainomens „par sevi” vai daļa visas latviešu tautas kultūras?” *Jaunā Gaite*, 158 (1986):3-9.

16. „Aicinājums tautiešiem svešumā”. *Dzimtenes Balss* 1985.9.V. 5.lpp.

Zīm. Ilmārs Blumbergs

Irēne Avena

NOBELA BALVA HERTAI MILLEREI

*Es biju minoritāte (..) un nepiederēju nekur (..) Vācijā es biju vienmēr rumāniete, un Rumānijā es biju vienmēr vāciete. Kaut kādā veidā es vienmēr biju svešķermenis, tā sevi raksturo Herta Millere (Müller) intervijā ar Mariku Griehseli 2009.8.X, īsi pēc 2009. gada Nobela balvas literatūrā paziņošanas. Žūrija balvu Hertai Millerei piešķirusi par koncentrētību dzejā un atklātību prozā, attēlojot izstumto cilvēku (*dispossessed*) pasauli. Nobela komiteja literatūrā, neskatoties uz pārmetumiem par *eirocentrismu*, kas galvenokārt nākuši no ASV puses, liecina par šīs komitejas centieniem allaž izrakt kādu tīrradni, par kuru lielā pasaule nav dzirdējusi. Tādi atradumi bija austriete Elfrīde Jelineka (2004, skat. JG241:12-14), francūzis Le Klezio (Jean-Marie Gustave le Clezio, 2008) un tāds tīrradnis ir arī 2009.gada laureāte.*

Herta Millere dzimusi švābu lauksaimnieku ģimenē 1953.17.VIII, Rumānijas Banata apgabalā. Vēsturiski *Nizkydorf* ciemā kopš gadu simtiem dzīvojuši vāciski runājoša minoritāte. Hertas bērnībā ciematā bijuši tikai divi rumāņi – policists un ārsts, ar kuriem ciema ļaudis nekādās darīšanās negribējuši ielaisties. Hertas tēvs II Pasaules karā bijis *Waffen SS*, bet māte 1945.gadā izsūtīta uz pieciem gadiem darba nometnē Padomju Savienībā. Millere studējusi literatūru Timisoaras Universitātē Rumānijā, kur viņa pievienojusies vāciski runājošo literātu apvienībai *Aktionsgruppe Banat*, kuras mērķis bijis zem dzelžainā Čaušesku režīma panākt lielāku vārda brīvību. Kādu laiku Millere strādājusi par tulkotāju mašīnu fabrikā, bet pēc tam, kad viņa atteikusies sadarboties ar *Șecuritatea*, tikusi vajāta un atlaista no darba. Šajā laikā Millere uzrakstījusi savu pirmo grāmatu, stāstu krājumu *Niederungen (Nadīrs)*, kas smagi cenzētā versijā publicēts Bukarestē (1982), necenzētā – Berlīnē (1984). Lai izvairītos no nemitīgā diktatūras spiediena, Herta Millere ar vīru, rakstnieku Richardu Vagneru, emigrējusi uz Rietumvāciju, kur viņa tikusi uzaicināta par lektori vācu un citās Eiropas universitātēs. Tagad Millere dzīvo Berlīnē, uzmanīgi seko politiskajiem procesiem gan savā dzimtajā Rumānijā, gan savā mītnes zemē Vācijā, vienlaicīgi demonstrējot savu nelokāmo prettotalitārisma stāju. Starplaikā Millere publicējusi ap 20 grāmatu un saņēmusi vairāk kā duci balvu literatūrā.

Šie sausie fakti sagatavojuši treknu augsnī nākamajai nobelistei. Viņas bērnības un jaunības gadu rūgtā pieredze pārtop literāros darbos, kuru centrālā tēma ir galēja totalitārisma ārdošais iespaids uz individu un sabiedrību. Jautāta, kādēļ viņa savos darbos atkal un atkal atgriežas pie tās pašas problēmas, Millere atbild, ka pēc vairāk kā 30 varmācīgā diktatūrā pavadītiem gadiem rakstīt par pieredzēto ir vienīgais veids, kā atbrīvoties no traumas un sev pierādīt, ka viņa ir vēl tā pati un ka vispār eksistē. *Es nemeklēju šo tēmu, šī tēma izvēlējās mani.*

Nobela Prēmijas laureāte Herta Millere

Savā pirmajā grāmatā *Niederungen* Millere mierīgi, bez žēlastības atkailina kādas (savas?) ģimenes un visa panīkušā ciema iedzīvotāju garīgo trulumu un brutālo degradāciju Čaušesku Rumānijā. Neizbēgami *Niederungen* publicēšana Rumānijā izsauca kompartijas un arī tautas sašutumu. Millerei bija jādodas trimdā. Šī pati tēma turpināta viņas daļēji autobiogrāfiskajā romānā *Der Mensch ist ein grosser Fasan auf der Welt (Cilvēks uz šīs zemes ir liels fazāns; angļu valodā: The Passport)*, stāstot par pazemojumiem un augsto cenu, kas jāsamaksā Rumānijas švābu zemnieku ģimenei, lai emigrētu uz Vāciju. Viens no izcilākajiem Milleres romāniem, *Herztier (Sirdszvērs)*, izdots Hamburgā (1993), grafiski attēlo drūmo un bezcerīgo dzīvi studentu kopmītnēs. Trūkums un izsalkums kļūst triviāls blakus brutalitātei, nodevībai, pašnāvībai un citām režīma šausmām, ko šie jaunie cilvēki piedzīvo. Savā visjaunākajā darbā, ko pati autore apzīmē par labāko, *Atemschaukel (Elpas šūpoles)*, kas izdota Minhenē (2009), Millere raksta par 2006.gadā mirušo rumāņu vācu

rakstnieku Oskaru Pastoru, kuru kā septiņpadsmitgadīgu zēnu, kopā ar citiem etniskajiem vāciešiem ievietoja darba nometnē Padomju Savienībā. Ar šo akciju bija domāts sodīt vācu armijā bijušos SS vīrus, bet cieta nevainīgi civiliedzīvotāji. Millere sacēlas pret netaisnu kolektīvu vainošanu, norādot, ka arī paši rumāņi pie Staļingradas bija cīnījušies Hitlera armijas pusē un ka pēc 1945. gada vēsture Rumānijā tikusi pārrakstīta un viltota. Sarūgtinātā vācu minoritāte savukārt atteikusies atzīt savu lomu Hitlera karā. To bija ķērusi kolektīva amnēzija.

Tomēr temats par komunistu diktatūru un varas korupciju vien nebūtu Hertai Millerei izpelnījies Nobela prēmiju, jo šī tēma jau ir citu Austrumeiropas rakstnieku nodeldēta. Kas Milleri izcēlis, ir viņas tēlainais, metaforu bagātais, poētiskais stils. (Personīgi pievienojos laikraksta *Die Zeit* kritiķim, kas Milleres stilu apzīmē par pārāk romantisku un nepiemērotu drūmajam saturam). Millerei raksturīgi īsi, aprauti, *staccato* teikumi, kuri turpinās un atkārtojas gluži kā mūzikāla tēma, kas atgriežas dažādās instrumentācijās. Sirreālists jauca ar reālismu, lietas pārvēršas, jeb kā pati Millere savā Nobela lekcijā saka, *paralēli realitātei iedarbojas vārdu pantomīma, kurā, neievērojot reālās dimensijas, sarūk visas svarīgās un tiek izceltas visas sīkās lietas*. Milleres vārdi slēpj kodus, kas uzmanīgi jāatšifrē. Valoda koncentrēta, bet tekstos atrodamī sīki, gandrīz zinātniski apraksti, kurus *The Times Literary Supplement* kritiķe Džeina Jegere (Jane Yager) apzīmē par *dīvainu precizitāti*. Šie detalizētie Milleres apraksti nav ne tamborēti, ne brudierēti, tie ir asi hieroglifi iekalti akmenī, no kura nāk zināms vēsums. Ar cilvēkmīlestību Millere nenodarbojas, nedz arī viņai prāts nesas uz piedošanu, kristīgā vai citā nozīmē. Par to liecina viņas demonstratīvā izstāšanās no P.E.N., protestējot pret lēmumu apvienoties ar agrāko Austrumvācijas nodaļu (kurā likumsakarīgi bijuši arī kolaboranti). Milleres pasaulei pietrūkst žēlastības. Nebeidzamais negativisms nogurdina, tomēr signalizē arī kādu vajadzību attīrīties un atjaunoties. Vienīgais, ar ko Milleres rakstus varu salīdzināt, ir ar ungāru filmdara Bela Taras (Béla Tarr) sešu stundu garo filmu *Satantango* (1994), kur mocoši ilgi jāskatās Sistēmas sabendētās dvēseles – Austrumeiropas pēcpadomju cilvēkus. Arī šai filmai piemīt *dīvaina precizitāte* un vēl dīvaināks spēks un pievilcība. Kritiķi Hertu Milleri salīdzinājuši ar Franci Kafku (1883-1924) un 1999.gada nobelistu Ginteru Grasu (dz.1927). Es vēl minētu Milleres radniecību

ar sirreālismu 1983.gada laureāta Gabriela Garsijas Markeza (dz.1927) darbos.

Vācijas prezidente Angela Merkele nav vienīgā, kas priedējās par Hertas Milleres panākumiem. Arī rumāņu rakstnieki piepeši atgidošies un grib adoptēt Hertu par savējo. Tā Rumānijā pazīstamais, 1956.gadā dzimušais rakstnieks Mirča Kartaresku (Mircea Cartarescu) apbrīnojami labi atceras reizes, kad viņš atradies vienā telpā ar nobelisti, un pat bijis redzams grupu fotogrāfijās kopā ar viņu. Viņš atgādina, ka Millere pārvaldot rumāņu valodu, citējot rumāņu tautas poētiskos sakāmvārdus, ka visās viņas grāmatās darbība norisinoties Rumānijā u.t.t. Ievērojami mazāku entuziasmu, runājot par Hertu Milleri un viņas komplicētajām attiecībām ar savu dzimteni, izrāda rumāņu rakstnieks un politiskais trimdnieks, tagad literatūras profesors Ņujorkā, Normans Manea (dz.1936). Viņš uzsver konfliktu, kas veidojies starp etnocentrētajiem rumāņiem un vācu kolonizātoriem kopš seniem laikiem, un to, ka pēckara gadu kļūmīgie notikumi šo konfliktu krietni padziļinājuši.

Kādi ir Milleres sakari ar latviešiem? Diezgan interesanti. Jānis Krēslis junior – no Karaliskās bibliotēkas Stokholmā – jau vairāk kā gadu pirms Nobela prēmijas Gēteborgas grāmatu meses ietvaros uzaicinājis Hertu Milleri kopā ar Latvijas bijušo prezidentu Vairu Viķi-Freibergu piedalīties paneldiskusijā par tematu *Kas mēs īsti esam?* Runātais teksts, levas Lešinskas redakcijā, publicēts žurnālā *Rīgas Laiks* (2009,11). Sarunu gaitā atklājies, ka abas diskusiju partneres pārstāv pretējas pozīcijas. Millere savā dzimtajā zemē atgriezies nevar/negrib, tāpat viņai pirmā valoda, švābu dialekts, nav svarīga, bet patīk, un viņa *paņēmusi līdz* vēlāk apgūto rumāņu valodu; viņa raksta vācu valodā, bet noraida konceptu *valoda kā mājas*. Millerei *saturs nosaka, vai cilvēks piederīgs, vai svešs*. Vaira Viķe-Freiberga, turpretim, mācījusies dzīvot, iesakņoties un tad atkal atstāt četras zemes, visās atrodot un uzkrājot labumu, ko paņemt līdz. Viņa runā četru zemju valodās, uzsūc četru zemju kultūras, atgriežas savā bērnības zemē un piepilda savu misiju. Arī Herta Millere piepilda savu misiju dzīvojot emigrācijā un rakstot, kā viņa pati saka, *par to, no kā gribu atsavināties*, jo Millerei *literatūra sākas tur, kur vissmagāk*. □

Par mākslas vēsturnieci Irēni Avenu skat. JG259:12-17.

Sarmīte Janovska-Ērenpreisa

MARTA LANDMANE: DZEJA RAKSTA MANI

Es dzeju nerakstu, tā raksta mani – tā Marta Landmane. Viņas, varētu teikt, apsēstība, ir virknēt vārdus dzejrindās, staigājot savā nodabā pa Jorkšīras kalnājiem, Bradfordas ielām vai „Straumēnu” muižas meža takām un plāvu.

Viņdien, lasot slavenā angļu dramaturga Beneta (Alan Bennet) memuārus, nopriecājos par viņa divu slavenu angļu dzejnieku salīdzinājumu – karaliskā laureāta Filipa Larkina (Philip Larkin) un Oksfordas profesora Odena (Auden). Larkins, rakstot savu dzeju, paņem lasītāju cieši pie rokas un to droši aizved līdz pat beidzamai rindai (*finishing line*, kam angļu valodā ir dubultnozīme). Turpretim Odena dzeja esot kā lēcieni ar izpletņiem – uz īsu mirkli lasītājam paveras brīnišķīgs skats, bet tad viņš smagi nokrīt uz muguras tikko uzartā kartupeļu laukā, turklāt pavisam svešā pagastā! Bet ne tā ar Martu – viņas dzejā nav neviens, ne otrs variants. Viņa nosprauž pati sev un lasītājam ceļu. Un tur šaubu nevar būt nekādu – nevajadzīga ir pat pie rokas vešana. Marta ir sava ceļa gājēja. Viņas dzeja nav ne mākslota, nedz sarežģīta, un viņas vārdu krājums sātīgs un bez samocīta pārspilējuma. Tajā atspoguļojas visa viņas dzīve. Bagāta, reizēm skumja, pat lieliem posmiem traģiska. Bet viņa nav no vaidētājām.

Marta Landmane (meitas vārds Dobeļe) dzimusi Liepājā. Agrā bērnība pavadīta Kurzemē. Tēvs ir valsts ierēdnis Zemkopības ministrijā Rīgā. Nav brīnumus, ka Marta sevi ar zināmu lepnumu sauc par „ulmaņlaika bērnu”. Pie sākotnējās lasītāres vainīgs ir tēva grāmatu skapis, vēlāk to veicinājis Rīgas Valsts paraugpamatskolas literatūras skolotājs Fricis Jansons. Rīgā sākas arī lielā jūsmošana par teātri un operu. Dzejniece vēl tagad spēj uzskaitīt visus toreiz redzētos slavenos aktierus, lugas un pat nodziedāt dziesmu no daudzkārt apmeklētas Pēra Ginta izrādes. Ģimenē Marta ir vienīgais bērns. Kad citas skolas biedrenes vasaras pavada Rīgas Jūrmalā,

viņa tiek aizsūtīta pie krustmātes uz laukiem Kurzemē. Tas viņai nav īsti pa prātam, bet dod laiku domāt pašai savas domas – vientulībā Kurzemes mežu apņemtai. Pa tiem staigājot, reiz par viņas ceļa biedru pagādās vilks, ko Marta tobrīd notur par lielu, atbaidošu suni, un, droši dziedādama, turpinājusi savu ceļu. Lai gan toreiz jaunā meitene nevar sagaidīt, kad skaitīsies pieaugusi, kad viņai būs atvērtas visas Rīgas durvis, šo vientulībā pavadīto Kurzemes vasaru dēļ, šķiet, attīstās Martas tieksme izteikt savas domas dzejrindās, kam pievienojas mīlestība pret dabu.

Baigajā gadā ģimene pārcēlas uz Jelgavu, kur Marta sāk apmeklēt Hercoga Pētera ģimnāziju. Jelgavas gaisa bombardēšanas laikā 1944. gada vasarā liela pilsētas daļa nodeg. Māte izglābjas vienos rīta svārkos. Ģimenei jāpārceļas atpakaļ uz Rīgu, kur Marta iestājas Sarkanā Krusta palīgmāsiņu kursos. Rudenī ar beigšanas apliecību kabatā un uniformu jaunā medmāsa tiek nosūtīta strādāt uz lazaretes kuģiem, kas no Latvijas pārvadā ievainotus karavīrus uz dažādām Vācijas ostām. 1944. gada novembrī kārtējā braucienā kuģi pie Liepājas bombardē krievu lidmašīnas. Marta kā vienīgā māsiņa paliek uz degošā kuģa ar garīgi un fiziski ievainotiem karavīriem. Tēvs mirst ar malāriju divas dienas pirms Rīgas krišanas krievu rokās. Māti Marta pierunā doties līdzī par palīdzību uz beidzamā bēgļu kuģa, kas dodas uz Dancigu. Kara jukās abas tiek izšķirtas. 19 gadu vecā Marta paliek viena un pārguļ uz savas murgursomas Breslavas stacijā. Prasot ceļu kādai mūķenei, viņa atklāj, ka Šlezvīgholšteinas kalnos ir lazarete, kurā strādā pāris duču latviešu māsiņu. Marta viņām pievienojas, bet tiek uzņemta vēsi. Lazareti, kurā atrodas arī vairāki amputēti latviešu karavīri, februārī evakuē uz Berlīni. Tur Sarkanā Krusta prezidijā Marta atrod bēgļu gaitās nonākušo māti. Pēc divām dienām abas dodas darbā uz plašo, moderno lazareti Belzenē, kur jāaprūpē visādu tautību ievainotie. Milzu ieplakā aiz meža atrodas nacistu koncentrācijas nometne, taču Marta ir pārliecināta, ka ne slimnīcas personāls, nedz vietējie ir zinājuši par turienes baidījamiem notikumiem – tā esot bijusi apzīmēta par kara bāzi, pie kuras tuvāk iet aizliegts *pašu gājēju drošības dēļ*. Taču karam beidzoties un sabiedroto karaspēkam ierodoties, Marta un viņas māte kopā ar citām dažādu tautību māsiņām ir tās, kam šajā „ellē vīrs zemes” mirušos jāatdala no dzīvajiem, tie jāatuto un jākopj. Arī personālu ikdienas dezinficē ar dzeltenu pulveri. Māte gan nespēj panest dzeltenā pulvera mocības, drīz vien atsakās no dezinfekcijas,

---

Sarmīte Janovska-Ērenpreisa strādā par korektori, tad salicēju laikrakstam *Brīvā Latvija*, bet pēc redakcijas pārcelšanās no Anglijas uz Rīgu turpina darbu no dzīvesvietas Anglijā. Nodarbojas ar akvareļu gleznošanu, kā arī parraksta, rediģē un ilustrē sava vīra Gunara Janovska (1916-2000) darbus (ieskaitot 24 romānus) rakstnieka Rīgā iznākošajiem *Kopotiem rakstiem* (aizpērn klajā laists 14. sējums).

saslimst ar tifu un nomirst. Visaugstākās pakāpes tragēdija. Tomēr Marta spēj saredzēt sava veida humoru arī šajā gadījumā – kad amerikāņu virsnieka melnādainais šoferis vedis Martu džīpā atvadīties no mātes un bijis jāprasa ceļš, atbildes došanas vietā vācieši, ieraudzīdami piķa melno auto vadītāju, mukuši, galvas sakampdami. Ceļa norādījums saņemts tikai tad, kad šoferis paslēpis seju, sagumdams pār stūri. Māti apglabā vienā kapā ar trīs karavīriem, arī tifa upuriem.

Drīz vien Marta kopā ar neskaitāmiem latviešiem nonāk bēgļu nometnē Rietumvācijā un 1947. gadā izceļo uz Angliju, pirmo valsti, kas piedāvā darbu bēgļiem, īpaši, ja tie ir baltieši. Šeit viņa strādā par apkopēju slimnīcā, mājsaimniecībā un visbeidzot Bradfordas pilsētas policijas prezidijā, apkalpojot augstos viesus pie smalkiem galdiem. Tas esot bijis viņas visinteresantākais darbs, ko droši vien esot dabūjusi kā ārzemniece, kas nesaprafišot sarežģītās un slepenās pie galdā vestās sarunas. Tāda viņa arī izlikusies, par spiedi nav kļuvusi, darba vieta patikusī līdz pat pensijai, kurā izvadīta ar godu. Marta apprecas ar Eduardu Landmani un viņiem piedzimst meita. Bet Martas vīrs mirst agri, atstājot māti ar meitu vienas. Marta apprecas otrreiz ar Arnoldu Dreifeldu no lielās Dreifeldu dzimtas, daļa no kuras atrod patvērumu Kanādā, pārējie paliek Latvijā. No otras laulības pirmajai Martas meitai pievienojas vēl trīs staltas meitas. Vecākā no tām nu

Marta Landmane

Foto: Sarmīte Janovska-Ērenpreisa

jau daudzus gadus ir saimniece „Straumēnu” muižā Anglijas vidienē. Dreifeldu dzīves vieta tolaik ir Bradforda, Ziemeļjorkšīrā, kur Marta pavada sava mūža lielāko daļu un vēl arvien ilgojas pēc tās apkārtnes viršainajiem tīreļu kalniem.

Pēc Arnolda nāves Marta pārceļas uz dzīvi „Straumēnu” stajļu pagalmā – uz dzīvokli ar literāru piegāršu. Deviņus gadus tajā nodzīvo rakstnieks Gunars Janovskis, tad septiņus gadus tur atrodas laikraksta *Brīvā Latvija* redakcija Oļģerta Mierīgā vadībā. Tagad dzīvoklī mājo Marta Landmane – acis tur priecina grāmatu plaukti, dzintara izstrādājumi, svecēs, čiekuri, sudraba saktas vilnas lakatā, krāsaini oļi, bet uz grīdas liels, lēzens kurvis ar neskaitāmām koka karotēm no visām pasaules malām. Vēl pašas, no meža atnesti koka blukīši uz kā piemesties, kad viņas istabā iebrūk ciemiņu pulks svētku dienās. Uz grāmatu plaukta Arnolda apstrādātās koku saknes putnu, čūsku un dažādu citu dzīvnieku izskatā. Martai, liekas, tuva ir sarkanā krāsa, par ko liecina tomāti un sarkanās ģērānijas, ko viņa audzē uz priekšdurvju mūriša, un, protams, sarkanvīns.

Nobeidzot rindiņas no dzejkrājuma *Vēl vilni vel*:

*Vai tad vienmēr ir jālūdz?
Atnāciet nelūgti.
Durvis jums atvērs
Mans patiesais es.*

Anglijā turpināt dzejot viņu ir mudinājis Jānis Andrupis, rakstnieks un redaktors (*Latvju Vārds, Londonas Avīze, Ceļa Zīmes*). Savas dzejas un stāstus Marta ir lasījusi dziesmu svētku rakstnieku sarīkojumos, pašmājā Bradfordā, „Straumēnos” un Londonā. 2008. gada oktobrī viņa savas dzejas un stāstu „Kūkas” lasa angļu valodā Dienvidanglijas pilsētas Bornmūtas Starptautiskajā literatūras festivālā.

Martas Landmanes dzejdarbi sakopoti četrās grāmatās – *Pretstati* (1985), *Vate ausis* (1997, PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts), *Krustām šķērsām* (2002, PBLA KF Goda diploms) un *Vēl vilni vel* (2006). Par pēdējo 2008. gadā saņemta Krišjāņa Barona Prēmija.

Ceļiniek, ja krustojot „Straumēnu” muižas takas sastopat sievieti noliektu galvu ejam savā nodabā, padodiet viņai labdienu, bet neiesaistieties tālākās sarunās, jo dzeja raktās un tās pavedienu būtu žēl pārtraukt. □

Leons Briedis

DĒMOSTENS

XXV Mariagramma

*Ai, mani heksametri,
izteikti skopos jambos,
kas skan šais dītirampos
jaunam tirānam par godu,
kuru paši sev par sodu
esam iecēluši –
pacēluši
virs tempļa
cokolā,
lai no tā
viņa vieplis
vēlīgi viestu
savu svētību mums
un to garlaikoti šķiestu.
Elā – ā – ā – ā – ā! Pūļa auri,
to iecēluši visuaugtstākajā dievu kārtā,
skan manu nevarīgo jambu šļupstiem cauri,
un mani pirmo, bezvainīgo, sadedzināt sārtā –
kā viņa olimpiskās slavas necienīgo dziesminieku
tur, agorā, visas tautas priekšā pa galvu pa kaklu steidzas,
lai tādējādi izteiktu tam savu neviltoto un tik pazemīgo prieku,
ka līdz ar viņa nākšanu pie varas, gluži kā nebijusi, beidzas
ij viņu pašu brīvība, ko tie kopš dzimšanas kā slogu senu
līdz šim ir pār varēm, mokās, nesuši uz saviem pleciem,
tās vietā izraugoties sev nevis cienījamu Dēmostenu,
bet kādu, līdzīgo sev, no tiem izveciem,
kam nu to pielūgsmes ļautas –
briesmonim no tautas.*

Rīgā, 2010.1.1

Dēmostens, šķiet, ir ne tikai Leona, bet hronoloģiski visu latvju dzejnieku šā gada pirmais dzejolis – tas pienāca JG redakcijā elektroniski 1.janvāra agrā rītā ar piezīmi: *mans pirmais šogad*. Par dzejnieku, esejistu un *Kentaura* redaktoru Leonu Briedi skat. JG255:4.

Gundars Ķeniņš Kings KĀPŠANA ZINĀTNES KALNGALOS – I

Mūsu staltās Latvijas Universitātes vadībai diemžēl nākas atzīt, ka LU ierindojas kaut kur aiz 1 000 pasaules vislabākajām un labākajām augstskolām. Ja padomju varas laikā atsevišķo republiku galvenās augstskolas uzskatīja par labām sekotājām Ļeņingradas un Maskavas universitātem, šodien šāds vērtējums ir vienkārši novecojis. Pat Krievijas Zinātņu Akadēmija cīnās ar nopietnu naudas trūkumu. Labākie zinātnieki aizceļo un šī iestāde vairs nespēj pretendēt uz augstāko zinātniskā darba kvalitāti.

Augstskolu vērtējumi, protams, var būt ļoti dažādi, un to droši vien ir vairāk nekā novērtētās mācību iestādes. Bet to galvenā funkcija ir pacelt izglītības kvalitāti. Arī vērtētāji var būt dažādi, sākot ar studentiem un beidzot ar ārzemju speciālistiem. No vērtējumiem visnoderīgākie ir tie, kas atbilst labi zināmiem kritērijiem, piemēram, ASV darbojas vairākas akreditācijas iestādes un organizācijas. No tām pirmais, plašākais, t.s. reģionālās vērtēšanas organizāciju tīkls, prasa pierādījumus par to, ka augstskola ar lielākām vai mazākām sekmēm darbojas saskaņoti ar saviem akadēmiskajiem mērķiem un sabiedrības normām. Tādas ir nedaudzās ASV federālās un krietni vairāk štatu universitāšu, kam pievienojas liels skaits privātu augstskolu. Ja ir grūti iedomāties augstskolu, kam nav gandrīz nekādas ticamības, tomēr atceros, ka vēl nesen Havaju salās kāda mācību iestāde izmisīgi centās nodrošināt sev pieklājīgu vietu vietējā sabiedrībā, bet tās mērķi bija neskaidri un arī skaitā nedaudzo mācībspēku kvalifikācijas bija viduvējas. Nespēdama iegūt reģionālo akreditāciju, tā pēdīgi apvienojās ar kādu augstākas kvalitātes augstskolu. Kas attiecas uz t.s. profesionālo jomu mācībiestādēm – medicīnas, tieslietu, biznesa, pedagoģijas un pat mūzikas, vērtēšanas kritēriji ir vairāk saistīti ar macībspēku pasniegšanas prasmi un pētniecības darbu, studentu izvēli un absolventu sasniegumiem. Labākās universitātes, kas ne vienmēr ir tās lielākās, rūpējas, lai tur ietilpstošās fakultātes būtu akreditētas. Latvijas Universitāte un citas Latvijas augstskolas lēnām iesaistās Eiropas Savienības sistēmā. Kaut arī tur ar laiku iekļūs vai visas augstskolas, uz zemāka līmeņa tomēr atradīsies reģionālās universitātes un tehniskās koledžas.

Dr. Gundars Ķeniņš ir emeritēts Pacifika Luterāņu U. dekāns un ekonomikas profesors.

Īpašā kategorijā ievietojamas tās universitātes, kuru mērķis ir ne tikai izglītēt studentus, bet vienlaikus arī nodarboties ar pētniecību dažādās zinību jomās. Šo iestāžu vērtējumā, cita vidū, svarīgi ir tas, cik „bagāta” finansiāli ir attiecīgā universitāte, respektīvi, tās spēja finansēt lielus un dārgus pasākumus – parasti gan ar ASV federālās valdības un/vai lielo fondu piešķirumiem. Galvenie vērtējuma instrumenti tad vairs nav tikai mācībspēku kvalifikācijas (zinātņu doktora grāds – ar nedaudziem izņēmumiem – ir obligāts) un uzkrātie finansiālie līdzekļi, bet mācībspēku pētniecības darba rezultāts, parasti publikācijas. Svarīgs ir ne tik daudz publikāciju vai konferencēs nolasīto referātu skaits, bet gan citu pētnieku atsaukšanās uz attiecīgajām publikācijām zinātniskajā literatūrā. Interesanti, ka grāmatām ir tikai blakus vērtība, jo parasti tiek uzlūkots, ka tās atspoguļo jau zināmo un izdošanas laikā jau ir novecojušas. Citēto darbu indekss pēc savas dabas ir elitārs. Tiek sagaidīts, ka universitāšu pētnieki publicēs kaut ko vērtīgu noteiktā laika posmā, parasti vismaz piecos gados. Vecākie profesori bieži vien izstrādā savus zinātnisko pētījumu projektus kopā ar jaunākiem asistentiem. Gan projekti, gan publikācijas var tikt vērtētas anonīmi, kā tas lielākoties tiek darīts Vācijā, Ziemeļvalstīs, ieskaitot Igauniju.

Daudzās valstīs svarīga ir stažēšanās aizrobežā, piemēram, ķīniešu pētnieki pašu kvalifikāciju celšanai visvairāk ir ieinteresēti stažēties labākajās Rietumu universitātes, no kurām par vislabākajām viņu uzskatā ir 20 līdz 30 amerikāņu un britu augstskolas. Kamēr Šanhajas U. vērtē ap 1 200 universitāšu, Taivanas U. izcilāko mācībiestāžu uzskaitē ir tikai 50. Šanhajā augsti vērtē ne tikai bieži citētus pētījumus, bet arī pazīstamas prēmijas – Nobela un vēl citas. Taivana akadēmiskos sasniegumus vērtē pēc ražīguma, nozīmīguma un kvalitātes.

Ja arī vislabākās ASV augstskolas neuzrāda vienādu pētniecības darbu kvalitāti visās disciplīnās, to priekšgalā parasti min Harvardas U. (Harvard U.), Džonsa Hopkinisa U. (Johns Hopkins U.) un Stanfordas U. (Stanford U.), bet mazliet tālāk ļoti lielo Vašingtona U. (U. of Washington, Sietlā) un Kalifornijas U. (U. of California, Berklijā). Un kāda cita globāla novērtējuma galotnē atkal Harvardas U., Stanfordas U. un Kalifornijas U. (Berklijā), kam seko Kembridžas U. (Cambridge U. Anglijā), Kalifornijas Tehniskais Institūts (California Technical Institute), Masačusetas

Turpinājums 59. lpp.

Dzintars Edvīns Bušs

MŪSDIENU KRĪZES CĒĻI ASV

Pagājušā gadsimta 30. gadu pasaules ekonomikas krīzes jeb Lielās depresijas viens no galvenajiem cēloņiem bija fakts, ka pirmoreiz ekonomiski attīstītā pasaules daļā bija saražots vairāk preču nekā pircēji spēja tās iegādāties. Šo krīzi analizējot, Keins (John Maynard Keynes) izveidoja ekonomijas līdzsvara teoriju, kas bija pamatā visam tālākajam ASV ekonomiskajam uzplaukumam un varenībai. Keinsa līdzsvara teorijas būtība ir **supervienkārša**: nedrīkst pieļaut, ka tirdzniecībā iesaistīto partneru telpā tiek saražots (dolāros) daudz vairāk preču, nekā tiek izmaksāta nauda (dolāros) šo preču ražošanā nodarbinātajiem. Citiem vārdiem sakot, bez precēm ir jāsarāžo arī to pircēji. Amerikāņi pieņēma šo principu, kura būtība ir stimulēt pirktpēju un patēriņu, tādējādi izveidojot tā saucamo patērētāju sabiedrību ar ļoti augstu dzīves līmeni. Par šīs politikas veiksmi liecina visā pasaulē ilgi valdošais uzskats par ASV kā vieglas iedzīvošanās zemi, gandrīz vai paradīzi, un milzīgā emigrācija uz to.

Laika gaitā Keinsa teorija attīstījās un, lai tās prasīto līdzsvaru (uz augsta patēriņa viļņa) noturētu, ASV finansu iestādes atbilstoši teorētiskām matemātiskām formulām veica dažādas manipulācijas, kas regulēja gan nodokļu lielumu, gan darba algas, gan pat dolāra vērtību. Šai teorijai bija arī nopietni pretinieki. Vīnes Ekonomikas skolas pārstāvu Ludviga fon Mizesa (Ludwig von Mises) un Fridriha Augusta fon Hajeka (von Hayek) personās tika pārstāvēts pretējs viedoklis – ekonomikas liberālisma pozīcijas (kas ir arī daudzu ASV republikāņu pozīcija). Viņi iestājās par to, ka brīvo tirgu nedrīkst ar šādām zinātniskām manipulācijām regulēt, ka katrs uzņēmējs pats zina, kas viņam labāki darāms un valstij tur nav ko iejaukties. Taču ceturtdaļgadsimtu Keinsa teorija valdīja, un tās stimulētajai ASV ekonomikas varenībai nebija šķēršļu.

Un tad kaut kas notika, kas padarīja Keinsa teoriju par nepielietojamu. Kas? Proti, zinātniski tehniskā revolūcija. Automatizācija, robotizācija, kompjuāterizācija, supermodernas tehnoloģijas padarīja Keinsa teoriju darbnespējīgu tādā nozīmē, ka preču ražošana attīstījās efektīgi, bet pircēju „ražošana” kļuva pagalam neizdevīga, tas ir, modernajos uzņēmumos strādnieki nebija vairs vajadzīgi. Sākās masveida darbinieku atlaišanas, bezdarbs un līdz ar to pirktpējas strauja

samazināšanās. ASV saimniecības institūcijas sīta trauksmes zvanu, jo netika „saražoti” pircēji. Tika iedarbināti valsts un sociālie piespiedu mehānismi – piedraudot ar nodokļu slogu un citiem paņēmieniem, ražotājiem tika uzlikts par pienākumu saglabāt darba vietas, tādējādi saglabājot potenciālos preču pircējus. Kapitālistiskā demokrātiskā sabiedrība atbildēja noraidoši: uzņēmēji savāca savu kapitālu, augstās tehnoloģijas, vajadzīgākos speciālistus un nozuda ārzonu plašumos Austrumāzijā, Dienvidamerikā un diezin kur vēl.

Vīnes skolas ilgi neatzītie liberālie ideologi pacēla noliektās galvas: *Nu, ko mēs teicām?... Re, kur nu jūs novedusi brīvā, svētā tirgus aizskaršana un nekautrīga regulēšana.* F.A. Hajeks saņēma Nobela prēmiju un kļuva profesors Čikāgas Universitātē. Viņu kā „pasaules glābēju” pieņēma audiencē pats ASV prezidents Reigans. F.A. Hajeka ekonomikas liberālisma ideoloģiju pieņēma Anglijas premjere M. Tečere (Thatcher) un daudzi citi „labējā spārna” politikāņi ASV un Eiropā. Sākās jauna ekonomijas ēra – tā saucamā „reiganomika”. Arī tās būtība ir **supervienkārša**: no pircēju „ražošanas” jeb preču ražotāju darbavietu nodrošināšanas ar sociāla pabalsta līdzekļiem, jāpārorientējas vēl vairāk uz preču ražošanu jeb uzņēmēju finansiālo nodrošinājumu ar zemiem nodokļiem un lētu kredītu. Jāsamazina valsts institūciju iejaukšanās ražošanas un brīvā tirgus norisēs.

Taču gaidītā uzņēmēju atgriešanās Savienotajās Valstīs izpalika (veltī meklēt ASV plašpatēriņa precī ar uzrakstu *Made in USA*). Ir dati, kas norāda, ka strādnieku algas dažās ārzonu valstīs ir bijušas pat 100 reizes mazākas nekā ASV, un kur nu vēl lētē šo valstu infrastruktūras pakalpojumi, lētās izejvielas un energoresursi. Tā kā veltīga bija iecerētā šo ražotņu atgriešanās dārgajās ASV. Amerikas uzņēmēju ārzonu produkcija gan tika transportēta atpakaļ un realizēta pašās ASV un Rietumeiropā par caurmēra pasaules cenu (varbūt nedaudz zemāku), tādējādi to ražotājiem sagādājot milzu peļņu. Bet par kādu naudu neražojošais amerikānis (Keinsa „nesaražotais pircējs”) var nopirkt šīs preces? ASV valdība, pielietojot ievadamo preču muitas nosacījumus vai kā citādi, bija panākusi, ka ārzonās ražojošās firmas bija spiestas pārdot kādu daļu no savām milzīgo peļņu nesošajām akcijām plaši atvērtajos finansu tirgos. Statistiskie dati liecina, ka ap 2000. gadu 50% amerikāņu bija šo milzu peļņu slaucošo akciju īpašnieki. Vēl vairāk, liela daļa ASV banku un fondu savas neaizskaramās

naudas rezerves tika apmainījušas pret šiem peļņu nesošajiem vērtspapīriem. Rezultātā, bankas bez bažām dalīja kredītus, tās bieži centās pat nepamatoti stimulēt šo naudas aizņemšanos, nemaz neskatīdamās, ka tās ņemēji to „vienkārši apēda”.

Milzīgā ārzonu firmu peļņa, uzņēmējiem labvēlīgā nodokļu un kreditēšanas politika nepārprotami stimulēja jaunu un jaunu investīciju pieplūdumu ārzonu uzņēmumiem, kā vecajiem, tā no jauna radušajiem, neievērojot, ka ārzonu uzņēmumi jau sāka konkurēt savā starpā un, ka milzu preču pieplūdums jau fiziski nebija izlietojams, un to realizācija jau buksēja. Konkurences un pārprodukcijas rezultātā ārzonu uzņēmumu peļņa kļuva aizvien mazāka un uzņēmumu kopuma reālā vērtība strauji samazinājās. Taču akciju tirgus uz šo samazināto uzņēmumu vērtību nereaģēja. Gluži otrādi, to vērtība nemainījās vai pat turpināja pieaugt. Tas notika pateicoties nepatiesai informācijai, ko deva kā uzņēmuma vadība, tā uzņēmumus novērtējošās audita firmas. Tika likta lietā arī tā saucamā Ponciusa (egļītes) shēma, pēc kuras kārtējās investīcijas tiek uzdotas un izmaksātas kā dividendes no it kā pelnošām akcijām. Īpatnēji ir tas, ka daudzi ekonomisti, daļa sabiedrības un uzņēmēju juta un zināja, ka šis akciju bums ir uzpūsts un agri vai vēl tam būs nepatīkamas sekas, taču neviens neaptvēra šīs parādības apmērus un seku smagumu. Spēle turpinājās.

Un tad notika tas, kam bija jānotiek. Viszīmīgāk tas sākās ar *ENRON* sabrukumu (2001)

un izvērtās par ķēdes reakciju, kurā „supervērtīgās” akcijas un ar tām saistītie citi vērtspapīri pārvērtās par vienkāršu papīru. Izrādījās, ka privātajos un banku seifos naudas zīmju vietā nu glabājās šis necilais un nevērtīgais izstrādājums.

Kas tālāk notika ASV? Vai tad amerikāņi nekur nestrādāja, bet dzīvoja tikai no šim nu zudušajām dividendēm un banku aizdevumiem? Nē, amerikāņiem bezdarbs joprojām nebija nemaz tik liels. Bet ar ko tad viņi nodarbojās? Pēc pēdējo gadu datiem, izrādās, ka 75% amerikāņu strādā pakalpojumu sfērā. Manuprāt, tas ir milzīgs daudzums cilvēku un tas iespējams ļoti bagātā sabiedrībā, tādā, kādas bija ASV pirms šīs krīzes. Vai šāds milzīgs skaits darbinieku pakalpojumu nozarē saglabāsies, maz ticams – šādas krīzes apstākļos (naudas trūkuma apstākļos) katrs būs spiests savu mauriņu nopļaut pats, tāpat remontēt savu māju vai veco džipu un varbūt pat nodzīt sev bārdu... Un ko dara ārzonās izputējušo ASV uzņēmumu īpašnieki? Vai viņi mēģina ražotnes pārcelt atpakaļ uz ASV, vai vismaz investēt ASV iekšzemes ražošanā? Ne vienu, ne otru. Amerikāņu ekonomisti ir konstatējuši, ka kaut ko ražot vairs vispār neesot jēgas, jo peļņas norma (vismaz ASV) esot jau nulle. Pēc dažiem datiem no ārzonām izņemtie līdzekļi tiek apmainīti pret ASV valsts aizdevumu zīmēm, uz kuru pamata tiek atjaunota izputējušā amerikāņu finansu sistēma. Nez tikai, kā bez jebkādas (ārzonu vai iekšzemes) ražošanas ASV valdība atdos šos triljonu vērtos aizņēmumus.

Kur tad īsti palika varenākās valsts milzīgie līdzekļi? Nu par tiem (muļķības un negausības dēļ, pašiem īsti negribot) tika uzcelta vēl viena, iespējams, vēl varenāka valsts – Ķīna.

Raksts radies no referāta, kas nolasīts korporācijas *Talavija* viesu vakarā Rīgā. Autors ir darba aizsardzības speciālists, strādā pie vairākām Rīgas brīvdostas firmām, bijis Vides Aizsardzības Kluba (VAK) komercdirektors un deviņus gadus zinātniskais līdzstrādnieks LPSR ZA Filozofijas un Tiesību institūtā. Atgriešanās Tēvzemē Atbalsta fonda (ATA) dibinātājs-viceprezidents, vairākus gadus bijis arī Sabiedrības Integrācijas fonda Repatriācijas un imigrācijas komitejas loceklis-eksperts.

Franks Gordons

PRIBALTIKA PAREIZTICĪGĀS PROFESORES POSTULĀTOS

Vēstule no Telavivas

La Pasionaria, t.i., kaislības pārņemtā – šo goda iesauku Spānijas pilsoņkara gados izpelnījās Doloresa Ibārruri (1895-1989), īsteni kaujinieciskas komunistes prototips. *La Pasionaria* – tā varētu saukt arī 1948. gadā dzimušo Natāliju Naročnicku (Naročnickaja). Pērn viņu iekļāva famozajā oficiālajā Kremļa komisijā, kuras uzdevums ir pretoties vēstures viltošanas mēģinājumiem, kas kaitētu Krievijas interesēm. Naročnickas pareizējais amats: *Demokrātijas un sadarbības institūta* Parīzes filiāles priekšsēde. Viņa ir emocionāli apsēsta, tāpat kā Doloresa Ibārruri, taču sauklis ir cits: nevis *Visu zemju proletārieši, savienojieties!* – bet *Pareizticība, patvaldība, tautiskums*. Kaut kā nesaskan ar viņas misiju – Parīzē sērstot, iepazīstināt Eiropu ar mūsdienu Krievijas demokrātisko virzību. Bet nekas! Jaunībā apguvusi marksistisko dialektiku, Naročnicka zina, kas ir *neantagonistiskās pretrunas*.

Labs ir. Pareizticīgā profesore Naročnicka sacerējusi vairākas pabeizas grāmatas, tostarp monogrāfiju *Rossija i russkie v mirovoj istoriji* (Krievija un krievi pasaules vēsturē). Īpaša vieta šai grāmatā ierādīta *Pribaltikai*, un viņas attiecīgie postulāti varētu interesēt *Jaunās Gaitas* lasītājus. Baltijas trejlapim vēlītajai grāmatas nodaļai autore izvēlējusies nosaukumu „Neuzņēmības un nihilisma sekas”.

20. gs. pēdējos 15 gados, bažīgi konstatē profesore, ģeopolitiskie naidnieki darījuši visu, lai ASV un NATO ietekmes sfērā iekļautu ne tikai Austrumeiropu, bet arī vēsturiskās Krievijas valsts daļas, līdz ar to galīgi sagraujot Jaltas un Potsdamas sistēmu un ievēkot Rietumu orbītā teritorijas, kas nekad (!) nav bijušas Rietumu iespaida sfēras. Tādējādi *Berlīnes mūris* tiek pievirzīts pie Krievijas Federācijas pašreizējām robežām. Baltijas trejlapis Naročnickas uztverē ir vēsturiskās Krievijas daļas, un traģiski esot tas, ka Baltijas valstis atzītas nevis kā no PSRS atdalījušās sastāvdaļas, bet kā atjaunotās pirmskara valstis.

Naročnicka, protams, pilnīgi nopietni uztver Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Augstāko Padomju (pareizāk - t.s. Tautas seimu.- F.G.) 1940. gada lēmumus par iestāšanos Padomju Savienībā. Rietumi, sūrojas profesore, diemžēl uzskata vēsturiskās Krievijas sagraušanu,

ko savulaik veica bolševiki, par neatgriezenisku, kamēr zaudēto teritoriju atgūšana, ko veica tie paši bolševiki, tiek kvalificēta kā agresija.

Kādreizējais PSKP CK Politbiroja loceklis Aleksandrs Jakovļevs Naročnickas acīs ir ļaunais gars, mefistofelisks nodevējs, jo uzdrošinājies uzvandīt Molotova-Ribentropa pakta tēmu. Komisija, ko nodibināja Jakovļevs, nav ļāvusi izsekot tam, kā radās Baltijas valstu neatkarība un teritorija: Naročnickas uztverē šis attīstības pamatā bijis pilsoņkarš, Antantes interence un bolševiku kauļēšanās, mētājoties teritorijām ar Loidu Džordžu (David Lloyd George) un Vilsonu (Woodrow Wilson) Versaļas konferencē, lai saglabātu varu valsts pārējā daļā. Īpatnējs skatījums, nudien...

Pareizticīgā profesore turpina šķetināt vēstures kamolu: Rietumi uztvēra padomju karspēka ievēšanu Baltijā 1940. gadā, it kā runa būtu par Franciju vai Dāniju, kaut gan šīs teritorijas divu gadsimtu garumā ietilpa Krievijas impērijā, ko nekad neapstrīdēja neviens no Krievijas sāncenšiem starptautiskajā arēnā.

Naročnicka savos sacerējumos vairākkārt šausa t.s. pasaules aizkulisi (*mirovaja zakulisā*), pieminot Rotšildus un turpat arī Trocki-Bronšteinu. Arī savos spriedumos par *Pribaltiku* viņa pārmet Trockim līdz ar Ļeņinu Krievijas sagraušanu. Bolševiki 1918. gada pavasarī noslēdza ar ķeizarišķo Vāciju Brestas mierlīgumu, un šis līgums, uzsver Naročnicka, ļāva *uz vācu durkļiem* izveidoties kvazi-valstiskām Lietuvas, Latvijas un Igaunijas struktūrām ... un kļūt par pirmamatu (?) tādiem procesiem Baltijā, kas 20. gs. 90. gados noveda pie strikti pretkrieviska Baltijas posma (*zveno*) izveides Rietumu ķēdē. Kļūsti nu gudrs!

Naročnicka alkst gan vēsturnieces, gan tiesībnieces laurus. Padomju Krievija 1920. gadā noslēdza mierlīgumus ar Latviju un Igauniju, taču, rezolūti apgalvo profesore, nav bijis nekādas likumīgas, legītimas Baltijas atdalīšanās no Krievijas impērijas. Tālāk nāk īsta pērle, nē – briljants: *Ulmanis, fašistiska tipa diktators, neviena neievēlēts, nāca pie varas uz vācu durkļiem apstākļos, kad šo Krievijas impērijas daļu bija okupējusi Vācija*. Dieviņ tētiņ, 1918. gada rudenī pats fašisma jēdziens vēl nebija dzimis pat Musolini galvā! Naročnicka nerimstas fantazēt: *Bolševiks Jofe (atkal žids! - F.G.), kas parakstīja līgumus ar Latviju un Igauniju, pārstāvēja valdību, kas nekontrolēja visu valsts teritoriju un ko neviens pasaulē neatzina. Bet līgumi*

Krievu informācijas aģentūra RIA Novosti pie Dž. Lāflanda raksta *The de-Russification of the Baltics Serves a Geopolitical Purpose* pielika šo attēlu ar parakstu „Waffen SS in Riga”.

neapšaubāmi (!) saturēja slepenus un mutiskus (?) paragrāfus. Tā, Ulmanim tika nodota *Latgale – Vitebskas guberņas daļa kā atlidzība par zināmiem pakalpojumiem – palīdzību boļševikiem Baltās armijas izstumšanā.*

Ko par to teiktu Francis Trasuns?

90. gadu sākumā Krievijas „demokrātiskā” ārpolitika izgāzās, raksta Naročņicka, un rezultātā bez kompensācijas nu zaudēta izeja uz Baltijas jūru. Krievijas liberāli bez ierunām akceptēja Baltijas republiku “atdalīšanās” koncepciju, ko uzspieda Tautas frontes un atbalstīja “civilizētā” Eiropa. Un šī koncepcija, rezumē profesore, laupa jebkādu pamatu Krievijas likumīgo vēsturisko interešu aizstāvībai šai reģionā.

Un nu seko pareizticīgās profesores galvenais, granīctietais arguments: *Ziemeļu karš starp Krieviju un Zviedrijas karaļvalsti beidzās ar Kārļa XII sakāvi. Saskaņā ar 1721. gada Nīstates līgumu, kas ietilpst neviena neapstrīdētā starptautiski tiesisko aktu korpusā, uz kuriem balstās visu pasaules valstu teritoriju leģitimitāte, Krievija uz mūžīgiem laikiem saņēma šīs teritorijas nevis vienkārši kā uzvarētāja Ziemeļu karā, bet to pirkšanas rezultātā – Viņa cariskā majestāte samaksāja Zviedrijas karalistei divus miljonus jefimku.*

Latviešu un igauņu zināšanai: *Būdami Zviedru kroņa pavalstniecībā, latvieši un igauņi nebija nacionāli valstiskas gribas subjekti. Viņiem, tai laikā nevienam nepazīstamiem etnosiem (!), ne tikai nekad nav bijis pašiem sava valstiskuma, bet arī savas literārās valodas, nacionālās elites un nacionālās kultūras, izņemot folkloru, jo visi baroni bija vācu izcelsmes un izglītība bija vācu valodā – krustnešu mantojums, kamēr igauņiski un latviski runāja tikai zemnieki, cūkgani un istabenes.* Natālija Naročņicka bēdīgi konstatē, ka *Rietumu stratēģiskajā areālā ierauti Pētera Lielā ieguvumi, kuri Eiropas vecītei nedeva mieru*

divu gadsimtu garumā. Tagad Latvijas debesīs patrolē NATO lidmašīnas. Un miers nu laupīts Naročņikai. Viņu tirda un urdī rūpes par Krievijas zaudēto pozīciju atgūšanu t.s. tuvējās ārzemēs, īpaši Pribaltikā.

Profesore dabūja gatavu kārtējo grāmatu – *Chance to Survive: Minority Rights in Estonia and Latvia*. Pērnā gada 9.decembrī Briselē notika šīs grāmatas prezentācija. Ar savu klātbūtni šo pasākumu citu starpā pagodināja Eiropas parlamenta deputāte no Latvijas, pareizāk – no PCTVL, Tatjana Ždanoka, arī sava veida *Pasionaria*, un Dmitrijs Rogozins – liels Krievijas nīdējs, kas vada Krievijas pastāvīgo pārstāvniecību NATO mitnē.

Timekļa vietnē www.brusselsjournal.com Naročņickas padotais, *Demokrātijas un sadarbības centra* pētniecības direktors (*Director of Studies*) Džons Lāflends (Laughland) šai sakarā nāca klajā ar *apcerējumu* „The De-Russification of the Baltics Serves a Geopolitical Purpose”.

Lāflends-Laughland savā rakstā atļaujas patiešām *laughable* – smieklīgas aplamības, apgalvojot, ka Baltijas valstu inkorporācija Padomju Savienībā 1944. gadā (nevis 1940...F.G.) nebūt nebija *kails krievu agresijas akts*, bet gan iepriekšējā stāvokļa (*status quo ante*) atjaunošana, kas pastāvēja gadsimtiem un ko katrā ziņā atbalstīja ievērojama Baltijas politisko aprindu (*political class*) daļa, no kuriem *daudzi bija dedzīgi komunisti*. Lāflends neaizmirst pieminēt, ka *pretkrievu retorika Latvijā bieži vien ir arī atklāti antisemitiska*. Un ar kādu norādi (*link*) viņš ilustrē šo antisemitismu? Jūs neticēsiet – ar izvilkumu no Vakareiropas nacistu portāla (www.stormfront.org), kura sauklis ir *White Power World Wide* un emblēma – t.s. ķeltu krusts. Tur pavīd kā negatīvi tēli Pliners un Gilmans, nereti arī Trockis ar Rotšildiem, kas pilnībā atbilst Lāflenda priekšnieces Naročņickas piesauktajiem bubuļiem.

Pēc Latvijas atstāšanas (1972) Franks Gordons apmetas uz dzīvi Telavivā, darbojies laikrakstos *Naša strana*, *Israel Nachrichten*, arī trimdas periodikā – laikrakstā *Laiks*, LSDSP mēnešrakstā *Brīvība*, gadskārtējā izdevumā *Latvija Šodien*, kopš 1998. gada regulārs JG līdzstrādnieks, raksti/intervijas arī *Latvijas Avīzē*, *Rīgas Laikā* un internetā. Publicējis grāmatas *Lokanums un spīts: Nekrievu likteņgaitas mūsdienu Maskavijā* (1974), romānu *Mijkršēlis mikrorajonā* (Laikā 1979-1980), *Dienas un nedienas* (1988), *Latvians and Jews between Germany and Russia* (1990, 2.izd. 2001), *Latvieši un žīdi spilēs starp Vāciju un Krieviju* (1994), līdzautors grāmatai *Okupācijas varu nodarītie postījumi Latvijā, 1940-1990* (2000), tulkojis Solžeņicina *Gulaga archipelāgs*.

Uldis Siliņš

ATSKATĪTIES, PASMAIDĪT

DP CAMP ALT-GARGE II

Karš bija beidzies, bet tas nenozīmē, ka konflikts mūsu 900 - 1000 galviņu lielajā barā nebūtu atstājis savas pēdas. Ikvienam ir kas ticis piedzīvojumu un pārdzīvojumu pūrā.

Tā 1945.17.IV deviņus gadus vecais Jānis Purvinskis kļūst par ģimenes galvu. Sabiedroto iznīcinātāju uzliedojumā vācu ciematam nogalina viņa brāli Mamertu un uz nāvi ievaino māti. Tēvs ir mobilizēts un dien *Tornas grāvračos* – bijušās policijas vienībās, kas nodarbojās ar nocietināšanas darbiem. Māsa Alina un Irena ir mazliet jaunākas par Jāni. Tai pašā uzliedojumā ievaino arī mana klases biedra Nadziņu Andreja māsu, kas drīz pēc tam nomirst. Tad notiek brīnums. Dienu pēc mātes nāves ciematā ierodas tēvs. Viņš par savas ģimenes atrašanās vietu nav nekā zinājis, bet Andra māsa ir sarakstījusies ar kādu viņa dienesta biedru un minējusi, ka atrodas vācu ciematā kopā ar kādu Purvinska ģimeni. Tēvs un deviņgadīgais Jānis slepus naktī izrok masu kapā apbedīto Mamertu un apglabā kopā ar māti. Pēc četriem gadiem Matiss Purvinskis Dēdelsdorfas nometnē apprec atraitni Olgu Lindermani. Pūrā līdzī nāk 3 meitas. (Viņi savas mājas atrod Austrālijā. Savas bēgļu un tālākās dzīves gaitas Jānis Purvinskis ir aprakstījis grāmatā *Life of a DP.*) Ojāram Klānam ir aizvesti abi vecāki. Viņš, pamatskolnieks, dzīvo pie savas mātes māsas Mildas Kampes.

Vīriem ir pazudušas sievas ar bērniem, sievietēm vīri, bērni palikuši bez vecākiem. Sabiedroto lidotāji, t.s. *tieffligeri*, nav taupījuši civilistus, ne slimnīcas, ne Sarkanā krusta vilcienus, neskatoties uz sarkanajiem krustiem uz jumtiem. Krievu zemūdenes ir gremdējušas kuģus ar bēgļiem, bet ar tiem brauc arī armijas vienības. To var saprast, bet kāds iegans var būt, lai šautu uz ievainoto vilcieniem? Vai nobombardēt Dresdeni, kurā nebija neviena militāra objekta? Tur

aizgāja bojā tūkstošiem latviešu bēgļu. Par to jāsa-ka paldies angļu aviācijas maršalam (Air marshal) Herisam jeb „*Bomber*” Harris.

***

Lai uzlabotu kaloriju skaitu, mums ar UNRRAs gādību deva kukurūzas putru un maizi. Tā bija skaisti dzeltenā krāsā. Bet visas veselīgās lietas ir bezgaršīgas. Ne par velti kukurūzas maizi un putru sauca par *Dzeltenajām briesmām*. *Zaļās briesmas* savukārt bija zirņu savārijums. *Zilā Donava* – vājpiena zupa. Un, protams, bija jādzer *Ersatz* kafija. *Nedēļas Apskatā* (1946.14.XII) var lasīt, ka ar 20. novembri noteiktas jaunas devas, pēc kurām nestrādājošie saņēma 320 gramu, bet meža strādnieki 580 gramu maizes un 100 gramu miltu dienā.

Laiku pa laikam mēs saņēmām ar UNRRAs gādību Sarkanā krusta paciņas. Cigaretēs nometnes vadība gan izņēma ārā nometnes vajadzībām. Paciņas nāca no ASV, Kanādas un Argentīnas, pie kam amerikāņu paciņas satura ziņā bija krietni pārākas, vismaz par argentīniešu paciņām. Gadus vēlāk es *Sidnejas Kaleidoskopam* rakstīju DP laiku piemiņai skeudziesmu „Kalorizētais jaukumiņš”:

*Klāt mazais gara taukumiņš,
Tas konservētais jaukumiņš!
Pland karogi! Ir svētku diena klāt!
Pilns ļaudīm ceļš un taciņas,
Jo jāskrien saņemt paciņas,
Jo Sark'nā Krusta pakas dalīt sāk!*

*Kur vien tik skaties, kur acis met,
Nāk letiņš priecīgs ar pakām pret'.
Tur viss, ko kārot spēj ikviens,
Tur pūderolas, pūderpiens,
Un šokolāde, dūmots biņš,
Un zivtiņš bundžā ietaisīts,
Un dīpītim kā kaķim acis spīd:
Trīs pakas Česterfilds!
Trīs pakas Česterfilds!
No kreņķiem letiņš brīvs.*

Viens maziņš gara taukumiņš,

Alt-Garges nometnes centrs

*Viens kalorizēts jaukumiņš
Ir papes kaste, kuru rotā krusts!
Tā DP dzīves saules stars,
Tās šabas, lustes, svētvakars,
Tā Ēdene, kur var uz brīdi zust.*

*Kā visiem garšo, kā visiem lien,
Tik paiko iekšā un atkal skrien.
Jo vai tas grēcīgs ir vai svēts,
No caurejas tiek piemeklēts,
Bet kas par to? Vai tādēj skumt,
Ja vēl tik daudz, ko iekšā stumt!
Šī Leiputrija tiešām ir paties'!
Bet ko līdz veselies gars,
Ja slimīga ir mies'?*

*Klāt mazais gara taukumiņš,
Tas konservētais jaukumiņš,
Pland karogī! Ir svētku diena klāt!
Pilns ļaudīm ceļš un taciņas,
Jo jāskrien saņemt paciņas,
Jo Sark'nā Krusta pakas dalīt sāk!*

UNNRA un vēlāk IRO baroja ne tikai mūs, bet, Apvienotajām nācijām nezinot, arī cūkas. Cūkkopība bija privātiniciatīva, kas mira no naža, kad vien no metnei draudēja kontrole.

Alt-Garges principālais spekulants bija Sudrabs, kam bija divzirgu pajūgs, ar ko viņš vienmēr piegādāja no metnei visu, ko vajag. Protams, ka viņš nebija bez konkurences. Arī Babānam bija savs zirgs (laikam līdzīgs no Latvijas), kas piedalījās no metnes darbos.

Mūsu bēgulības un tekulības posmā tika darināti neskaitāmi koka šķīvji, ādas meistari taisīja tautiskus albumu vākus, audēji auda prievītes un jostas. Tās bija parastās dāvanas. Ar tām apbēra angļu administrāciju un goda dienās viens otru.

*Padod man to špric',
Padod man to špric',
Mēs špricēsim, cik varēsīm
Un tad lai nāk kāds cits*

Skola vēl nebija sākusies, ko darīt nav. Es pievienojos no metnes brīvprātīgajiem ugunsdzēsējiem. Par savām ugunsdzēsēju gaitām vēlāk rakstīju laikrakstam *Latvija*. Trīs reizes nedēļā izbraucām manevros. Izstūmām savus kaujas ratus no garāžas un drāžām pa no metnes ielām uz iedomāto ugunsgrēka vietu. Mūsu stumjamie ratiņi bija uz diviem riteņiem, uz kuriem atradās motorpumpis un šļūtenes. Galvā – plastmasas ķiveres. Vienīgais profesionālis bija motorpumpja mašīnists. Mūs, ugunsdzēsējus, vienoja un uzturēja možus vienīgi antipatijas pret brandmajoru. Iedomātā ugunsgrēka vietā pieslēdzāmies ūdens hidrantam, izvilcām šļūtenes, tika iedarbināts motors un sākām špricēt. Pēc tam šļūtenes bija jāizžāvē, jāsarīta un... nu jūs jau varat iedomāties paši. Pa visu no metnes laiku nekas nenodega un, ja būtu kas nodedzis, tad tas drošvien būtu bijis ugunsdzēsēju depo. Mūsu pienākums bija mazgāt ar šļūteni mazās mājiņas un likvidēt kanalizācijas sastrēgumus. Vienīgo izklaidēšanos sagādāja brandmajori, kad viņš gāja pārbaudīt izmazgātās tualetes. Kā šis pagājās līdz koridora vidum, hidranta krānu līdz galam

vajā un voila! Viņa blāvieni krita uz kurlām ausīm. Brandmajori no akcijas iznāca tīrāks nekā mazmājiņas. Bet tas notika tikai vienreiz. Viņš pēc tam kļuva ļoti uzmanīgs. Dievs lai mielo viņa pelēko dvēseli! Kāpēc viņš mums nepatika? Kas to vairs var atcerēties. *Kas grib dzīvot vienos priekos, / Tas lai stājas pažarniekos... ?*

Jā? Tīrīt kanalizāciju? Sirsnīgs paldies! Brīvprātīgi iestājies, es tikpat brīvprātīgi atkal izstājos un pievienojos no metnes zvejas artelim. Darbs bija smagāks, slapjāks, bet toties mēs visu laiku bijām kustībā. Zivis nonāca kopkatlā. Nekādus kalriskus lomus jau nevilcām. Paldies Dievam, drīz sākās skola. Nevienu minūti par ātru! Man artelis bija apnicis ar visām zivīm.

Pirmo Jāņu svinēšana notika Elbas malā. Dzied koris, dejo tautas dejas Arnolda Bāliņa vadībā. Garlaicīgi. Vēl visi no metnes iedzīvotāji nav sabraukuši, daļa vēl dzīvo pa Lineburgu un gaida savu kārtu, bet uz Jāņiem kazarmes ļaudīm tiek parādīta neredzēta pretimnākšana. Līgotājus atved no Lineburgas divās kravas mašīnās. Aizeju uz Stepiņa istabu. Tur uz galda *šāle* ar autokonjaku, kas pazīstams arī kā *Jū-jū* un *Štukass*. Ticiet man, šis dzēriens izsauca aptumsuma brīžus, tieksmi lidot un nespēju pacelties gaisā. Dzer tā – uzlej aviācijas benzīnu uz lielas paplātes un aizdedzina, lai nosvilinātu to, kas nav dzerams. Nesadedzinātos pārpalikumus nopūš malā un tiro mantu iesmeļ ar karoti traukā. *Prozīt!* Kad dabū ko iedzert, nav tik traki. Dzīve, kā saka, sviezē vēderu uz augšu. Nelaba dūša nāk vēlāk

*Līgo vakars, līgo rīti!
Dzer un dziedī, dzied un dzer!
Izder kannu, kamēr krīti
Visiem labi kopā der.*

Tā jau gandrīz iznāca ar. Es pēc tam iegāju vienā barakā uz brīdi parunāties, un, ja ļaužu valodām var ticēt, es tur esot sēdējis vairākas stundas. Arī angļu armijas kontingentam ir kriušie. Otrā rītā pie no metnes biroja sēž angļu seržants un, galvu saķēris, sten: *Latvian schnapps no good!* Pēc notikuma jau visi ir gudri.

* * *

Latvieši ir dziedātāju tauta, un mēs, altgargieši, neesam nekāds izņēmums. Arī mums ir savs jaukais koris, Ernesta Brusubārdas vadībā. Viņš tai laikā jau bija 66 gadus vecs un bija ļoti pazīstams mūziķu un mūzikas cienītāju aprindās. Pārējie viņu zināja galvenokārt tāpēc, ka dziedonis Mariss Vētra viņu bija par sliktu recenziju *Jaunākās Ziņas* publiski iepļaukājis. Brusubārdam bija maza spridzīga kundze, vārdā Erna, kas stāvēja pirmajā rindā un bija Alt-Garges kora soliste, un Brusubārdi trošmantnieks bija Ernests I. Es kundzi satiku pēc gadiem Amerikā. Viņa tad jau slimoja ar acīmredzamu atmiņas trūkumu. *Mans vārds ir Uldis Siliņš*, – teicu pie sasveicināšanās. – *Jūs toreiz bijāt tik maziņš, tik maziņš...* – *Man toreiz bija jau metrs astoņdesmit.* – *Maziņš, maziņš...* Nu kad maziņš, tad maziņš. Brusubārdas ģinti jāsauc par unikālu mūzikālu vienību. Ernestam I ir dēls Ernests

Leišu nometne. Mežinieki brauc uz darbu.

II, kuram savukārt ir dēls – jūs uzminējāt – Ernests III, kuram dēls saucas Ernests IV (nē, es nejojokos!) un spēlē otro vijoli Milvoku [Milwaukee, Wisconsin] jauniešu simfoniskā orķestrī. Viņa māsa Sonora, Arlanna, Daniela arī ir vijolnieces, tāpat arī brālis Kristiāns. Jaunākais brālis Viktors ir čellists.

Biruta Bokuma-Kellija par Ernestu I stāsta: *Man toreiz bija astoņi vai deviņi gadi. Kad es ar draudzenēm ieraudzījām mazo Brusubārdas puisīti ārā spēlējamies, gājām viņam prasīt: „Puisīt, kā tevi sauc?” Viņš vienmēr atbildēja: „Elnests Blusubārda”. Mēs vienmēr nopriecājāmies par tādu atbildi, jo nometnē blusas un blaktis bija pa pilnam.*

Viens no pirmajiem kora koncertiem ir angļu karavīriem 1945.3.VII. Ne jau nu tikai „Karaļmeitu” un „Beverīnas dziedoni” ceļ angļiem priekšā. Altgargiešu repertuārā ir arī „There is a Tavern in the Town” u.c. ziņģes, kas noteikti angļiem gāja daudz labāk pie sirds nekā stāsts par bārdainu koklētāju pils logā. Koris tika dziedājis arī Lineburgas baznīcā un slimnīcā un vismaz vienreiz Putlosas gūstekņu nometnē.

Pavisam drīz par sevi varam lasīt arī avīzē – „Altgargieši dzied un dejo britu karavīriem”: *Ilcenā „Hamburger Hotel” telpās notika pirmais latviešu koncerts, pirmais šāda veida sarīkojums pēc kara. Koncertā, kas tika rīkots angļu karavīriem, bez Alt-Garges nometnes latviešu un igauņu deju ansambļiem un solistes I. Baltzar-Liepīņas piedalījās arī E. Brusubārdas koris ar apm. 70 dziedātājiem. Šis koris samērā īsā laikā izvērties par visai respektējamu latviešu mūzikas reprezentantu. Koristi vēl nesen „uzlasīti” Elbes krastā, Šarnhorsta kazarmās, bet tagad jau dziesmotā vienība spēj celt klausītājiem priekšā tādas dziesmu pārles kā J. Vītola „Gaismas pili”, „Beverīnas dziedoni”, „Karaļmeitu”, J. Zāliša „Ceļš uz dzimteni”, J. Norviļa „Balsis”, Jurjānu Andreja „Tēvijai” u.c. (Trimda 1945.29.VIII).*

* * *

Par mūsu karavīru izbēgšanu no Putlosas gūstekņu nometnes un ierašanos Alt-Gargē lido apkārt stāsti

kā kāposttauriņi. Ziemeļjūras krastā bija nometināts liels skaits vācu karagūstekņu, starp tiem ap 10 000 latviešu 15. divīzijas vīru un viens vai divi igauņu pulki. Vienības nebija izformētas, un to ieroči atradās nepilnas dienas gājiena attālumā. Runa ir par apmēram 200 000 vīriem. Tas ir bijis rezerves karaspēks *katram gadījumam*, ja nonāktu konfliktā ar krieviem. Ģen. Rūdolfs Bangerskis min savās atmiņās, ka tajā laikā notikušas sarunas par latviešu vienību iesaistīšanu angļu sardžu dienestā. 1945. gada jūlijā angļu armijas vadības delegācija ieradusies Putlosā, lai iepazītos ar latviešu karavīriem. Ap nometni nekādas sētas nebija. Apsardzi veica angļu patruļas, bet kārtību nometnē nodrošināja neizformēto vienību virsnieki. Varēja iet uz tuvāko pilsētiņu šo to iemainīt. Dezertieru bija daudz, jo bija slikti nokārtota apgāde. Angļi uz dezertieriem skatījās caur pirkstiem. Amerikāņu un krievu spiediena ietekmē 1945. gada rudenī šo potenciālo armiju likvidēja. Daudzi karavīri paklausīja augstāko virsnieku aicinājumam palikt kopā, lai turpinātu cīņu par Latvijas brīvību, ja šāda izvēība atkal rastos, un nonāca Cedelhemā. Tā nebija nekas līdzīgs Putlosai. Sargi bija beļģi, kas apgājās ar gūstekņiem ļoti slikti.

Vēl pa Alt-Gargē cirkulēja šāds stāsts: Bariņš latviešu karavīru izkļuvis no Putlosas gūstekņu nometnes ar divu „lustīgu” frizieru palīdzību. Bēgšanas akcija bijusi jau iepriekš izplānota un bēgļi apgādāti ar koristu ievestām civilistu drēbēm. Pēc Alt-Garges kora koncerta, kamēr abus sardzes vīrus „izklaidējušas” Ženija ar Frīdu, tikmēr karavīri sakāpuši mašīnā kopā ar koristiem. Atpakaļceļā koristes karavīrus slēpušas zem brunčiem, respektīvi, viņi ir gulējuši, pa vārtiem izbraucot, uz grīdas. Vai nu tā bija vai nē, fakts ir, ka vienu nakti nometnē ieradās ap 20 karavīru.

* * *

1945.8.VII Līvīņu Valda saslimst ar šarlaku un attiecīgās barakas istabas iedzīvotāji nonāk karantinā kādā vācu savrupmājā turpat pie nometnes. Astonpadsmit cilvēku astoņās skaitās istabās. Paradīze! □

Laimonis Mieriņš

SKANDĀLS LĪDSĀ

Saprotamu iemeslu dēļ gribējās redzēt Stasa Paraskosa (Stass Paraskos, dz.1933), kurš pirms gadiem ieceļoja Anglijā no Kīpras salas, jauno izstādi Līdsas Mākslas un Dizaina Koledžas (Leeds College of Art and Design) telpās, cerībā ne tikai atsvaidzināt atmiņu, bet retrospektīvi salīdzināt eksponātus ar pirms 50 gadiem redzētiem viņa naivās glezniecības paraugiem. Mazliet vilos, jo izstādē bija iekļauti tikai pāris agrīno darbu. Labi atminos, ka toreiz (tāpat kā tagad) nelielo formātu gleznas bija glīti ierāmētas un arī krāsas tikpat košas. Pats tolaik koledžā (kad tā saucās Leeds College of Art) studēju glezniecību, biju notikumu liecinieks, vēlāk turpat 30 gadus lasīju kursus par dažādiem mākslas jautājumiem. Toreiz koledža bija pazīstama kā Anglijas modernās mākslas citadele, un tāda tā joprojām ir palikusi. Daudzu citu slavenību vidū tur studēja skulptori Mūrs (Henry Moore) un Hepvorsa (Barbara Hepworth). Paraskosa izstāde lika atcerēties, ka mana *Alma mater* allaž ir atradusies karstu mākslas diskusiju centrā.

Jau agrā bērnībā kautrais Kīpras aitu fermerā dēls glezno savu apkārtni. Kā jau dabīgam, naivam gleznotājam, viņam ir sava, skolu gudrinieku nesabojāta, vizuāla domāšana, savs stils. Viņš ieradās Līdsā strādāt sava brāļa restorānā par pavāru, brīvā laikā turpinādams gleznot. Līdsas mācībspēks Tubrons (Harry Thubron) mūs, studentus, mudināja apmeklēt restorānu, lai iedziļinātos Paraskosa pie sienām piekārtajos darbos, ko arī darījām, malkodami kafiju. Uzņemts koledžā bez jebkādiem pārbaudījumiem, jaunais kīprietis bija Tubrona *protégé*, un drīz vien tika iebīdīts pasniedzēja darbā. Tubrons nebija dogmatisks mākslas izglītības reformators, taču necieta citus viedokļus un diktatoriski vadīja Līdsas Mākslas koledžas glezniecības fakultāti, bija viens no pamatkursa veidotājiem pēc praksē sen pārbaudītiem *Bauhaus* principiem.

Skandāls notika manos studenta gados. Paraskosa izstādē Līdsas pilsētas teātra (*Civic Theatre*) galerijā vienā sevišķi maza formā-

ta gleznā bija redzama istaba ar gultu, kurā gulēja plīks virietis un varbūt spēlējās ar sevi, varbūt arī nē – viss izskatījās tik niecīgs un neuzbāzīgs – situācija, kuras vizuālā jēga ir atkarīga no skatītāja domāšanas. Bet blīkšķis bija varens. Kāda nežināma persona bija griezies pie policijas, kas nekavējoties novāca šo sabiedrības seksuālās morāles grāvēju simbolu. Paraskosu iesūdzēja, un tiesas prāva tolaik atbalsojās tālu aiz Anglijas robežām.

Šeit varētu piebilst, ka arī no manas personālizstādes policija reiz lika noņemt vienu no maniem plīkņiem, jo esot saņemta sūdzība. Arī man, tāpat kā Paraskosam, policija atteicās izpaust sūdzības iesniedzēju. Ne Paraskoss, nedz arī es nekādā ziņā nevēlāmie nevienam apvainot ar savu mākslu. Kaut arī krietns laiciņš pagājis kopš Lorenša (D.H. Lawrence) romāna *Lady Chatterley's Lover* prāvas, gaisotne nebija brīva no tālās rūsas strēlēm.

Tiesas prāvā daudzi liecināja Paraskosam par labu, ieskaitot dzejnieku un kritiķi Ridu (Sir Herbert Read), mākslas vēsturnieku Lintonu (Norbert Lynton), pat toreizējo Anglijas lešlietu ministru Dženkinsu (Roy Jenkins), kurš tikko bija pabeidzis formulēt jaunu likumu par seksuāli ievirzītu vārdu lietošanu. Par spīti labvēlīgai publicitātei, Paraskoss prāvu zaudēja un tika nosodīts ar simbolisku naudas summu – piecām angļu sterliņa mārciņām. Ar mūsdienīgu skatu raugoties, īpaši pēc nesenās mākslinieka izstādes apskates, atliek pabrīnīties, kāpēc toreiz sacēlās tāds traciš?

Ir pūkami baudīt naivās mākslas pārstāvja Paraskosa mākslu kā pārliecināšu apliecinājumu dzīves priekam. Būdam nelabojams optimists, mākslas pilnveidošanai viņš dažkārt

Turpinājums 41. lpp.

Laimonis Mieriņš, Līdsas Mākslas un Dizaina koledžas absolvents un mākslas kursu pasniedzējs ar gan drīz 30 gadu stāžu, kā mākslinieks ir pazīstams gan Latvijā, gan arī ārpus tās.

Ramona Kalniņa. *Ūdensajūta II*

Par fotogrāfi skat. 44. lpp.

Ila Kellermane. *Māsa saule, Brālis Mēness un kustonīši*. 2009
Akrils uz audekla. 87 X 160 cm

Ila Kellermane. *Dzīvības deļa*. 2009
Akrils uz audekla. 80 X 160 cm

Par mākslinieci skat. 44. lpp.

Aina Balgalve. *Ermīne ar „Latvijas Avīzes” jauno jumuru.* 2004. gada septembrī

Par fotogrāfi skat. 44. lpp.

ieauda savos darbos bizantiešu, franču gleznotāju Matīsa (Matisse) un Gogēna (Gauguin) u.c. elementus. Tagad Paraskoss ir Kipras Mākslas Koledžas rektors, turklāt pazīstams kā daudzu mākslas publikāciju autors. Par Tubrona lepošanos ar savu *protégé* nevar būt šaubu.

Nav noēnošanas mēģinājums šajā sakarībā pieminēt angļu naivās mākslas pārstāvi no Kornvāles (Cornwall) grāfistes Santeivs (St. Ives) ostas Alfredu Vali (Alfred Wallis, 1855-1942). Arī viņa naivās mākslas paraugi bija eksponēti Līdsas teātra galerijā aptuveni tai pašā laikā. Vientuļnieks, vismaz galvas tiesu pārkāps par amerikāņu naivās glezniecības pārstāvi Grandma Moses, viņš sāka nodarboties ar mākslu sava mūža nogalē aizvadītā gs.20. gadu sākumā. Nabadzības dēļ viņš nevarēja atļauties nopirkt krāsas vai audeklus, bet tas netraucēja viņa jaunradi. Uz apkārtnē atrastiem maziem neregulāra daudzstūru papes gabaliem, no jūras izskaloziem visādiem kociņiem, pudelēm, pat bundžu vākiem un ar ostā pamestu melnu vai baltu krāsu viņš pārliecinoši gleznoja sev intīmi pazīstamo ostu ar laivām un zvejas kuģiem. Tradicionālo perspektīvu skatījumu viņš aizstāj ar pārsteidzošu atavistisku dizaina izjūtu. Mākslinieka gals tāds pats kā daudziem citiem viņa amata brāļiem – nāve vietējās pašvaldības nabagu mājā. Atstātā mantojuma neparastais skatījums sevišķi iespaidoja angļu gleznotāja Nikolsona (Ben Nicholson) mākslas koncepciju.

Ir kārdinājums Paraskosa naivo glezniecību salīdzināt arī ar Hīrstu (Damien Hirst), savā laikā arī Līdsas Mākslas un Dizaina Koledžas studentu, bet tas arī ir abiem vienīgais kopsaucējs. *Ja nav skandāla, tad nav mākslas*, tā savu evaņģēliju formulēja Anglijas lielākās reklāmu aģentūras īpašnieks Sātči (Charles Saatchi). Zīmīgi, ka šis pašas aģentūras izvērtās kampaņas dēļ pirms vairākām dekādēm pārliecinoši ievēlēja konservatīvo partiju un tās līderi Tečeri (Margaret Thatcher) Anglijas valdības krēslā. Hīrstu no Līdsas laikiem neatceros. Tiesa, nesensais efektīvais Sātči un Hīrsta skatījums reklāmas skandāls ar „teļiem un citām lietām” sasniedza savu mērķi un vienlaikus paplašināja tēlotājas mākslas horizontu, nojaucot robežu starp dažādām disciplīnām. Tomēr visas pazīmes rāda, ka nu abi – Sātči un Hīrst – nonākuši strupceļā. Kaila izpatikšana klientam komerciālā izpratnē ir sevis pārdošana. Vienīgi pieklājīgā sabiedrībā šādu izdarību dēvē par biznesu... □

Ilze Nāgela

LEONS SAMULIS UN VIŅA MĀKSLA

Austrālijas latviešu mākslinieks, gleznotājs Leons Samulis ir jau atradis zīmīgu vietu mākslas pasaulē; viņa darbus austrālieši jau ir skatījuši vairākas individuālās un grupu skatēs. Leons dzimis Melburnā (1970), kur vecāku un radu atbalstīts iepazinis mākslu tās lielajā daudzveidībā. Ģimenē latvietība tiek rūpīgi kopta – ne tikai latviešu sesto dienas skolā iešana, bet arī latviešu kora, deju kopu koncerti, latviešu mākslinieku gleznu izstādes un latviešu teātri – ja arī ne pašam visur piedaloties, tad noteikti būt klāt publikā. Tas arī nozīmē, būt ciešā saistībā ar visām mākslas aktivitātēm latviešu sabiedrībā Austrālijā. Sevis pašapliecināšanai Leons izvēlējās glezniecību. Un nemaz neliekas savādi, cik brīvi un nepiespiesti Leonam sarunā skan latviešu valoda, kaut arī pavada savu lielāko dienas daļu starp angļu valodā runājošiem. Leons apmeklējis Jarras ielesas anglikāņu skolu (Yarra Valley Anglican School). Ziemeļmelburnas TAFE institūtā (Northern Melbourne Institute of TAFE) viņš iegūst augstāko apliecinību (Advanced Certificate in Visual Arts, 1994) un pēcāk diplomu vizuālā mākslā (Diploma in Visual Arts, 1996). Piedalījies izstādēs Melburnā un Adelaidē, to skaitā Austrālijas latviešu 52. Kultūras dienu Mākslas izstādē Sidnejā (2008). Patreiz Leons dzīvo un strādā Melburnā.

Par savu radošo darbu mākslā grāmatā *Austrālijas latviešu mākslinieki* (2008) Leons Samulis pats saka: *Mana radošā enerģija atplaukst tēmās, kas attēlo melodramatisku vidi. Tumsie krāsu toņi mijas ar gaišajiem un košajiem. Mana rīcība mēdz būt instinktīva. Man gleznojojot, motivācijas un enerģijas uzplūdums ir kaut kas līdzīgs transam. Tās mani totāli pārņem, rikojos spontāni, darbību nepārtraucot, nedz pārdomājot, nedz meklējot jaunus risinājumus. Tad iedvesma pēkšņi izgaist. Es vēlos, lai manas gleznas ir acij tīkamas un intriģējošas. Lai skatītājs nepaiezt tām garām nevērigi, lai ieskatās cieši un izjūt dziļās domas, ko es savās gleznās esmu ielicis. Pēdējos pāris gadus gleznoju daudz abstraktu gleznu. 18 gadu ilgajā praksē gleznoju ainavas, klusās dabas, portretus un aktus. Jaunākā no darbu skatēm bija Melburnas galerijā (2009.VI) ar savdabīgu nosaukumu *Famous When Dead* (Slavens, kad miris) kopā ar vienu austrāliešu mākslinieku (Ollie Lucas). Šajā skatē, kas saucās *Towards and Against* (Uz un pret), Samulis demonstrēja glezniecību šī vārda tiešākajā un labākajā*

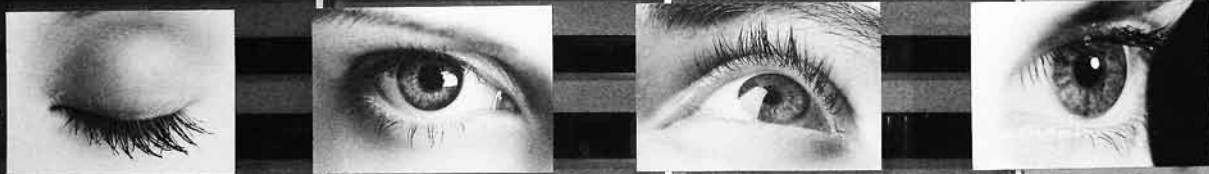
nozīmē. Par 18 akrila tehnikā darinātajām neliela formāta gleznām pavisam īsi varētu teikt: ak, kas par neviltotu krāsu prieku mūs sveicina, uzlūkojot šos darbus! Kaut arī Leonam pašam katras gleznas sižets neapšaubāmi ir viņu iedvesmojis un bijis noteicošais tā radišanai, tad tomēr skatītājam, gleznas uzlūkojot, sižets vai stāsts nav dominējošais un, manuprāt, diezin vai diviem skatītājiem būs vienāds iespaids un vērtējums par vienu un to pašu gleznu. Kā pats mākslinieks saka, darbi kaut tiek radīti, iepriekš izplānojot, tad tomēr darba procesā galvenais ir emocijas, un krāsas pašas *piesakās* attiecīgai garastāvokļa noskaņai. Un katrai gleznai ir savs stāsts. Piemēram, *Flight out of Anger* (Lidojums ārā no dusmām) mani uzrunāja kā biezs, piesnidzis egļu mežs, atstājot nomierinošu un līdzsvarotu starojumu. Savukārt, *JG* reproducētā *Untitled Random Green (Nejaušais zaļais bez nosaukuma)* gleznota tiešām tik latviskā krāsu gammā, ka varētu domāt,

Leons tik tikko caur jūnija ziediem pilno Latvijas pļavu būtu gājis. Šīs gleznas aktīvais pat dramatiskais priekšplāns un fonā gaišais, gandrīz baltais četrstūris – logs? – ir vesels stāsts par sarežģīto un kontrastaino realitāti – priekšplānā un gaismas pielieto *logu* uz labo nodomu nākotni. Bet, ja arī uzlūkojot gleznu, sižets pie jums *neatnāk*, tad jūs tik un tā baudīsiet patiesi bagātīgas krāsu gammā, izsmalcinātu mākslinieka kolorīta demonstrējumu, pasniegtu veiklā, profesionāli dinamiskā gleznošanas stilā. Leona Samuļa gleznu skatē bija prieks redzēt publikā tik daudz latviešu – apliecinājums, ka latvieši ar aizrautību seko tautieša daiļradei.

Māksliniece Ilze Nāgela (skat. *JG243:40-42*) ir arī redaktora Dr. Gunara Nāgela galvenā palidze tīmekļa nedēļas izdevuma Austrālijā *Laikraksts „Latvietis”* veidošanā.

No kr.: Alise Limba-Ķuzule (interjera centra *mc2* sabiedrisko attiecību speciāliste), Anita Grase (Latvijas Dizaineru s-bas pr-ja), Vilnis Auziņš *FotoForma* pr-jis, Harijs D.Liepiņš *FotoForma* valdes loceklis un ekspozīcijas *Attēlu telpa* iekārtotājs (2009)

Maija Muižniece. *Saruna I, II, III, IV*

Vilnis Auziņš

DIZAINA BALVAS FOTOMEISTARIEM

Attēlu, grafisku zīmju vai fotogrāfijas piederība mūsu ikdienas komfortam ir kļuvusi tik pašsaprotama parādība, ka pat paši fotogrāfi reti pievērš īpašu uzmanību kvalitātes kritērijiem. Savukārt kvalitātes noteikšana vizuālās komunikācijas jomā sen vairs neaprobežojas ar subjektīvo *patīk* vai *nepatīk*. Pat standarta amatniecības prasību ievērošana nenodrošina dizaina labu novērtējumu.

Tradicionālo **Dizaina balvas** (2009) pasākumu ietvaros Latvijā pirmoreiz notiek fotogrāfisku darbu konkurss. Tā iniciatore – Dizaineru savienības priekšsēdētāja Anita Grase, bet pasākumu operatora pienākumus uzņemas apvienība „FotoForma”.

Dizaina balvas pieteikumu izstāde *Pieskāriens* notiek Jūrmalā, Majoru kultūras namā, kur daži jaunie demonstrē atzīstamu ideju un izpildījuma līmeni, piemēram, Ramona Kalniņa, Uldis Austrinš, Jānis Bokanovs. Savdabīgu autorkolekciju *Šanhajas gaismas* Saldus bibliotēkā izstāda Zane Mellepe, kamēr pirmreizējs notikums gan fotogrāfijas, gan interjera dizaina praksē ir fotodarbu integrācija vairākos interjera iekārtojumos. Izstāde *Attēlu telpa* īstenota sadarbībā ar interjera un delikatešu centru *mc²*, kura konferenču telpā notiek seminārs „Dizains: Attēla un Cilvēka esības saskarsme” ar mērķi noskaidrot, kā fotogrāfi identificē savu darbu dizaina mērķu kontekstā.

Svarīgākais un gaidītākais notikums, protams, ir pirmreizējā dizaina balvu pasniegšana fotogrāfijā. Galveno balvu iegūst Juris Kmins par *Krāsu grafika metropolēs*

– labākais darbs grupā „*Dekoratīvā dizaina autorkolekcijas*”. Grupā *Interjera un citi vides objekti* augstāko atzinību saņem Juris Kmins kopā ar Jelenu Spasovu par projektu *Absolventi*. Otro balvu iegūst Jevgeņija Beķere-Ančipolovska (darbs: *Pilsētas Alfabēts*) kā izcilākā grupā *Ilustrāciju projekti* un arī kā labākā debitante. Trešā balva un uzslava par profesionalitātes diapazonu krīt Jurim Kalniņam (darbs: *Ūdens pērlītes*) – pārliecinošam līderim grupā *Subjektīvi motivētas komunikācijas autorkolekcijas*. Nominācijā *Ilustrācijas* par labāko atzīst Ulda Balgas sagatavoto Talsu Fotokluba grāmatu *Talsi 7x7x7 fotogrāfijās*. Konkursa secinājums – joprojām iztrūkst lielāku vai mazāku procesu vadītāju un dažu nomināciju labāko darbu definīcijas ne visai precīzi atbilst sākotnējam uzstādījumam. Balgas autordarbs *Formatizācija* pievērš skatītāju lielu uzmanību ar asprātīgo gaismas procesus iesaistīšanu attēlu eksponēšanā. „FotoForma” viņam izsaka atzinību par *intelektuālo izaicinājumu*. Par gaismas saistošu izmantošanu tēla radīšanā organizatori izceļ arī Līgas Sakses *Dimensijas un dinamika*, bet par precīzu fotopapīra izmantošanu – Raimo Lielbriedi. Pārsteigumu rada nelielais pretendentu skaits tik bieži ar fotogrāfiju saistīto mājas lapu dizaina grupā, kur par labāko atzīst pieredzējušo dizaineri Agri Dzilnu (darbs: *laurisgundars.lv*).

Dizaina balva fotogrāfijas pašvērtības noteikšanai ir pievienojusi nozīmīgu ekspertu iesaistīšanos un neapšaubāmi veicinājusi Latvijas izcelsmes dizaina produktu kopējo atpazīstamību. Jācer, ka izstāžu, semināru un konkursa norišu laikā izteiktie vēlējumi rosinās nozares speciālistu sadarbību, viedokļu saskaņošanu un daudz līdzsvarotāku nākošā konkursa norisi, kā arī apbrīnojamus radošos pārsteigumus.

Par Vilni Auziņu skat. JG258:40.

PAR ILU KELLERMANI

Dzīvības dejas (38. lpp.) un *Māsas Saules un Brāļa Mēness* (37. lpp.) autore, aptuveni 160 km uz ziemeļiem no Toronto meža mājā mītošā Ila Kellermane, jautāta par savu gleznošanas stilu, atbild: *esmu ekspresioniste, lietoju impulsīvu, sirsniņu un daudzkrāsainu kārtojumu un gleznošanas manieri. Uzlieku darbam vairākas faktūras, krāsu kārtas un līnijas, cenšos ikdienišķu momentu padarīt neikdienišķu.* Gan no mākslinieces pašas, gan arī iepazīstoties ar viņas gleznojumiem, kļūst skaidrs, ka viņas interešu lokā ir cilvēces un dabas vienotība, dzīvības ciklu maiņa, mātes un bērna tēma, arī baltu tautas māksla. Māksliniecisko un pedagoģisko izglītību viņa iegūst vairākās Kanādas provinces Ontario augstskolās, strādā par mākslas pasniedzēju, arī dizaina / tēlotājmākslas nodaļas vadītāju (piem., Georgian College, Barrie, ON). Ilas gleznojumi, kas regulāri tiek izstādīti Toronto un apkārtnes mākslas galerijās, vairākkārt godalgoti. Glezna *Gars* iekļauta Pasauls latviešu mākslas izstādē *Tēvu zemei – Latvijai* (2008-2010). R.E.

PAR AINU BALGALVI

Kara dienās Bauskas apriņķa Taurkalnes pagastā dzimusī mākslas fotogrāfe un grafiķe vienā personā, Aina Balgalve, savus darbus izstāda jau kopš aizvadītā gs. 70.gadiem. No JG122(1979), kur ievietots drūms, amerikāņu dzīvei tipisks skaudras vientulības fotouzņēmums Tenesijas (Tennessee) štatā, uzzinām par Ainas Balgalves piedalīšanos baltiešu mākslinieku apvienības *Baltia* noorganizētajā mākslas foto izstādē Ukrainu Institutā telpās, Ņujorkā (1979). Atmodas laikā, dramatiskajā 1989.gadā tolaik avangardiskajā kultūras mēnešrakstā *Avots* (nr.2) reproducēti Ainas darinātie foto meistara Ansel Adamsa un tikpat leģendārā popmākslinieka Andija Vōrhōla (Andy Warhol) portreti, arī skati Ņujorkas naktsklubā *Studio 54*. Māksliniecisko / humanitāro izglītību Aina Balgalve iegūst Ņujorkas Pilsētas U. (City University of New York jeb CUNY). R.E.

Foto: Ingrida Bulmane

Ila Kellermane

Raimo Lielbriedis (skat.63. lpp.) ir profesionāls fotogrāfs un fotomākslas pedagogs, grāmatas *Kā fotografēt* autors. Personālizstādes kopš 1990. gada, bet piedalīšanās grupu izstādēs kopš 80. gadu otras puses.

Ramona Kalniņa (skat.37. lpp.) piedalās jauno autoru izstādē *Pieskāriens* (2009.IX-X) un izstādē *FotoForma + 21 Latvijas Fotogrāfijas muzejā* (2009.XI).

Abi ņem dalību Dizaina Gada balvas pasākumos (skat. Viļņa Auziņa rakstu 43. lpp.).

JG258 Benitas Veisbergas *Pierakstus* lasot, nāk prātā Alberts Caune, arī tas, ka, kā jau rakstīju agrāk, *trimdas literātūra ir saistošāka un vērtīgāka par to, kurpu spējām sarakstīt vairāk nekā 40 zaudētajos gados dzimtenē*. Būtu ļoti interesanti – pasvērt. Bet tad ar likt uz svaru kaušiem visu, sākot jau ar to, kas tika sarakstīts 1940. gadā, sovjetizācijai iesākoties. Jau Indriķa Lēmaņa darbi tad vareni rautu augšup Ojāru Vācieti. Savukārt Gunars Janovskis krietni pasvērtu uz leju tos, kas trimdā sarakstīja pa kādai grāmatīnai, jo mācēja rīkoties tā, lai sarakstīto arī iespiestu. Dzimtenē pat Latvijas vārda uzrakstīšanai bija sava, kompartijas noteikta kārtība. Nāk prātā Dzintaru koncertzāle, kas tagad atkal „piespota” no augšas līdz apakšai. Biju tur uz Zigmāra Liepiņa koncertu, un tas laikam notika ap Čatokvas konferences laiku. Tajā koncertā atskanēja dziesma ar līdz šim no skatuvēm nedzirdētu piedziedājumu: *Latvijā, Latvijā, Latvijā!* Šiem vārdiem atkal un atkal izskanot, un priekšējām rindām skali, gaviļejoši piebalsojot, šķita, ka vismaz daļu no klausītājiem apcietinās. Mūziķus noteikti. Neapcietināja. Z. Liepiņš tagad cēli iestūrējis *Vadoņa* ostā. Vai Anšlavs Eglītis būtu uzrakstījis tik daudz lielisku grāmatu savā izcilā stilā, ja tā arī būtu palicis viens no LPSR rakstniekiem?..

Pirmkārt, vai viņš būtu palicis dzīvs? Pieņemsim, ka dzīvs paliktu. Nogalinātu tikai viņa tēvu. Otrkārt, vai viņu neapcietinātu par brīvdomību, par zobgālbām?... Pieņemsim, ka neapcietinātu. Ka viņš – viens un divi – saprastu, kā tagad jāuzvedas. Treškārt, vai viņu neizsūtītu?... Pieņemsim, ka neizsūtītu. Ka nerakstītu izbijušu pils īpašnieku, jaunu latvju buržuļu sarakstos. Ceturtkārt, cik manuskriptu viņš tad uzrakstītu, un cik no tiem izdotu grāmatās?... Vienu ap atkušņa laiku, otru, kad *perestroika* un *glasnostj*, trešo, kad 90.gados daudzi gribēja lasīt par pirmskaņa, „miera laiku” Latvijai. – Jā, kā nosvērt to, ko sarakstījuši vienas tautas rakstnieki „dzelzs aizkara” vienā un otrā pusē?

Ainārs Zelcs, Alūksnē

***

Pateicos par saturā bagātu JG259 ar tur iekļautajām Pāvila Ieviņa atmiņām par Latvijas Radio un nosūtu izrakstu no sava tēva, Artura Lāča, Teodora Reitera kora sekretāra un grāmatas *Teodors Reiters un viņa kori* līdzautora 60.gados tapušajam piezīmēm par kādu Ziemsvētku vakaru Latvijas sākuma gados Rīgas radiofonā: *Šodien jau nedēļām pirms svētkiem sēžam pie saviem radio un televīzijas aparātiem un ko vien tur nedzirdam un nesaskatām. Taču nav nemaz tik tālu laiki, kad viss tas bija vēl tikai šūpuļi – bērnu autos, Latvijas pirmajos neatkarības gados, ap 1920.gadu vidū. No reiteriešiem jau 1920. gada maijā, diriģenta Teodora Kalniņa vadībā izveidojas viru dubultkvartets „Latvija”, kas dziedāja tā, ka kaļķi bira no griestiem. Bija jau arī viri! Tenoros vien divi kapteiņi – no Armijas štāba Jēkabs Poruks, dzejnieka Jāņa Poruka brālis, un Teodors Rijkurs no Auto tanku pulka. Un kur tad vēl tenors, kurš dziedājumos peldēja kā gulbis – Jūlijs Pamiļjēns, aktrises Antas Klints pirmais vīrs. Kādā svētku vakarā dziedam Māras baznīcā. Dziesmu atelpas brīdī redzam: aiz Alfrēda Kalniņa pie ērgelēm sēž kāds kungs un ir visai nemierīgs – te sēž, te pieceļas, berzē rokas un galva šaudās kā spole. Laikam kāds no baznīcas kalpotājiem. Kad nu dziedāšanu esam beiguši, kungs kā nagla klāt: „Mīļīši, esmu Arvēds Pārups no Radiofona.*

Iedomājaties – ir svētku vakars un mums Radiofonā nekā nav. Nākiet nu, lūdzu, un nodziediet pāris Ziemassvētku dziesmas!” Negribam, visus taču mājās gaida ģimene un eglīte. Māras baznīcā pulkstenis ir turpat 22.00. Taču galu galā Pārups mūs pierunā un ar taksīšiem aizrauj uz Pasta ēku, kur tajā laikā atradās Radiofons. Ieejam ēkā no sētas puses un tad kaut kur augšā. Ak tu mūžs, kas tā par būdu! Vienā istabiņā viss nodrapēts – griesti, sienas, grīda. Kad runā ar otru, neko nevar dzirdēt. Tais laikos mākslinieki kāju tur nespēra. Visatturīgākais bija Ādolfs Kaktiņš. Istabiņas vienā galā kaut kāda stikla būda. Kāds tur ko lasa. Izrādās – režisors Feldmanis. Sēžam un gaidām, tak lasīšana nebeidzas. Draudam iet projām. Pārups stikla būdas ārpusēicina un rāda dūres, bet lasītājs to neredz. Kad, sniedzoties pēc ūdens glāzes, ierauga Pārupa mājienu, viņš lāgā nezina, kas par lietu, tik aizsīt savu grāmatīņu un projām gan. Kur viņš savā Ziemassvētku stāstā palicis, ej nu uzmini. Beidzot, nu tiekam pie dziedāšanas, bet visā tajā drapērijā dziesmas iebirst kā maisā. Tas nekas, Pārups tik stāv priekšā un lūdž vien un vēl. Kad nu šī haltūra beidzas, Latvijas Ziemassvētku vakarā jau rāda pusnakti. Satiksme pilsētā apstājusies. Kā tikt mājās? Pārupam neatliek nekas cits kā samaksāt par taksīšiem. Dzijā svētku nakti aizlidojām kā zvirbuļi katrs uz savām mājām.

Indulis Lācis, Ņujorkā

***

Pāvila Ieviņa, Irēnes Avenas un Evas Eglājas-Kristsones raksti JG259 ir nenovērtējami dārgumi. Tādi paši ir visi apskati, Maijas Meirānes dzeja, recenzijas. Apskatā „Litprocesi.Litpersonības” reizē amizants un skumjš ir ziņojums par kultsakarū komitejas *Svešuma Balsi*, ko kāds bijušais, vārdā nonosaukts redaktors „izvācis” no Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas.

Lasītāja Bruklinā

***

Gribu novēlēt *Jaunajai Gaitai* un tās veidotājiem spēku un veiksmes Jaunajā gadā! JG Latvijā daudzi kultūras cilvēki gaida un aizrautīgi lasa.

Ruta Čaupova, Rīgā

***

Rolfs Ekmanis JG259:93 komentē Gundegas Grīnumas grāmatu *Piemīņas paradoksi: Raiņa un Aspazijas atcere Kastanjolā*, brīnīties, ka Kastanjoļa dēveta par Kastanjolu. *Protams var jau arī tā, raksta Ekmanis. Rainis pats raksta tā: Maza ortografiska ekskursija. Jārūnā un jāraksta latviski Kastanjoļa, ne Kastanjoļa, ne Kastaniola un nepavisam ne Kaštaniola. Itāļu ortografija samērā vienkārša un pārredzama:... gn=ņ.. Castagnola= Kastanjoļa. Ar to laikam pietiks mūsu mērķiem; kas gribēs zināt, gan jau dabūs kādu itāļu gramatiku; tādēļ vien nevajadzēs braukt uz Kastanjolu. Bet ja viņš tomēr brauc ij tādēļ vien, jo labāk, viņš iegūs daudz ko citu arī, un to es viņam novēlēšu no sirds (Jānis Rainis. Raksti. Vāsterās: Ziemeļblāzma. 17.sējums, 1965. 20.lpp.). Pārsteidzoši, ka rainoloģe Gundega Grīnuma uzklaušijusi valodniekus, kuru itāļu valodas zināšanas nesasniedz Raiņa līmeni.*

Aina Sikсна, Stokholmā

VEĻU PASAULEI pievienojas māksliniece **Gundega Cenne** (1933-2009). Par savām gleznām jeb, pašas vārdiem izsakoties, *jūtām un sapņiem, kas ar krāsu, formu palīdzību uzklāti uz audekla*, gan grupu, gan arī vairāk nekā 30 solo izstādēs Kanādā, ASV un Francijā saņemta virkne nozīmīgu godalgu, ieskaitot *Grand Prix Paris*. Augstākā izglītība aizvadītā gs. 50. gadu otrā pusē iegūta Sēra Džordža Viljamsa (Sir George Williams) U. Montreālā un Makgila (McGill) U. Montreālā. Citējot rakstnieci Indru Gubiņu, Gundegas visspilgtākā īpatnība ir *emocionālā piesātinātība, pārdzīvojumu un ideju izpausme figurālos gleznojumos, galvenokārt sievietes un bērna tēlos, to savstarpējās attiecībās*. ●●● **Brunis Rubess**, dažādu trimdas jaunatnes pasākumu (1. Latviešu jaunatnes svētku, apgāda „Ceļnieks”, žurnāla *Mazputniņš*, *Divreizdivi* u.c.) iedvesmotājs, organizētājs un vadītājs, arī panākumiem bagāts saimnieciskais darbinieks Kanādā un Rietumvācijā. TZO. ●●● Grafīķis un dizainers, 50. gados *JG* līdzstrādnieks **Tāivaldis Stubis** (1926-2009), Latvijā godalgots kā „visskaitākais zidainis”, ASV kļūst par pazīstamu, vairākkārt apbalvotu, visvairāk bērnu grāmatu ilustratoru, kā arī filmu (*A Clockwork Orange*, *Deliverance*, *Reds*, *An Officer and a Gentleman*, *Raiders of the Lost Ark* u.d.c.) un teātra (*Rhinoceros*, *Camelot*, *Night of the Iguana* u.c.) plakātu veidotāju. Tāivalža darinātas ir *JG* vinjetes, arī *JG22-24* vāki. (re)

Brunis Rubess

***

JAUNIZDEVUMI

KLAUSĀMGRĀMATU („Apostrofs”) jaunumi – **Veltas Sņikeres** dzejoļu diskā *Pietuvoties vārdiem* un **Noras Ikstera** romāns *Dzīves svinēšana*. Abus ierakstus ierunājušas pašas rakstnieces. ●●● Ulža Ģērmaņa *Latviešu tautas piedzīvojumi* ierunāta ciparu formātā (podcast.mp3) un to var lejupielādēt no DV KV interneta vietnes (Publikācijas). (vg)

LITERĀTŪRAS MANTOJUMS – **Margitas Gailītes** sakārtojumā („Mansards”) izdotas latviešu mītnes zemju prozas un dzejas antoloģijas *Tilti I* un *Tilti II*, aptverot laiku no 1940. gada līdz mūsdienām un atspoguļojot latviešu rakstnieku bēgļu gaitas, emigrāciju uz Lielbritāniju, Zviedriju, ASV, Kanādu, Austrāliju, Franciju, Argentīnu, Pakistānu, kā arī represēto rakstnieku dzīvi Sibīrijā. Antoloģijas 2 sēj. iekļauti vairāk nekā 80 latviešu rakstnieku darbi – dzeja, stāsti, noveles un romānu fragmenti, kā arī autoru fotoattēli un biogrāfijas. Jura Silenieka novērtējums paredzēts nākošajā *JG* laidienā. (vg)

LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS kļūst arvien pieejamāki citām tautām. Protams, to var panākt tikai ar tulkojumiem, tāpēc apsviecami šādi devumi: **Ungārijā** izdots rakstnieces, filozofes un kultūras darbinieces **Zentas Mauriņas** bilingvāls eseju

krājums ungāru un latviešu valodā *Zenta Mauriņa ēlete és esszé / Zenta Mauriņa – viņas dzīve un esjas*. ●●● Līvus un ungārus saista radniecīga valoda un senas saites, tāpēc tagad par godu Līvu svētkiem (“Līvōd Pivād”) Ungārijā izdots bilingvāls dzejas krājums **līvu** un paralēli **ungāru** valodā *Ahogy tudok, dalolgotok / Kui ma muoštāb, nei ma lōlab* (Kad es varu, uzdziedu), kur iekļauti dažādu paaužu līvu dzejnieku darbi. No līvu uz ungāru valodu atdzejojis somugru valodu profesors Jānošs Pustai (Pusztay János).

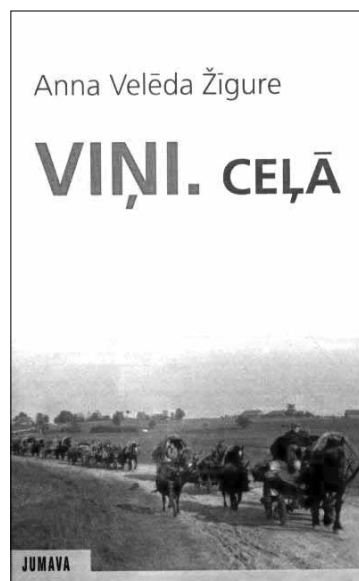
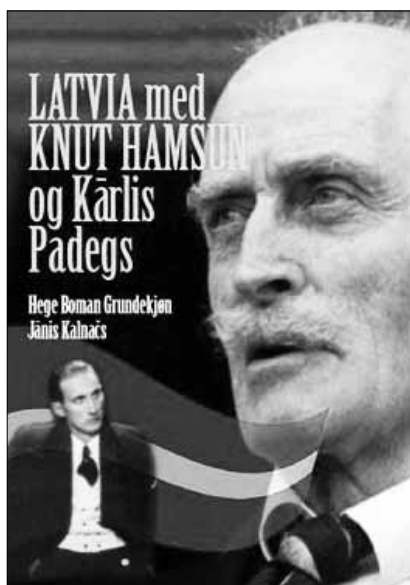
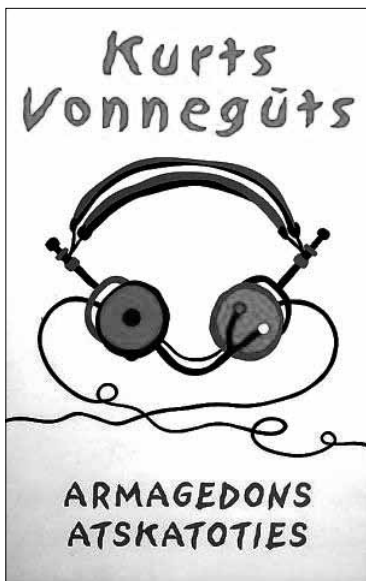
●●● **Polijā** klajā laista **Kārļa Vērdiņa** dzejprozas izlase *Nioslem ci kanapeckē* (Es tev vedu mazu siermaizīti). ●●● No prozistiem vislielāko atzīnību pēdējā laikā izpelnījusies **Inga Ābele**, saņemot Baltijas Asamblejas balvu literatūrā par romānu *Paisums*, kas Jura Kronberga tulkojumā (*Högvatten*) izdots arī **zviedru** valodā un ieguvis augstu novērtējumu zviedru publikā. Bez tam Ābeles stāsts „Kamenes un skudras” **angļu** valodā

(*Ants and Bumblebees*, tulk. Laura Vanaga) līdzās 32 citiem Eiropas autoru darbiem Iļinoisas U. izdevniecībā (ASV) publicēts īsprozas krājumā *Best European Fiction 2010*. ●●● Latvijas vārds **norvēģu** lasītāju vidū noteikti ieguvis spēcīgāku skanējumu pēc Hēģes Grundešones (**Hege Boman Grundekjøen**) un latviešu mākslas zinātnieka **Jāņa Kalnača** grāmatas *Latvia med Knut Hamsun og Kārli Padegs* (Latvija ar Knutu Hamsunu un Kārli Padegu) iznākšanas, kurā aprakstīta norvēģu rakstnieka **Hamsuna** ietekme uz latviešu literatūras attīstību un attiecībām ar tā laika Latvijas kultūras eliti – Kārli Padegu, Jāni Pliekšānu, Kārli Skalbi, Teodoru Lejaskrūmiņu u.c. Grāmata lasītājam saistoša un interesantā veidā sniedz arī plašu ieskatu Latvijas vēsturē. ●●● Interesanta atsauce uz **Kārļa Skalbes** darbu izskanējusi **Čehijā** – tur tapusi studenta **Jirži Vidras** komiksu grāmata pēc **Kārļa Skalbes** pasakas *Mūžīgais students un viņa pasaka* motīviem ar attēliem linogriezuma tehnikā. ●●● Šveicē nācis klajā latviešu dzejnieka **Jāņa Rokpeļņa** un **itāliešu** dzejnieka Džilberto Izellas (**Gilberto Isella**) kopkrājums *Lugano in contra Rīga / Rīga satiek Lugānu* pašu dzejnieku atdzejojumā. (vg)

DZEJA – **Leons Briedis**, sagaidot savu 60 gadu jubileju, izdevis dzejas izlasi *Neteiksim neko*, ko veido gan agrāk publicētie, gan gluži jauni dzejoļi, kuru vienojošā tēma ir mīlestība – pret māti, pret savu zemi, pret dzīvi. ●●● Dzejnieka **Aivara Neibarta** atraitne izdevusi vīra dzejoļu ciklu *taurenkarā/valstība* („Neputns”), lai iepazīstinātu arī jaunāko paaudzi ar dzejnieku, kurš pērnāgada decembrī būtu svinējis 70 gadu jubileju. (vg)

PROZA – Decembrī, Rīgā notiekot gadskārtējiem prozas lasījumiem, tiek izdota izlase *Stāsti: prozas lasījumi klātienē un neklātienē 2008-2009* ar iepriekšējā gada lasījumos izskanējušiem zīmīgākajiem un interesantākajiem stāstiem, šoreiz ietverot 13 autoru darbus: **Inga Ābele**, **Pauls Bankovskis**, **Guntis**

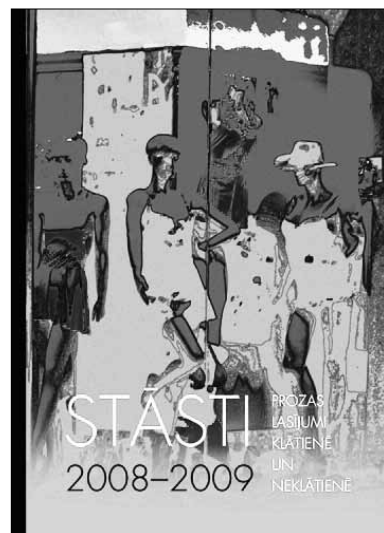

Berelis, Māris Bērziņš, Jānis Einfelds, Zelma Kuprijanova, Ilze Kļķere, Andra Manfelde, Ineta Meimane, Ilmārs Šlāpins, Edvīns Tauriņš, Juris Zvirgzdiņš, Inga Žolude. ●● Viks jeb Viktors Kalniņš savā poēmā *Katoliete* šķetina mūžīgo jautājumu par dievišķo un pasaulīgo, par mīlestību un tām divām pasaulēm, ko saucam par vīrieti un sievieti. ●● Prozas izlasē *Zilā saite* Austrālijā dzīvojošais arhitekts un rakstnieks **Arnis Skujiņš** ievietojs gan romānu *Dīvains cilvēks* un romāni *Zilā saite*, gan arī asprātīgus feļetonus, stāstus, tēlojumus un skices. ●● Skarbu stāstu par sievieti dzīvi ieslodzījumā, ko izbaudījusi pati rakstniece, varam lasīt **Mairas Asares** grāmatā *Sieviešu zona*. *Dzejniece nolaīžas ellē, lai no turienes mums atnestu apbrīnojami spilgtu un vitālu liecību par tām, kurām dzīvē tā pamatīgāk paslīdējusi kāja*, saka literāts Kārlis Vērdiņš. ●● **Vitālijs Sanders** romānā *Henke no Pāvilstas* stāsta par latviešu jaunekļa likteni īsi pirms II Pasaules kara, par pirmo mīlestību, vilšanos līdzcīvēkos un bēgšanu. (vg)

DAŽĀDA SATURA – Anna Velēda Žigure savā grāmatā *VIŅI. Ceļā* raksta par traģisko 1944. gada vasaru un rudeni Latvijā, kā arī par 1945. gada pirmo pusi

Vācijā. Tur nokļuva latvieši, kuri pazaudēja tuviniekus, mājas, dzimteni. Autore centusies izprast, kāpēc cilvēki devās ceļā, ko viņi jūta un domāja, kad bija spiesti pamest visu, kas mīļš un tuvs. Grāmatā aprakstītais balstās uz cilvēku stāstītām atmiņām un rakstītiem avotiem. Tai paredzēts turpinājums. ●● **Pēteris Zeile** grāmatā *Konstantīns Raudive* lasītājam atgādina, ka Raudive bija ne tikai Zentas Mauriņas vīrs, bet arī rakstnieks, filozofs un parapsihologs ar visai kolorītu vietu latviešu kultūrvēstures ainavā. ●● 527 lpp. biezajā **Alberta Spoģa** *Minsteres Latviešu ģimnazija izdzīvoja*, pārfrāzējot Andri Kadeģi, sniegts ieskats vienīgās pilntiesīgās latviešu ģimnazijas Rietumos (1946-1998) saimnieciskās un likumtiesiskās grūtībās, kā arī latviešu organizāciju cīņā ar vācu birokrātiju, lai nodrošinātu trimdas jauniešu latvisko izglītību. **MLĢ**, kas okupētās Latvijas varas aparātā ideoloģiski bijusi kā dadzis acī, beiguši 417 jaunieši. ●● Rakstu kopojums *Latvijas ebreji un padomju vara 1928-1953* kļiedē mītus gan par latviešiem kā antisemītiem, gan arī par „židu čekistiem”. ●● *Ugāles pagasta stāsti. Fakti, vietvārdi, teikas, atmiņas* – bagātīgs pagātnes liecību klāsts, ko sakopojusi Rīgas Centrālcietumā politieslodzīto

ģimenē dzimusi gleznotāja un mākslas vēsturniece **Laimdota Junkara**. Cita vidū uzzinām, ka ar Ugāles luterāņu baznīcas 300 gadu vecajām barokālajām ērģelēm (1710) iespējams atskaņot Bachu tieši tā, kā komponists pats savā laikā spēlējis. ●●● Prof. Dr. **Janīnas Kursītes** sastādītajā 27 autoru rakstu krājumā **Baltu un slāvu kultūrkontakti**, bez latviešiem, daļību ņem lietuviešu, igauņu, poļu, baltkrievu un krievu zinātnieki. ●●● Vācu autora Kristofa fon Maršala **Baraks Obama – melnais Kenedijs** – par ASV pašreizējo prezidentu, kurš no sava priekšgājēja iemanto visādā ziņā bankrotējušu valsti. (vg)

TULKOJUMI – Pazīstamā un daudz tulkotā mūsdienu poļu dzejnieka, filozofa un esejista **Ādama Zagajevska** dzejoļu krājumu **Svešā skaistumā** veidojusi un latviski atdzejojusi Ingmāra Balode [skat. *JG251(2007):2-7*]. ●●● Dzejnieks fs, īstajā vārdā Indreks Mesikeps (**Indrek Mesikepp**), pašlaik ir viens no populārākajiem dzejniekiem Igaunijā. Tagad, pateicoties Guntara Godiņa gādībai, iznākusi viņa dzeju izlase *Skumju vairs nav*. ●●● Sofokla traģēdija *Trāhinietes*, ko tulkojis **Abramas Feldhūns** (1915-2009, skat. *JG257:46*), jau būdams nopietni slim, ar filoloģes Ināras Ķemeris palīdzību. ●●● Maijas Andresones tulkojumā nācis klajā izcilā angļu rakstnieka Džordža Orvela (**George Orwell**) romāns *Toreiz Birmā* (*Burmese Days-1934*), pierādot, ka izcilais rakstnieks ar savu stāstījumu mūs spēj valdzināt arī gandrīz gadsimtu pēc romāna tapšanas. ●●● Amerikāņu rakstnieka Kurta Vonnegūta (**Kurt Vonnegut**) dēls Marks pirms pāris gadiem mirušā tēva piemiņai sastādījis stāstu krājumu no viņa iepriekš nepublicētiem darbiem, kas tagad lasāmi Māras Poļakovas tulkojumā – *Armagedons atskatoties* (*Armageddon in*

Retrospect). ●●● Spriedzes pilnu romānu cienītājiem būs prieks par atkal viena Džona Grišama (**John Grisham**) romāna latviskojumu – *Brokeris* (*The Broker* – tulk. Allens Pempers). (vg)

* * *

BALVAS, BALVAS, BALVAS – PBLA Gada balva piešķirta filoloģijas doktorei **Lalītai Muižniecei** un hiropraktikas doktoram **Valdim Muižniekam** (1927-2009), viņu meitas Sarmas dzejā dēvētam par *Mugurkaulu ministru* – par Latviešu studiju centra (LSC) un latviešu akadēmiskās studiju programmas idejas īstenošanu Rietummičiganas Universitātes (Western Michigan U.) paspārnē Kalamazū (Kalamazoo), ASV, kur bakalaura grādu latviešu valodā u.c. latviešu priekšmetos saņēmuši (1966-1992) 82 studenti, bet pavisam kopā šajā programmā mācījušies 1 234 studenti. ●●● **PBLA Kultūras fonda Goda balvu** savukārt saņem PBLA un ALAs darbinieks izglītības un kultūras jomā **Tāivaldis Bērziņš** (ASV) un šo rindiņu rakstītājs (**Rolfs Ekmanis**), bet **Krišjāņa Barona prēmiju** – **Ilgvars Ozols** (Argentīnā) un komponistes **Lolīta Ritmane** un **Brigita Ritmane-Džeimsons** (Jameson) par dziesmu spēli *Vēstule no Losas*. Vesela plejāde ārlatviešu saņem **Goda diplomus** vai **Atzinības rakstus**, to vidū arī *JG* līdzstrādnieki – pedagoģe **Elisa Freimane** (ASV), mūziķis **Juris Ķeniņš** (Kanādā), kordiriģente **Laura Rokpelne Mičule** (ASV), filoloģijas doktore **Izabella Cielēna** (Zviedrijā), tēlotājmākslas speciāliste **Diāna Krūmiņa-Engstedt** (Zviedrijā), mākslas fotogrāfe **Ivonne Vāre-Vaar** (Kanādā). ●●● Starptautiska žūrija **Baltijas Asamblejas balvu** piešķir **Ingai Ābelei** par romānu *Paisums* (skat. *JG258:62-63*) un igauņu māksliniekam **Meetammam** (**Marko Mäetamm**), bet

Rīgas Doma kora skolas meiteņu koris Tolosā, Spānijā (2009.2.XI)

Alise Prudāne TANZOLYMP festivālā Berlīnē (2009)

zinātnē lietuvietim **Saukam** (Leonardas Sauka) par folkloras pētījumu *Eglē žālčīu karalienē*. Iepriekšējo BAB saņēmēju vidū ir Nora Ikstena (2006), Silvija Radzobe (2007) un Knuts Skujenieks (2008). ●●● Aleksandra Čaka balvu saņem Pāvils Šēnhofs par gleznu *Aleksandrs Čaks Rīgā* un Edmunds Jansons par animācijas filmu *Pavasaris Vārnū ielā*, kā arī divi Čaka dzeju tulkotāji – Ukrainas vēstnieks Latvijā **Rauls Čilačava** un bulgāriete **Aksinija Mihailova**. ●●● JG lasītājiem pazīstamajam kulturologam Jānim Krēsliņam piešķirta **Anšlava Eglīša un Veronikas Janelsiņas balva literatūrā**. ●●● Par valodniece **Annas Ābeles balvas** laureātiem kļūst filoloģijas doktore **Rasma Grīse** (par heterotonu pētījumiem; skat. JG260:70) un dialektoloģe **Sarmīte Balode** (par dzimtas Kalnienas, agrākās Kalnamuižas, izloksnes pētījumiem). ●●● **Ojāra Vācieša literāro prēmiju** dzejā iegūst **Edvīns Raups** par dzejkrājumu *Putn*, bet veicināšanas balvu – **Gundega Salna** par krājumu *Sarmoti ziedi*. ●●● Eiropas Komisijas konkursā **Žurnālisti** balvu uzvarējis **Edgars Gertners** no *Neatkarīgās Rīta Avīzes* par publikāciju „Vai viegli būt atšķirīgam”. ●●● **Gidons Krēmers** un **Kremerata Baltica** iegūst Japānas mūzikas ierakstu akadēmijas godalgu par **Nonesuch** ierakstītajiem diviem diskiem *Mozart: The Complete Violin Concertos* (2009). ●●● Drēzdenes atjaunotajā operā (*Semperoper*) mecosoprānam **Elīnai Garančai** pasniedz (19.X) *Deutsche Phono-Akademie* balvu **ECHO Klassik**. ●●● LNO solistam **Raimondam Bramanim** par lomām Mocarta un Doniceti operās piešķirta studentu korporācijas *Tālavija* nodibinātā **Profesora Paula Saksa Atzinības balva**. ●●● Rīgas Doma kora skolas meiteņu koris (diriģ. **Aira**

Bērziņa) iegūvis *Grand Prix* plus trīs citas uzvaras 4. Starptautiskajā koru koncertā basku zemes pilsētā Tolosā (*Diena* 1.XI). ●●● Milānas kultūras biedrības *Società Umanitaria* ikgadējā jauno mūziķu konkursa finālā (27.XI) par vienu no trim uzvarētājiem kļūst Latvijas pianists **Rihards Plešanovs**. ●●● 16 līdz 19 gadu vecuma grupā 22. starptautiskajā baletdejoņu konkursā *Grasā, Francijā, Le concours international de danse classique de Grasse*, medaļas iegūst Rīgas Horeogrāfijas vidusskolas audzēknes – **Alise Prudāne** zeltu un galveno balvu *Grand Prix*, bet sudrabu – **Ieva Rācene**. ●●● 13.XI LNO diriģents **Mārtiņš Ozoliņš** iegūst 2. vietu *Jormas Panulas* starptautiskajā diriģentu konkursā *Vāsā (Vaasa)*, Somijā. ●●● **LV Ministru kabineta balva** piešķirta gleznotājai **Džemmai Skulmei**, režisoram **Oļģertam Kroderam**, diriģentam **Andrim Nelsonam**, bērnu kardioloģijas klinikas vadītājam **Arim Lācim**, šķēpmetējam **Jānim Lūsim** un skolēnu / pedagoģu atbalstītājam **Ata Kronvalda fondam**. ●●● Režisors un Jaunā Rīgas teātra māksliniecisks vadītājs **Alvis Hermanis**, kurš uz 5 gadiem noslēdzis līgumu ar Vīnes *Burgtheater*, kļūst par *Gada rīdzinieku 2009*. Pērn šo titulu iegūst kora *Kamēr...* māksliniecisks vadītājs **Māris Sirmāis**. ●●● *Spēlmaņu nakts* žūrija par mūža ieguldījumu teātra mākslā apbalvo Latvijas **modernās scenogrāfijas** pamatlicēju (**Blaumaņa Indrāni**, *Heses Stepes vilks*, Čehova *Kaija*, *Servantesa Dons Kihots*, Raiņa *Jāzepe un viņa brāļi*, Čaka *Spēle, spēlmani*, Verdi opera *Aida* u.c.), gleznotāju un grafiķi **Ilmāru Blumbergu**, kurš 50. gados pavadījis divus gadus Sibīrijā (*Krasnojarskā*) pie izsūtītā tēva. ●●● Lietuvietis **Jonas Gasiūnas**, **Swedbank Mākslas balvas 2009** laureāts, savos zīmējumos ar degošas sveces dumiem attēlo personiskās un kolektīvās atmiņas, kuras tūdaļ pat atkal izzūd – tās ir vienlaikus reālas un nereālas. ●●● **ALAS** gadskārtējā **pārbaudījumā** 7. un 8. klases pamatskolniekiem 1. vietu iegūst **Tija Pūtele** (*Indianapolis latviešu skola*)

Ilmārs Blumbergs

Dr. Estere Sana Takeuči (Esther Sans Takeuchi) saņem Tehnoloģijas un Inovācijas medaļu

un Dagmāra Lapiņa (Nujorkas Salas skola), 2. vietu – Krista Zamura (Nujorkas Bronksas skola) un Tomass Pildegovičs (Vašingtonā), 3. vietu – Ariāna Ūle (Bostonā) un Sarma Millere (Indianapolē), bet 4. – Daiga Cera (Čikāgā). ●●● Draudzīgā aicinājuma balva (pēdējo reizi) labākajām skolām – Rīgas Valsts 1. ģimnazijai, Rīgas Franču licejam, Daugavpils Krievu vidusskolai, arī valsts ģimnazijām Cēsis, Krāslavā un Jēkabpilī. ●●● Par Rīgas sakarīgāko pedagogu skolēni ievēlējuši Kultūras vidusskolas skolotāju Persiju Ģedertu, 2. vietā – bērnu un jauniešu centra Daugmale skolotājs Jānis Kalniņš, bet 3. – Āgenskalna ģimnazijas skolotāja Iveta Daude. ●●● ASV prezidents Baraks Obama zinātniecei Esterei Sānai-Takeuči, kuras vecāki ir latvieši, pasniedz ASV visaugstāko apbalvojumu par ilgstoši strādājošas baterijas izveidošanu implantējamiem sirds defibrilātoriem. ●●● 2009. gada balvas sportā saņem basketboliste Anete Jēkabsons-Žogota un bobslejists Jānis Miņins. ●●● Nobela Prēmija literatūrā piešķirta 56 g.v. Rumānijas vācu ģimenē dzimušajai Hertai Millerei (skat. 23. lpp.), bet Bukera Prēmija – britu rakstniecei Hilarijai Mentelei (Hillary Mantel), kuras pazīstamākais darbs ir vēsturiskais romāns *Wolf Hall* (Vilka muiža) par Henrija VIII padomnieku Kromvelu (Thomas Cromwell, 1485?-1540). ●●● ES augstākā godalga *Andreja Saharova balva* piešķirta Krievijas nevalstiskajai organizācijai *Memoriāls* un tās aktivistiem Ludmilai Aļeksejevai, Sergejam Kovaļovam un Oļegam Orlovam par staļinisko represiju upuru piemiņas saglabāšanu un demokrātijas popularizēšanu. Neraugoties uz žurnālistes Nataljas Estemirovas un čečeņu labdarības darbinieku Zaremas Sadulajevas un Alikas Džabrailova nogalināšanu pērnvasar, Kovaļovs paziņo, ka Ziemeļkaukāzā *Memoriāla* cīņa netiks pārtraukta, un piekrodina, ka *Eiropas pienākums ir neklusēt Krievijas cilvēktiesību pārkāpumu priekšā.* (re)

M Ū Z I K A – Zīmīgus vārdus par Brigitas Rītmanes komponēto un Atmosdas laikā levas Akurāteres u.c. daudz dziedāto „Manai tautai” (ar Andra Rītmaņa vārdiem), ko tagad 11 dziedātāju liela grupa Mārtiņa Otto vadībā ieskaņojusi jaunā video ierakstā (skat. YouTube), pērngada 18. novembrī saka kāda anonīma blogiste: *Dziesma ir tikpat veca kā es. 1989. gadā leva Akurātere „Manai tautai” dziedāja zvejnieku kolhoza „Boļševiks” klubā Tautas frontes Liepājas nodaļas konferences laikā. Tieši tad radās doma par sarkanbaltsarkanā karoga pacelšanu virs Liepājas Pedagoģijas akadēmijas (tolaik-Liepājas Pedagoģiskā institūta). Klausoties „Manai tautai” levas Akurāteres izpildījumā, mani pārņem savilņojums un pacilātība. Izjūtu cieņu un pateicos tiem Atmosdas laika aktivistiem, kuri ar savu darbību garīgi balstījuši, vienojuši un uzturējuši latviešu nacionālo pašapziņu. Tas laiks bija manu vecāku jaunība – viņu acis kļūst jaunākas, smaida grumbiņas izteismīgākas, kad viņi runā par Atmosdu, par „pagriežto kino”, par „aizliegtajiem radio viļņiem”, par vienotību un lieliskajām ballītēm ar saviem domubiedriem. Daļa manu vienaudžu nu jau kādu laiku dzīvo zem citām debesīm un daļa domā tur arī palikt. Daļa cer atgriezties te, lai nosirmotu. Bet ir tādi Cilvēki, kuri ir palikuši te un kuri dod pašainu spēku un enerģiju citiem, kas arī palikuši te. Šie Cilvēki ar savu rosību ir aktualizējuši dziesmu „Manai tautai”. ●●● London Evening Standard kritiķis Kimberlijs (Nick Kimberley) par mecosoprāna Elīnas Garančas Karmenu Londonas Karaliskās operas (Royal Opera House) iestudējumā: *Latviešu mecosoprāns ir dabiska blondīne, bet Karmenas parūka viņai piestāv. Svārki sacēlušies bīstami augstu, rokas sānos iespiedusi, viņa izstaro žilbinošu seksuālītāti, kas sabalansēta ar draiskulīgu atjautību. Un The (London) Times kritiķis Morisons (Richard Morrison): *Jaunā latvieti izskatās fantastiski. Šī ir Karmena, kuras spēja pārvērst spēcīgus vīrus želejā ir pilnīgi pārliciecināša.* ●●● Žurnāls Musical America savu-**

Jonas Gasiūnas. *Faustas*

kārt **Garanču** atzinis par 2009. gada labāko dziedātāju, bet par izcilāko mūziķi – Londonas filharmonijas, pēcāk Milānas *Teatro alla Scala* diriģentu Muti (**Riccardo Muti**), par labāko komponistu – holandieci Andrišenu (**Louis Andriesen**) un par labāko instrumentālistu – amerikāņu vijolnieku Bellu (**Joshua Bell**). ●●● Oktobra pirmajā pusē soprāns **Kristine Opolais** burtiski parauj gaisā parasti vēsos angļus ar ārijām no Čaikovska *Jevgeņija Oņegina* un Verdi *Otello* Birminghamas simfoniskā orķestra pavadībā (diriģ. Dmitrijs Slobodenjūks). ●●● **Valsts akadēmiskais koris Latvija** 12.XII debitē Amsterdams *Concertgebouw*, piedaloties Rosīni *Vilhelma Tella* koncertuzvedumā (diriģ. Mariss Jansons). ●●● 15.XI RLB Zelta zālē notiek Bostonā dibinātā (1976), nu jau izklīdušā ansambļa senu ierakstu CD **Kolibri atskatās / Colibri Reminiscences** prezentācijas koncerts. ●●● *ARC Music* laiž klajā CD **Best of Folk Music from Latvia**, kur iekļautas tautas mūzikas grupas *Iļģi, Aulī, Laiksne, Skyforger* u.c. ●●● Četru gadu laikā iznākuši latviešu postfolkloras izlases **Sviests** trīs diski – tie ataino norises *Latvijas mūsdienas tautas mūzikas dzīvē, izvelk gaismā interesantus mūziķus, labi zināmo, kvalitatīvo, aizmirsto, neiepazīto, lecošas zvaigznes, mazas pērlītes un metāliskus briesmonīšus* – tā **Aija Rozentāle** Austrālijas tīmekļa *Laikrakstā „Latvietis“*. (re)

TĒĻOTĀJ MĀKSĻA – Talsu novada muzeja darbiniece un *Krūmu mākslinieku grupas* vadītāja **Guna Millersone** (1949), kura septembrī viesojās Agijas Sūnas galerijā Rīgā, bieži glezno brīvā dabā, bet neseko precīzām dabas attēlojumam, viņai visbūtiskākā ir krāsu mijiedarbe, krāsa kā pārdzīvojuma izteicēja. ●●● Rīgā, Citadeles rajonā, jaunatklātajā galerijā „Pegazs”, gleznas pēc ilgāka laika rādīja **Silvija Meškone**, Viļņas Mākslas institūta beidzēja -- tātad ar pavisam citiem mākslas pamatiem, kas redzami viņas krāsu izjūtā un izmantojumā, ko var nosacīti dēvēt par ekspresīvu. ●●● 2009.13.X ar PBLA KF valdes priekšsēdes **Vijas Zuntakas-Bērziņas** piedalīšanos Bauskas novadpētniecības un mākslas muzejā slēdza trimdas mākslas izstādi *Tēvu zemei – Latvijai*. ●●● Atzīmējot 70 gadu jubileju, ar lielu izstādi Latvijas Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā vairākus mēnešus skatītājus priecēja tekstilmāksliniece **Edīte Vignere**. ●●● Oktobrī LMS galerijā ar izstādi *Asi, amizanti, eleganti* savu jubileju svinēja grafiķe un gleznotāja **Māra Rikmane**, kuras estampi un grāmatu ilustrācijas savulaik izcēlās ar elegantu, smalku līniju, daudznozīmīgu darbu tulkojumu, intelektuālismu. Pēdējās desmitgadēs Māra pievērsās galvenokārt glezniecībai, kurā dažkārt groteskā formā runā par nozīmīgām sabiedriskām problēmām. Šo darbu stilu viņa nodēvējusi par *Art-Deco XXI*. ●●● 14.X **Roberts** galerijā Toronto Kanādas latviešu mākslinieku vienības „Latvis” priekšsēdes **Valdas Oestreicheres** gleznu izstāde – galvenokārt klusās dabas, arī vairākas spēcīgās krāsās gleznotas ainavas un pašportreti. ●●● 18.XI Latviešu centrā Toronto „Latvis” svētku izstāde – 21 mākslinieki ar 34 žūrētiem darbiem, kā arī **Māra Branča** sarakstītās

(„Mansards”) grāmatas par gleznotāju, scenogrāfu un ilggadīgo „Latvis” vadītāju **Edgaru Krūmiņu** atvēršana ar paša mākslinieka piedalīšanos. ●●● Novembrī LNMM **Johana (Jāņa) Valtera** 140 gadu izstāde, kuras eksponāti nākuši kā no Latvijas muzeju krātuvēm, tā no privātkolekcijām. Izdota arī vērienīga Kristiānas Ābeles monogrāfija par jubilaru („Neputns”). ●●● Galerijā „Jēkabs” novembrī jaunās gleznotājas **Lienas Baklānes** izstāde *Pasaku dārzā*. ●●● Rīgas „Arsenālā” izstāde **Mākslinieks. Portrets. Pašportrets** (2009.5.XI-2010.31.I) – no 19. gs. sākuma līdz mūsdienām. Bagātīgi ilustrēts katalogs. ●●● LNMM gadu mijā vienmēr izvēti bagātīgo gleznotāja **Borisa Bērziņa** mantojumu. Šoreiz tēma ir *Pirts*. ●●● Vairāk kā pusgadu pa Latvijas lielākajām pilsētām ceļoja Spānijas Karalistes vēstniecības sarūpētā un Lielo pilsētu asociācijas atbalstītā spāņu gleznotājas **Marijas Domingesas Lino** izstāde *Iznirstot*. ●●● Gadu mijā Vīnes Modernās mākslas muzeja **MUMOK** izstādē *Gender Check 250* pārstāvēto mākslinieku vidū iekļauta arī grupa latviešu – **Džemma Skulme, Aija Zariņa, Arnis Balčus, Helēna Heinrihsone, Indulis Zariņš, Ieva Iltnere** u.c. ●●● **Kristīnes Alksnes, Māra Grosbaha** un **Lauras Prikules** darbu izstāde un diskusijas par viņu radošo darbību notiek Laikmetīgās mākslas centrā (2009.8.XII). ●●● Sevijā (Sevilla) novembra beigās atklāj konstruktivisma pārstāvja, fotomontāžas pioniera, poligrāfiskā dizaina un plakāta mākslas meistara, Staļina terora laikā Krievijā likvidētā **Gustava Kluča** (1895-1938) darbu izstādi, kuras ietvaros izrāda arī spāniski ierunātu Pētera Krilova dokumentālo filmu *Klucis – nepareizais latvietis*. ●●● Oktobra otrā pusē Ārzemju mākslas muzejā ar Spānijas

Saskia Ozols. Ovidija metamorfozes

Evelīnas Deičmanes instalācija *Pārejošas skumjas*

vēstniecības atbalstu atklāj Goijas (**Francisco José de Goya y Lucientes**, 1746-1828) 78 grafiku lapu sērijas *Los Caprichos* izstādi. ●●● LNMM savukārt redzama mūsu pašu, galvenokārt jauno, laikmetīgās grafikas izstāde *Vielmaiņa* (kurators Juris Petraškevičs) ●●● Konventa sētas galerijā *Māksla XO Kristapa Ģelza* darbi izceļas ar visai drosmīgu ironizēšanu par sabiedrības nebūšanām. ●●● Starptautiskās mākslas žurnālā *Art in America* (2009, 9) atzinīgi novērtētas latviešu instalācijas š.g. Venēcijas mākslas biennāles 53. izstādē – rīdzinieka **Mika Mitrēvica** no vairākām miniatūrām sastāvošā *Trauslā daba* un **Evelīnas Deičmanes** (dzīvo Rīgā un Berlīnē) pārziemošanas procesam un cilvēku attiecību enerģijai veltītās *Pārejošas skumjas*. ●●● **Saskias Ozols Jubenks** (www.saskiaebanks.com) gleznojums *Metamorfozes*, kas redzamas *Søren Christensen Gallery* Ņuorlīnsā (New Orleans), ASV, atbalsojas Ovidija *Metamorfožu* stāsti. (mb) (re)

PERIODIKA – Literatūrzinātnieks, *LZA Vēstneša* redaktors un *NRA* publicists **Arno Jundze** sakarā ar Valsts kultūrkapitāla finansējuma nepiešķiršanu mēnešrakstam *Karogs* atklātā vēstulē aicina *sist pa smadzenēm tiem, kam ar domāšanu sokas grūti*, proti, vienoties par atbalstu literatūras žurnālam, *jo pretējā gadījumā ar šādu valsts attieksmi mums drīz vien nebūs latviešu literatūras (...) latviešu literatūra vēl nekad nav bijusi tādā ķezā*. ●●● Vesela plejāde labāko *Dienas* darbinieku iesnieguši *atlūgumus*, jo jaunā īpašnieka **Aleksandra Tralmaka** vadībā neatkarīga un kvalitatīva žurnālistika neesot iespējama. Daļa turpina darbību tīmekļa žurnālā *CitaDiena*. Atsevišķi darbinieki, to vidū Komentētāju nodaļas vadītājs Pauls Raudseps, burtiski izlikti uz ielas. (re)

D I A S P O R Ā – 2009.6.XI paiet 60 gadu, kopš grāmatnieks **Helmars Rudzītis** Ņujorkā nodibina trimdas avīzi *Laiks*, kas tagad lielā mērā tiek veidota Rīgā, Ausekļa ielā 14. Gadskārtai par godu **Alberts Legzdīnš** rimētā pantā ataino kādas uz amerikanizēšanos kāras komitejas dāmas *vēsturisko* reakciju uz sālsmaizes, t.i., *Laika* tekošā numura izdalīšanu jauniebraucējiem Ņujorkas ostā 1949. gadā: *Jūs, Rudzīš' kungs, gan slikti darāt, / Šai zemē nebūs vajadzības*

Kristaps Ģelzis galerijā *Māksla XO*

Foto: Ingrida Bulmane

lielas / Pēc jūsu latvju lasāmvielas, / Jo nav jau jāzina, kur būs Jāņi, / Bet – kā ātrāk var kļūt par amerikāni. Pateicoties Laikam, par istiem amerikāņiem gan nekļūvām – tā rīmes noslēgumā. ●●● Kamēr Valsts svētku runu lielākajā daļā dažādās tonkārtās atskan aicinājumi „ticēt un cīnīties”, protams, piesaucot „kritušos varoņus” un vēl „saules mūžu”, politoloģe, *Ethnic Politics and Transition to Democracy: The Collapse of the USSR and Latvia* u.c. pētījumu autore **Rasma Šilde-Kārklīņa** savā *būtisko domu pārskatā* Austrālijā mītošajiem latviešiem, cita vidū, skaidro, kā varētu izkļūt no dziļās *finansiālās un ekonomiskās bedres* un iespaidot mazspējīgos politiķus, kurus *izmanto politisko oligarhu graujošā, koruptīvā darbība* – ne jau ar vaimanāšanu un nemitīgu vainīgu meklēšanu (kas, protams, esot jādara), bet gan ar dažāda veida iniciatīvām un sadarbošanos *pilsoniskā sabiedrībā, kas ir demokrātijas asinsrite*. Aktīvam pilsoniskam darbam par krietnu piemēru varot kalpot pēckara Rietumu trimda, kur *visas mūsu politiskās un citas organizācijas, skolas, vasaras nometnes, folkloras kopas utt. ir celtas uz brīvprātības, atbildības un ziedošanās pamatiem, aiz mīlestības pret Latviju un visu latvisko*. Profesorei gandarījumu dara saukļi par nepieciešamību pēc *Ceturtais atmodas*, kas, *vērojot sabiedrisko organizāciju aktivitāšu pieaugumu kopš 2007. gada rudens un jo sevišķi* [2009. gada] *pēdējos mēnešos liek domāt, ka varbūt tā jau ir sākusies*. Pilsoņu apvienošanās rezultātā, piem., izveidojusies *Vēlēšanu reformas biedrība*, kam izdodas pārliecināt Saeimu 2009.26.II pieņemt priekšlikumu aizliegt vienam deputāta kandidātam kandidēt vairāk kā vienā vēlēšanu apgabalā (*Laikraksts „Latvietis”* 2009.25. XI). Jāpiebilst, ka visai dzīvas debates par t.s. **lokomotīvu sindroma** demontēšanas nepieciešamību JG lappusēs iesākās jau pagājušā gs. pēdējā dekādē sadaļā „Kiberkambaris” **Jura Žagarīņa** vadībā. (re)

DUBULTPILSONĪBA – Pēdējos gados uz Īriju un britu salām vien devušies vismaz 100 000 Latvijas iedzīvotāju, kuru ģimenēs, šaubu nav, dzimst bērni, bet mūsu viedie likumdevēji, tā teikt, neceļ ne ausu. Latvijai tie neesot vajadzīgi tāpat kā pēckara trimdā un Sibīrijā dzimušie un latviski audzinātie bērni un mazbērni. Tajā pat laikā pilsoņa tiesības piešķir tādiem LR „lojāliem” nelatviešiem, kuri 9. maijā lasās kopā Pārdaugavā pie „nepareizi nodrāztā zīmuļa” ar bijušās PSRS un tagadējās Krievijas karogiem, un nekādi šķēršļi netiek likti nacionālboļševiku aktīvistes **Alīnas Ļebedevas**, bijušā omonieša **Konstantīna Ņikuļina**, bijušā LKP CK 1. sekretāra **Alfrēda Rubika**, famozās **Tatjanas Ždanokas** un tamlīdzīgu LR naidīgu ļautiņu kandidēšanai (un dažu ievēlēšanai) Eiropas Parlamentā par pilntiesīgiem Latvijas pārstāvjiem. **Prezidents Zatlers**, apmeklējot latviešu skolu Rokvillā, ASV (2009.18.V), gan paudis gandarījumu par „latviskuma” apgūšanu, bet viņam galīgi no atmiņas izkūpējis dubultpilsonības jautājums. *Latvija zaudē lojālus pilsoņus* – tā lakoniski **PBLA vadītājs Mārtiņš Sausiņš** par grūti izprotamo valdības politiku. Pēc Vācijā mītošo Latvijas pilsoņu **Strunsku** (Viktora un Baibas) ilgstošās un joprojām nebeigušās cīņas ar Rīgas iesīkstējušiem birokrātiem par LR pilsonību viņu

Vācijā dzimušajai meitai Raunai, visam kroni uzliek ar tiesas spriedumu Latvijas pilsonības atņemšana (2009.27.XI) habilitētajam fizikas doktoram **Uldim Bērziņam**, kurš strādā (kopš 2000) Stokholmā par vadošo pētnieku kādā augstāko tehnoloģiju uzņēmumā un darba dēļ pieņēmis Zviedrijas pilsonību, kaut arī Latvijā dzīvo visa zinātnieka ģimene, un viņš nav pārtraucis aktīvi sadarboties ar LU Atomfizikas un spektroskopijas institūtu, veidojot dažādus projektus un piesaistot institūtam ārzemju resursus. *Ja pašreiz mēs viņu dzenam prom no Latvijas, tad es nezinu, ko mēs gribam?* – sašutumā par šo neizprotamo stulbumu izsaucas viņa kolēģis **Arnolds Ūbelis** (Apollo 2009.4.XII). (re)

ĒRMĪGAS BŪŠANAS – Vērā liekams ir publicistes **Ainas Rodrigezas-Matas** brīdinājums (*Diena* 2009.12.II, iespiests arī *Laikā*), proti, sakarā ar latviešu ekonomisko emigrantu izceļošanu (pretstatā II Pasaules kara bēgļu vilnim, kas dodas uz rietumiem, lai glābtos no Maskavas režīma represijām), par ko lielā mērā vainojama LR politika, kuras korumpētie īstenotāji (no kalvīšiem līdz šķēlēm un šleseriem) savas mantrasības un varaskāres dēļ, šķiet, ir ar mieru padoties krievu spiedienam, **Latvija** esot nonākusi **pie pēdējā sliekšņa**. Lai pretotos pretlatviskajiem krieviski orientētajiem grupējumiem, konkrēti, partijai Saskaņu centrs, kuras *solītai paradīzei* ticēt ir sākuši pat *pašu lētticīgi ļautiņi*, vienīgais glābiņš esot latviešu partiju apvienošanās *viēnā lielā, nacionālā, Rietumu civilizācijai piederošā partijā, kas ir spējīga valsts intereses stādīt augstāk par savu kabatu* un kuras *deputātu godīgums un reputācija* būtu *paraugs un priekšzīme visai tautai*. Tik tālu, tik labi, kaut arī prāvs strīda ābols varētu būt izteikta par *viēnu lielu, nacionālu partiju*. Bet tad pēkšņi medus mucā tiek iesviesta darvas karote – tādi *godīgi politiķi patiesi eksistē ASV valdībā, kur 450 miljonu tautu pārvalda tikai divas partijas*. Tas, ka pašreizējais iedzīvotāju skaits ASV ir kaut kur starp 305 un 308 miljoniem (nevis 450), nav būtiski, bet nav taču noslēpums, ka pēdējās dekādēs, īpaši Džordža W. Buša administrācijas laikā (2001-2009), visa valsts sistēma balstās

JRT režisors Alvis Hermanis

uz meliem un tautas šmaukšanu, uz blēdībām, bez-
 atbildību, krāpnieciskām finanšu manipulācijām un
 kara profitēšanu. Amorālais džungļu kapitālisms ar
 privāto megabanku finansistiem, dažādām korporā-
 cijām, lobijistiem un viņu uzpirktajiem politiķiem gan
 Baltajā namā, gan arī Kongresa abās palātās noved
 valsti līdz 2008. gada kraham, kas, pateicoties glo-
 bālajai ekonomikai, rada ļodzīšanos visas pasaules
 ekonomikā, it sevišķi bīstami no Maskavas orbītas
 izkļuvušajās Viduseiropas zemēs. Vai daudz prātīgāk
 nebūtu bijis par paraugu izvirzīt nevis Vašingtonu,
 bet drīzāk Helsinkus, Oslo, Vīni vai Berni? ●●●
 Vēsturnieku, politologu u.c. ekspertu vērtējumā PSRS
 bija viena no 20. gs. dogmatiskākajām, konservatīvā-
 kajām, totalitārākajām valstīm, kam daudzās dzīves
 jomās radniecīga ir arī **Putina-Medvedeva Krievija**,
 kuras virzienā sveras vairākas Latvijas, galvenokārt
 krievvalodīgās, politiskās partijas, kuras ziņu avotos
 – gan Latvijā, gan arī Ārlatvijā – dēvē par „kreisām”,
 kaut arī būtībā tās ir galēji labējas, kam ar „kreisū-
 mu” nav absolūti nekāda sakara. (re)

LATVIJĀ: AR SKATU VIŅDIENĀS –
Lācplēšu dienā (11.XI) atzīmē 90. gadadienu, kopš
 Latvijas armija (tolaik 544 virsnieki un 10 662 kara-
 vīri) sakauj (zaudējot 57 virsniekus un 686 karavīrus)
 krievu pulkveža Pāvela **Bermonta** un vācu ģenerāļa
Rīdigerā fon der Golca 50 000 vīru armiju. Notikumu
 gaitu ietekmē angļu un franču karakuģu ierašanās
 Daugavā un to artilērijas atbalsts. ●●● 17.X **Lat-
 vijas Politiski represēto apvienības** (LPRA) 700 de-
 legātu saietā Ogrē **Jānis Būmanis**, Rudzātu pagasta

enciklopēdists, aicina klātesošos kompilēt un publi-
 cēt padomju laika represētāju sarakstus, pret kuriem
 līdz šim attieksme bijusi *svārstīga un nekonsekventa*
 ●●● Brits **Deiviss** (Norman Davies), kura vairāk nekā
 20 pasaules tautu valodās tulkotās *Eiropas vēstures*
 latviskais tulkojums (1380 lpp.!) tiek atvērts LR Ār-
 lietu ministrijā (10.XI), tajā pašā dienā referātā ap-
 gaismo **LU studentus** – uzvaru II Pasaules karā PSRS,
 tagad Krievijas Federācija, un ASV līdzīgi kļūdaini
 pieraksta katru sev, pie kam rietumniekiem tik skatīt
 karu kā labā (Sabiedroto + PSRS) cīņu ar Jauno (na-
 cistisko Vāciju), kaut arī karā bijušas trīs puses – *na-
 cisti, staļiniskā PSRS un Rietumu demokrātijas* – Hit-
 lers un Staļins vienlīdz neieredzējuši gan viens otru,
 gan arī „Rietumu kapitālismu”, un kara *īstais* uzva-
 rētājs esot bijuši nevis rietumi, bet *Staļina totalitārais*
režīms. No morāles viedokļa tikpat aplami esot sacīt,
 ka Nirnbergas tribunālā *labie* sprieduši tiesu pār *slik-
 tājām*, *jo viens no šīs tiesas spriedējiem bija bēdīgi*
slavenais staļiniskais prokurors Andrejs Višinskis (..) *Tribunāls*
*bija vienkārši uzvarētāju tiesa pār uzvarē-
 tājām*. Šo rietumnieku greizo uzskatu dēļ viņi jop-
 rojām gandrīz neko nezinot par staļinisma noziegu-
 miem un nespējot *uz tiem reaģēt tik emocionāli, kā,*
piemēram, uz holokaustu (Latvijas Avīze 2009.11.XI).
 ●●● Pirmskara Berlīnes policijas šefa meita un Hitle-
 ra krustmeita Rozmarija (Rosemarie) **Klausena** inter-
 vijā (www.spektrs.com) izsaka nožēlu, ka *tas, ko kara*
laikā hitleriskā Vācija darīja Latvijā, nebija pareizi un
labi. Un par to es lūdzu latviešu tautas piedošanu.
 ●●● Jaunības dienās „Sietlas letiņš”, tagad LR vēst-
 nieks Īrijā **Pēteris Elferts** atceras 1989. gadu, pag-
 riezienu punktu arī Latvijas liktenī: *kopš 2.februāra*

RIGA CITY:
 EASY TO GO,
 HARD TO LIVE!

RIGA 110 Birthplace of Christmas Tree.
 Now for 499 years.

Latvijas pušiem vairs nebija jādien padomju karaspēkā Afganistānā. „Solidarņošć” uzvara 4.jūnija vēlēšanās Polijā skaidri iezīmēja komunisma kraha sākumu Austrumeiropā. 23. augustā Baltijas ceļš – 600 km gara rokās sadevušos cilvēku ķēde – atklāti pieprasīja brīvību un neatkarību Latvijai, Lietuvai un Igaunijai. 11.septembrī Ungārija pārgrieza dzelonādrāšu žogu uz Austrijas robežas. Atmiņā viņam palikuši **Minsteres**

Skeletonists Mārtiņš Dukurs

Latviešu ģimnazijas gadi un **politiskā grafiti cīņu biedri**, kas piedalījušies skolas mācību programmā neietilpstošajos mūra apraktišanas darbos – Aija Paegle, Vanda Dauksta, Kaija Gertnere, Mārtiņš Cilnis, Eduards Ziediņš, Zinta Gulēna, Māreta Laeva, Arturs Minčonoks, Marika Medne, Anita Millere, Andrejs Muzikants, Daina Priede, Zinta Melngalve un vēl citi (*CitaDiena* 2009.9.XI). ●●● **Latvijas Okupācijas muzejā** sakārā ar 1989. gadu plaša izstāde **Brīvība un demokrātija – Ungārija no Dzelzs priekšskara krišanas līdz Šengenai**, kuras atklāšanas sarīkojumā LOM ārlietu direktors **Valters Nollendorfs**, cita vidū, iepazīstina klatēsošos, ieskaitot Ungārijas vēstnieku Ištvanu Mohacsi, ar **Jaunās Gaitas** 11. numuru (1957), kur publicēts 1956. gada revolūcijai veltītais **Olafa Stumbra** dzejolis „Ungārijas dumpiniekiem” un jaunģaitnieces **Lalitas Lāces (Muižnieces)** ziņojums par ALJAs biedru protesta demonstrācijām pret ungāru brīvības cīnītāju asiņaino apspiešanu ar krievu tankiem. ●●● 2009.30.IX pāiet 30 gadu, kopš iesvētīts baltiešu zilsarkandzeltenais **vienotības karogs**, kas kļūst par Baltijas bataljona (**BALTBAT**, 1995-2003) simbolu, kura krāsu savirknējuma autors ir savulaik Zviedrijā internētais legionārs **Valentīns Silamiķelis**. (re)

LATVIJĀ: AR SKATU MŪSDIENĀS – Latvijas valsts sākas ar cilvēku, kurš runā un raksta latviešu valodā. Latvijas valsts sākas ar dzeju un mūziku, ar „Dievs, svētī Latviju!”. Latvija sākas ar kultūru. Latvijas kultūra ir dzīva, bagāta un atvērta, bez tās nebūs Latvija. Kultūra ir mana maize un sāls, mani svētī un ikdienu, tā ir mana dzīves daļa. Kultūra man ir nepieciešama tagad un turpmāk – tā teikt Radošo savienību padomes rīkotās akcijas **Es par kultūru** tekstā, kas iesniegts Ministru prezidentam Valdim Dombrovskim (*Latvijas Avīze* 2009.22.X). ●●● Jaunievēlētais ES prezidents jeb Eiropadomes pr-jis beļģietis Hermans van Rompō (**Herman van Rompuy**) Rīgas vizītē (2009.2.XII) atklājis mūsu Ministru prezidentam, ka viņam neeksistējot dalījums vecās un jaunās, lielās un mazās **ES dalībvalstis** – viņa uzskatā visas valstis ir vienādas, neskatoties uz to nacionālo daudzveidību un atšķirīgo kultūrvēsturi. ●●● LR prezidents **Valdis Zatlers** 18. novembra uzrunā pie Brīvības pieminekļa apsveicami atklāti

nosauc zagļus par zagļiem: **Tikai mēs paši varam cīnīties pret savtību un alkātību, panākot to, ka visi, kas apzaguši valsti un savus līdzcilvēkus, stājas tiesas priekšā. Tikai atklājot nelikumības un viltīgas shēmas, pieprasot atbildību, varam atīrīt Latviju no šīs sērgas.** ●●● Valsti apzadzējiem funkcionāriem tipiska esot vagara mentalitāte: bailes no savējiem un vienlaikus apziņa par varas īslaicī-

gumu – tādēļ, lūk, grābjot, kamēr var – tā **Sarmīte Ēlerte**. Seko bijušās tautfrontnieces uzsaukums par **pilsoniskā ideālisma** nepieciešamību – tāda, kāds bija **stiprāks par Berlīnes mūri, stiprāks par padomju armiju, kas sargāja savas Baltijas kolonijas (Latvijas Avīze 2009.17.XI)**. ●●● Rīgas Jaunā teātra vadītājam **Alvim Hermanim**, un viņš nav vienīgais, **prasās pēc jaunas Atmosdas**, ko vadītu **jauniešu partija, kuras biedri nedrīkst būt vecāki par 30 gadiem, jo jaunie nav sasmērēti ar shemošanu (DELFI 9.XI)**. ●●● Arī JG kopā ar **Arno Jundzi (NRA 2009.30.XI)** pārņem neizpratne, kādēļ **Maskavā, kurā mitinās 10,5 milj. iedzīvotāju, pilsētas dome mierīgi iztieka ar 53 deputātiem? Nujorkā ir 8,3 milj. iedzīvotāju, viņiem gan nav domes, bet valdība un deputātus (kopskaitā 51) tur dēvē par padomniekiem. Savukārt milzu lielvalstī Latvijā, kur mitinās tikai 2 257 300 iedzīvotāju, ir 100 Saeimas deputātu un vēl vesels spīens novadu deputātu.** ●●● Arī jaundibinātā **Brīvības un solidaritātes fonda priekšsēdis Atis Lejiņš** jautā, **kādēļ citās mazās ES dalībvalstīs ir septiņreiz mazāks ES fondu apguves ierēdņu skaits nekā Latvijā?** Šaubu nav, valsts pārvalde jāreformē, jo **saimnieciski veiksmīga, moderna valsts nedrīkst apaugt ar neefektīvu birokrātiju (Delfi 9.XII)**. ●●● Vienlaikus 9.XI publikotā SKDS aptauja liecina par grūtībām atradināties no jau cara laikos eksistējošās **gogoliskās korupcijas** un kukuļošanas, proti, katrs trešais Latvijas iedzīvotājs joprojām atbalstot kukuļa došanu / ņemšanu. ●●● Lietojot Aivara Ozoliņa raksturojumu, „daudzfunkcionālo darboņu tendems” **Ainārs Šlesers** un tūrisma attīstības biroja vadītājs (arī **Air Baltic** priekšsēdētājs) **Bertolts Fliks**, kurš pērnāgd oktobrī vien „nopelnījis” 49 000 Ls, novembra vidū ar lielu pompu atklāj ārzemju tūristu pievilināšanas kampaņu, uz kuras plakātiem nodrukāts: **RIGA CITY – EASY TO GO, HARD TO LIVE**, kas idiomātiskā angļu mēlē varētu arī nozīmēt, ka Rīgā – **VIEGLI NOMIRT, GRŪTI DZĪVOT**, kaut arī droši vien domāts – uz Rīgu viegli aizbraukt, bet grūti no tās šķirties, tātad: **HARD TO LEAVE**, bet iestāsti nu... Piedevām, nolūkā piesaistīt Rīgai vairāk tūristu, Šlesers solās raudzīties uz to, lai LNO iestudētu vairāk operu (laikam arī baletus!) angļu valodā. Izsaucamies kopā ar **Lailu Pakalniņu: Tas nekas, ka pasaules vispopulārākās operas, ko radījuši Verdi, Doniceti, Pučīni, Rossini, Mocarts, Bizē utt., nav angļu operas! (CitaDiena 2009.12.XI)**.

BET, KĀ RAKSTA MĀKSLAS ZINĀTNIECIE RUTA ČAUPOVA, KRĪZE IR, BET DAUDZ KAS LABS NOTIEK – Skeletonists **Mārtiņš Dukurs** 11.XII Vinterbergas (Winterberg) trasē, Vācijā, iegūst 1.vietu Pasaules kausa izcīņā ar 811 punktiem, atstājot aiz sevis divus vāciešus, bet 4.vietā mūsu pašu **Tomass Dukurs**.

●●● Jāapsveic Rīgas dome, kuras vairākums, vismaz līdz šim, nav atbalstījis krievu kopienas labējā spārna pieprasīto **Džohara Dudajeva gatves** (padomju laikā Kosmonautikas gatves) nosaukuma maiņšanu it kā, lai uzlabotu attiecības ar Krieviju. Dudajevs, PSRS armijas ģenerālis, vēlāk **Čečenijas** pirmais prezidents, 1991. gadā, nostājoties pret padomju virspavēlniecību, bija atteicies ieņemt Igaunijas TV un Augstākās Padomes ēku, kā arī pacelt bumbvedējus virs Tallinas. ●●● Novembrī dažādos Latvijas novados notiek Nemateriālā kultūras mantojuma valsts aģentūras rosināta **Tradicionālo prasmju skola 2009** – daudzbalstīta dziedāšana Otankos, Zemgales zvaigžņu segas aušana Dobelē, nēģu tača taisīšana Salacgrīvā, masku darināšana Bauskā, zivju kūpināšana Pāvilostā, sklandraušu cepšana Kandavā, Kurzemes podniecība Talsos, vienkoču taisīšana Līgatnē, latgaliešu kāzu galdu klāšana Vabolē, Latgales keramika Mākoņkalnā, sveču liešana Ludzā, seno instrumentu gatavošana Gaigalavā, mežģīto jostu aušana un izšūto zīļu vainagu darināšana Alūksnē u.c. ●●● Par dažiem kristiešu fundamentālistiem nepatīkamo **bluķa vilkšanas tradīciju** stāsta **Helmi Stalte: *Bluķa vakars*** [Ziemas Saulgriežos 21.XII] *sākas ar iepriekš nocirstu un sagatavotu lielu ozola bluķi, kas tiek vilkts no mājas uz māju, no sētas uz sētu, vienojoties līdzatbildībā, atvieglējot saulei ceļu kalnup un simboliski pierādot, ka, tikai kopīgi, vienojoties dziesmā un dejā, mēs varam pārvarēt un pievarēt lielās tumsas spēkus.* Pēc vilkšanas pa Vecrīgu, tas tiek sadedzināts lielā ugunskurā Rātslaukumā, lai vecās nedienas neienāk Jaunajā gadā. Šādas tradīcijas gaužām saērcinājušas domnieku un mācītāju vienā personā **Jāni Šmitu** – šādai *pagāniskai okultisma praktizēšanai*, ko varot salīdzināt ar *lībiešu pirātismu*, dome nedrīkstot atvēlēt ne santima. Gandarījumu dod fakts, ka par baznīckunga un vienlaikus Rīgas domes deputāta viedokli pārējie runas vīri pavīpsnājuši. (re)

LATVIJAI VISRIŅĶĪ – LIETUVAS premjermiņistrs **Andrius Kubilius** intervijā raidstacijai **Žiniņu raidijas** (2009.3.XII) apsveic iedzīvotājus lietuviešus par krīzes smagākā perioda pārciešanu – gada otrā

pusē iekšzemes kopprodukts (IKP) pieaudzis par 6%.

●●● Francijas *La Tribune* aptaujā par populārākajiem ES politiķiem atzīti premjeri – Zviedrijas **Fredriks Reinfelds**, Luksemburgas **Žans Klōds Junkers**, Vācijas kanclere **Angela Merkele**, Dānijas **Larss Leke Rasmusens** un Somijas **Mati Vanhanens**, bet **6.vietā** Lietuvas prezidente **Dalia Gribaускаite (Grybauskaitė)**, apsteidzot Francijas **Nikola Sarkozy** (9.vietā), Lielbritānijas **Gordonu Braunu** (21.) un Itālijas **Silvio Berlusconi** (27.). Igaunijas premjers **Andruss Ansips** un mūsu **Valdis Dombrovskis** ierindojas attiecīgi 16. un 20. vietā (*LETA* 11.XII). ●●● **Gribaускаite** 18.XI paziņo, ka ASV Gvantanamo bāzē ierslodzīto aizdomās turamo „teroristu” uzņemšana Lietuvā ir izslēgta, kamēr netiks pārbaudītas runas par **slepenajiem ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldes (CIA) cietumiem** Lietuvas teritorijā, konkrēti, kādā elites jāšanas skolā un kafejnīcā Viļņas apkārtnē. ●●● **JG** sumina Lietuvas izglītības un zinātnes ministru **Gintaras Steponavičius** par **etniskās kultūras** izglītības stratēģijas apstiprināšanu – vispārīzglītojošajās skolās veidot vienotu etniskās kultūras audzināšanas sistēmu, lai skolēni labāk izprastu savas tautas saknes, mentalitāti, mutvārdu kultūras mantojumu, gadskārtu ieražas, tautas medicīnu, vēsturi un īpatnības. Profesionāli tehniskajās skolās iecerēts sekmēt seno tautas amatu mācīšanu. Paredzēts arī finansēt dažādus dzīvo tradīciju kopšanas pasākumus, atbalstīt etniskās kultūras kolektīvus. ●●● Pirmais atjaunotās valsts iekšlietu ministrs **Marijonas Misukonis** apsūdzēts par dalības ņemšanu čekas operācijā (1965), kurā iznīcināts **Antanas Kraujelis**, viens no pēdējiem nacionālajiem partizāniem – tā *Lietuvos ryta* (2009.6.XI). ●●●

IGAUNIJA Valgas centrā 16.X atklāj **Augusta Gailita** (tēvs latvietis, māte igauņiete) romāna (latviskojusi **Adele Soll**, 1953) varoņa, visu sieviešu mīlētāja **Tomasa Nipernādijs (Toomas Nipernaadi)** skulptūru, ko veidojis **Jāks Soanss (Jaak Soans)**. ●●● **SOMIJĀ** 2009.29.XI plaši piemin 70. gadskārtu kopš sākās **Ziemeņu karš**, kad somi 105 dienas turējās pretī **Sarkarmijai** un spēja nosargāt savu neatkarību, zaudējot gan 11% savas teritorijas. 1939.26.XI **Vjačeslavs Molotovs** apsūdz somu karavīrus par apšaudi pie **Mainilas ciema** PSRS pierobežā. Tagad arī krievu vēsturnieki atzīst, ka tā bijusi **Masikas** provokācija, lai iebruktu Somijā. Rietumvalstu palīdzību somu komandieris **Mannerheims** noraidīja, jo tā bijusi pārāk necila un nākusi par vēlu. ●●● **ZVIEDRIJA** pēc Krievijas-

Visu sieviešu mīlētājs **Tomass Nipernādijs**

Gruzijas kara (2008) nolemj (2009.16.VI) mainīt savas drošības politikas pamatprincipus, proti, valstij jābūt gatavai sniegt arī militāro palīdzību, ja ES valstīm uzbruktu, piem., Krievija. Kaut arī Zviedrija nav NATO dalībvalsts, šāda militāra palīdzība tikšot sniegta saskaņā ar 2009.1.XII spēkā stājušos ES Lisboņas līgumu – tā ziņo igauņu laikraksts *Postimees* (2009.21.X). ●●● POLIJĀ prezidents Lehs Kacinskis (*Lech Kaczyński*) novembra beigās paraksta likumu, ka personām, kuras glabā, pērk vai izplata priekšmetus vai ierakstus, kas satur komunistu simbolus, draud sodanauda vai cietumsods līdz diviem gadiem, jo, izsakoties senatora Zbigneva Romševska vārdiem, *pret komunismu jāizturas tieši tāpat kā pret nacismu* (...) abu upuru skaits ir salīdzināms, ņemot vērā badu Ukrainā Staļina laikā un deportācijas uz Sibīriju. ●●● ČEHIJĀ „Samta revolūcijas” 20. gadskārtai veltītā izstāde *Za svobodu! / Be Free!*, kur atrodama arī ekspozīcija *Prāgas pavasara un Hartas '77 atskaņas Latvijā / Baltijā* (skat. <http://www.lvarhivs.gov.lv/Praga68>), notiek simboliskā vietā – totalitārās Čehoslovākijas laikā celtajā parlamenta ēkā, uz kurieni 90. gadu otrā pusē no Mīnhenes pārceļas *Radio Brīvā Eiropa / Radio Brīvība*. Tagad tur mājvietu atradusi Čehijas Nacionālā muzeja filiāle. ●●● UKRAINĀ 13.VIII prezidents *Viktors Juščenko* ziņo, ka Krievija sistemātiski pārkāpj divpusējās vienošanās noteikumus attiecībā uz KF Melnās jūras flotes atrašanos Krimā. ●●● MOLDOVAS premjers *Vlads Filats* uzsver, ka attiecībām starp Krieviju un viņa valsti jābūt balstītām cieņā un pie reizes pieprasa Krievijai tās karaspēka aiziešanu no *Piedņestras* reģiona un atbalsta pārtraukšanu krievu separātistiem. ●●● KRIEVIJĀ, kā precīzi norāda franču filozofs *Andre Gliksmans* *Samta revolūcijas* 20. gadadienā Prāgā, faktiski sastāv no divām Krievijām – *Vladimira Putina Krievijas* ar autoritāro, pilsoniskās brīvības ierobežojošo, impēriski nostalgisko un naftasdolāru uzpūsto sistēmu un *Annas Poljtkovskajas Krievijas* [skat. *JG248(2007):23-24*], kuras demokrātiskie pilsoņi un cilvēktiesību aizstāvji nostājušies pret Kremļa establišmentu. ●●● 2009.13.IX tiek ierosināta krimināllieta pret vēsturnieku *Mihailu Suprunu* (Pomorskas Valsts U.) un Arhangeļskas apgabala iekšlietu pārvaldes informācijas centra priekšnieku *Aleksandru Dudarevu* – abi vākuši informāciju par ziemeļos noietinātajiem etniskajiem vāciešiem un poļiem laika posmā no 1945. līdz 1956. gadam. Vairāk nekā 100 dažādu valstu vēsturnieki (ieskaitot *Aivaru Strangu*) un kultūras darbinieki parakstījuši atklātu

„Dzelzs lēdija” Margareta Tečere

aizstāvības vēstuli apsūdzētajiem. ●●● Britu *The Times* (2009.4.XII) citē *Vladimira Putina* aicinājumu TV tiešraidē krieviem būt lepniem par savu neseņo pagātņi un pateicīgiem Staļinam – par PSRS izveidošanu par rūpnieciski atīstītu lielvaru un par Hitlera armiju sakaušanu. Vienlaikus viņš atzīst, ka no represijām cietuši *miljoniem mūsu pilsoņu* (...) *mēs sakārāties ne tikai ar personības kultu, bet arī ar milzīgu noziegumu pret mūsu tautu* (...) *to mums nevajadzētu aizmirst*. Staļina terora upuru skaitu viņš, protams, nemin. Padomju arhīvu dokumentiem nav iespējams piekļūt, bet pēc dažādām aplēsēm upuru skaits mazākais ir 20 miljoni. ●●● Nesen Maskavas

metro stacijā *Kurskaja* atjaunots uzraksts: *Mūs audzēja Staļins, lai kalpojam tautai, lai darba un cīņas uzvara zied!* ●●● Kā daļa no Medvedeva kampaņas pret vēstures viltojumiem *Krievijas starptautiskā prestiža mazināšanai* laista klajā 300 lpp. biezs *pētījums Krievijas un postpadomju tautu vispārējās vēstures atainojums jauno neatkarīgo valstu skolu vēstures mācību grāmatās*. Pieņemamas esot vienīgi Baltkrievijas un Armēnijas vēstures grāmatas, kamēr Gruzijā, Ukrainā un Vidusāzijas valstīs Krievija raksturota kā *koloniāla vara un tautām nelaimi nesēja zvērināta ienaidniece*. Latvijā izdotajās vēstures grāmatās atrastas relatīvi nesvarīgas „nepareizības” – aprakstos par senlatviešu cilšu cīņu pret Krievzemes sīrotājiem pirmskrustnešu periodā, krievu mežonībām Livonijas un Ziemeļu kara laikā, Krievijas impērijas tīkošanu pēc Baltijas reģiona, īpaši ostām, un, protams, leģionāru lomu II Pasaules karā. (re)

CITUR ĢEOPOLITISKAJĀ TĒLPĀ – Kanādas parlamentā vienbalsīgi pieņemta Centrālās un Austrumeiropas Tautu padomes **Kanādā** (CEEC) rezolūcija noteikt 23.augustu – **Melnās lentes dienu** – par totalitārā komunisma un nacisma upuru piemiņas dienu. CEEC pārstāv vairāk nekā 3,4 miljonus čehu, slovāku, poļu, ukraiņu, ungāru un baltiešu izcelsmes iedzīvotāju. ●●● Berlīnes mūra / Dzelzs priekškara krišana 1989. gada novembrī visbiežāk izraisīja grūti aprakstāmu prieku, bet ne visiem, ieskaitot vairākus it kā brīvību aizstāvošus Rietumu līderus. Kremļa ieraksti no „dzelzs lēdijas” Tečeres (*Margaret Thatcher*) un *Gořbačova* sarunām liecina, ka Lielbritānijas premjerministre divus mēnešus pirms Berlīnes mūra krišanas (1989) lūgusi PSRS līderim nepieļaut Vācijas apvienošanos, jo tā *iedragās visas starptautiskās situācijas stabilitāti un apdraudēs mūsu drošību*, turklāt Rietumeiropas valstis nevēloties uzsākt kaut ko,

kas varētu apdraudēt PSRS nacionālo drošību (*The Telegraph* 2009.9.XI). Varam arī atcerēties, ka ASV **Džordžam Bušam Sr.** un viņa administrācijai (1989-1993) nepavisam nav pa prātam Maskavas impērijas un vēlāk Slobodana Miloševića Dienvidslāvijas sabrukšana. 1991.VII galotņu konferences Maskavā beigās uzrunā Ukrainas Augstākajā Padomē, Kijevā, Bušs atkārtoti mudina ukraiņu delegātus iet kopsolī ar Gorbačovu un viņa Savienības līgumu, t.i., netiekties pēc neatkarīgas Ukrainas. ●●● Kā vēsta itāliešu *Le Figaro*, Vācijas kanclere **Angela Merkele**, Berlīnes mūra krišanas laikā (1989.9.XI), tolaik 35 g.v. zinātniece, kā vienmēr ceturtdienās, devusies uz pirti un pēc tam ar draugu izdzērusi glāzi alus, bet, „gastūzi” atstājot, tikusi ierauta liksmošā pūlī, kas devies uz Rietumberlīni, un kopā ar rietumberlīniešiem svinējusi ar vēl pāris alus glāzēm. ●●● 1990.13. IX ASV, PSRS, Lielbritānija un Francija plus Rietumu Austrumvācija izstrādā Vācijas-PSRS līgumu, apvienojot abas Vācijas, bet vienlaikus pasludinot visu Eiropas robežu iesaldēšanu uz visiem laikiem, tādējādi apstiprinot Molotova-Ribentropa līgumu (1939.23.VIII), resp., Baltijas valstu *de iure* piešķiršanu Padomju Savienībai (*Süddeutsche Zeitung* 1990.14.IX), pret ko tolaik atskan visai vārgi Baltijas Asamblejas, LTF un arī trimdas organizāciju protesti. ●●● ASV jūras kājnieku (*Marines*) kapteinis, Irākas invāzijas veterāns, 36 g.v. Hohs (**Matthew Hoh**), pēc dienesta kļūst par diplomātu amerikāņu vēstniecībā Kabulā, bet, protestēdams pret Vašingtonas politikas īstenotājiem Afganistānā, atkāpjas no daudzsoļošā Valsts departamenta amata, jo viņa uzskatā ASV / NATO karavīru cīņšanās Afganistānā ir bezjēdzīga un neesot ne mazāko cerību uz veiksmīgu iznākumu zemē, kur vietējie iedzīvotāji svešzemju karavīrus uzskata par okupantiem un, līdz ar bruņoto spēku palielināšanu, ievērojami paplašinās pretestības kustība (*Huffington Post* 2009.27.XI). ●●● ES uzskatā Austrumjeruzāleles nozīmēšana par nākotnes Palestīnas valsts galvaspilsētu būtu solis tuvāk Tuvējo Austrumu miera līgumam. Izraēlā, kas uzskata Jeruzālemi par savu „mūžīgo, nedalāmo” galvaspilsētu, šāds viedoklis izsaucis plašus protestus. ●●● Gandrīz vai visā pasaulē ir liels pieprasījums pēc britu filmas **Creation**, kas atspoguļo Darvina (**Charles Darwin**) iekšējo cīņu starp kristīgo ticību un zinātni, rakstot savu *The Origin of Species*, bet ne ASV, kur vairāk nekā 60% iedzīvotāju noliedzot evolūcijas teoriju. Amerikāņu „kristiešu” sponsorētajā portālā *movieguide.org*. Darvins nodēvēts par *rasistisku un fanātisku 19. gs. naturālistu, kurš veicinājis cilvēku masu iznīcināšanu*. ●●● Turcija reabilitē vienu no saviem izcilākajiem dzejniekiem un dramaturgiem **Nāzimu Hikmetu** (1901-1963), kurš pēc 12 gadiem cietumos (par saviem marksistiskajiem uzskatiem) atstāj (1951) uz visiem laikiem dzimteni un kļūst par Polijas pavalstnieku. Ipaši Padomju Savienībā propagandas nolūkos tiek izmantots Hikmeta vārds un darbi, daudzi no kuriem tulkoti arī latviski. Pēdīgi rakstnieka vēlēšanās piepildīsies – tikt apglabātam zem koka *Anatolijas kapsētā*. (re)

STATISTIKA – BBC aptauja 27 valstīs liecina, ka 20 gadus pēc Berlīnes mūra krišanas tikai 11% iedzīvotāju ir apmierināti ar **brīvā tirgus kapitālismu** (*BBC News* 2009.9.XI). ●●● Sabiedriskās domas pētniecības organizācija VTSIOM vēsti, ka tikai 24% krievu zina, ka **Berlīnes mūri** cēlusi Padomju Savienība kopā ar Austrumvāciju, 58% tas nav zināms, 10% domā, ka to uzcēlušī paši Berlīnes iedzīvotāji, bet 6% ir pārliecināti, ka to cēlušas Rietumvalstis. ●●● “DnB NORD Latvijas barometra” aptaujā 29% latviešu savu valsti salīdzinājuši ar „apslāpinājušos kaķēnu”, 17% -- ar „sērdienīti”, 15% -- ar „Sūnu ciema zēniem”, bet 14% -- ar „neglīto pilēnu”. ●●● Š.g. pirmajā ceturksnī, kā vēsta *EU Labor Markets after Post-Enlargement Migration*, **4 400 LV iedzīvotājiem** piešķirti Lielbritānijas sociālās apdrošināšanas numuri, bet **Īrijā** no janvāra līdz augustam reģistrēti **2 500 LV iedzīvotāju** – vairāk kā līdz šim, turklāt daudzi ar labu izglītības līmeni un uz pastāvīgu dzīvi. ●●● ANO dzīves kvalitātes sarakstā pati pirmā ir Norvēģija, tad Austrālija, Islande, Kanāda, Īrija, Nīderlande, Zviedrija, Francija, Šveice, Japāna Luksemburga un Somija. 13. vietu ieņem ASV, kam seko Lielbritānija (21.) Vācija (22.), Izraēla (27.), Slovēnija (29.), Čehija (36.), Igaunija (40.), Ungārija (43.), Lietuva (46.), Latvija (48.), Krievija (71.), Irāna (88.), Indija (134.), Gambija (168.), bet pēdējās – 181. un 182. attiecīgi Afganistāna un Nigēra. ●●● Centrālās statistikas pārvalde vēsta, ka no Eiropas valstīm Latvijā ir trešais zemākais **bērnu** (līdz 14 gadiem) **īpatsvars** (13,8%). Vēl zemāks ir Bulgārijā (13,4%) un Vācijā (13,7%), bet visaugstākais Turcijā (26,4%). ●●● No ES valstīm Latvijā visvairāk cilvēku iegādājas **videi visnedraudzīgākās** vieglās automašīnas, kas, nobraucot vienu km, caurmērā izlaiž atmosfērā 182 gramus oglekļa dioksīda (CO₂). Videi draudzīgākie ir itāļu Fiati (ar 138 g) un franču Renō (Renault ar 143 g). ●●● *Economist Intelligence Unit* (*Global Peace Index*, 2009.4.VI) liecina, ka **Latvija** ar 54 punktiem ir **agresīvāka** par Lietuvu (ar 43 punktiem) un Igauniju (38), bet krietni miemilīgāka par ASV (83) un Krieviju (136). Vismiermīlīgākās pasaules valstis ir Dānija, Norvēģija un Islande. ●●● Pasaules Ekonomikas forums (WEF) vēsta, ka Šveice kļuvusi par **ekonomiski viskonkrētspējīgāko valsti** pasaulē, apsteidzot ASV, Singapūru, Zviedriju, Dāniju, Somiju, Vāciju, Japānu, Kanādu un Nīderlandi, kuras ierindojas pirmajā desmitniekā. **Latvija** noslīdējusi uz **68. vietu**, Igaunija atrodas 35., bet Lietuva 53. vietā. ●●● *JL* 9. Saeimas deputāta, savā laikā PBLA priekšsēža (1992-2002), **Radio Brīvā Eiropa / Radio Brīvība** vadoša darbinieka **Ulža Gravass** **2009.18.XI runa** Nūdžersijas Latviešu biedrības namā **Priedainē** lielā mērā sastāv no statistikas, gaužām drūmas, bet tādas, kas tomēr jāzina – 57 skolas Latvijā slēgtas un 3 000 pedagogu zaudējuši darbu; (runas laikā) 14,1% bezdarbnieku; uz ārzemēm dodas ne tikai nekvalificēti ļaudis, lai lasītu sēras Īrijā, vai tikko studijas beigušie, bet arī bez darba palikuši ārsti un māsiņas; pēdējos mēnešos dzimst ap 2 000 bērnu, bet mirst ap 600 cilvēku vairāk – 10 gadu laikā iedzīvotāju skaits noslīdējis no 2,5 milj. uz 2,2 milj.; dibinātas ir bažas, ka 350 000 nepilsoņu un 50 000

ārzemnieku ar derīgām uzturēšanās atļaujām varētu kļūt pēkšņi par Latvijas pilsoņiem; TV piecos kanālos parasti dzird raidījumus krievu valodā, jo dārgāk ir raidīt latviešu programmas; krievvalodīgo galvenais ziņu avots – kabeļu TV – nāk no Krievijas; tādi pretvalstiski veidojumi kā Osipova partija, nacionālboļševika Lindermaņa 13. janvāra kustība un krievvalodīgā *Nākotne bez nacisma* plaši izmanto internetu un saņem finansējumu no Krievijas; arvien ietekmīgākas kļūst krievvalodīgās politiskās partijas, kas uz Eiropas Parlamentu nosūtījušas pazīstamākos Latvijas neatkarības pretiniekus – Tatjanu Ždanoku un Alfrēdu Rubiku; un pēdīgi – kaut arī ārpus Latvijas dzīvo 36 447 LR pilsoņi, no tiem 10 000 ASV, pēdējās vēlēšanās saskaņā tikai 4 027 derīgas ārvalstiešu balsis, pie kam visvairāk (20%) balsojuši par Rubika *Saskaņu Centru* un 18% par Ždanokas *PCTVL*, kamēr *Jaunais laiks* saņēmis tikai 10%, bet *Tautas partija*, *Zaļie zemnieki*, *Tēvzemei un Brīvībai* – no visiem vēlētajiem katrs pa 4%. Seko **stingrs piekudinājums LR pilsoņiem ārzemēs piedalīties vēlēšanās.**

BET IR ARĪ LABAS ZIŅAS – ES uzņēmumu ieguldījums Latvijā palielinājies par 8,1%, kamēr ASV ieguldījums jau otro gadu ir tikai 5,7%, bet Japānas – 4,4%. ●●● Augsti respektētās starptautiskās organizācijas *Reporters sans frontiēres* (Reprotieri bez robežām) preses brīvības indeksā, kur sakopot dati par 175 valstīm, **Latvija atrodas 14. vietā**, Igaunija – 6., Lietuva – 10. Pirmajās vietās Dānija, Somija un Īrija. ASV – 30., Francija – 43., Slovākija – 44., Itālija – 49., Izraēla – 93., Baltkrievija – 151., Krievija – 153. ●●● Pēc *Siemens* un *Economist Intelligence Unit* pētījuma datiem 30 lielāko **Eiropas zaļāko pilsētu** vidū **Rīga** ierindojas **15. vietā**. Pirmajās vietās – Kopenhāgena, Stokholma un Oslo. Viļņa ieņem 13. vietu. ●●● Eiropas Komisija vēsti, ka 2008. gadā Latvijā bijis vairāk **vidējo izglītību ieguvušo jauniešu īpatsvars** (80%) nekā vidēji ES (78,5%). ●●● **Lasītprasme** un **matemātikā** 2006. gadā 15 gadus veci jaunieši (ar 78,8% un 79,3%) apsteidz ES vidējo rādītāju (75,9% un 76%). ●●● Pēc *Ookla Net Metrics* datiem **Latvija ieņem 6. vietu pasaulē pēc lejuplādes (download)** ātruma ar 10,11 megabaitiem (Mbps) sekundē, kā arī **8. vietu pēc augšuplādes (upload)** ar 3,86 Mbps. ●●● Jaunākie statistikas biroja „Eurostat” dati (2009.IX) liecina, ka ES divas vai vairākas **svešvalodas zina 28,1%** pieaugušo iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem. Visaugstākais vairāku svešvalodu zinātāju īpatsvars ir Slovēnijā (71,8%), Slovākijā (68%), Somijā (67%), Lietuvā (66,1%), Latvijā (55,9%) un Igaunijā (54,9%). Visizplatītākā 14 valstīs (no 21) ir angļu valoda, turpretim Baltijas valstīs, Bulgārijā un Polijā vairāk iedzīvotāju zina krievu valodu. ●●● Aģentūra *TNS Latvia* vēsta, ka Igaunijā un Lietuvā vismaz reizi nedēļā **alu dzer 22%** iedzīvotāju, bet Latvijā – 16%, toties sieru vismaz reizi nedēļā ēd 80% igauņu, 68% Latvijas iedzīvotāju, bet tikai 57% lietuviešu. (re)

Materiālus sagatavoja Vita Gaiķe (vg), Māris Brancis (mb), Rolfs Ekmanis (re)

Pārnesums no 28. lpp.

Tehniskais Institūts (Massachusetts Institute of Technology), Princetons U. (Princeton U.), Kolumbijas U. (Columbia U.), Oksforda (Oxford U. Anglijā) un Jēla U. (Yale U.). Pirmajā simtā ir arī ievērojamākie Kanādas, Vācijas un Zviedrijas izcilākie pētniecības centri, kā arī mana kolēģa, *Jaunās Gaitas* redaktora darba vieta – ļoti lielā Arizonas Valsts U. (Arizona State University) ar saviem gandrīz 70 000 studentiem.

Kā ievirzīties citām augstskolām pirmajā simtā? Skatoties no tīri praktiskā viedokļa, jānozēlo, ka Latvijas U. pieļāvusi sadalīšanos. Lielo pētniecības universitāšu plašums varētu rasties, ja LU būtu iekļauta arī Latvijas Lauksaimniecības U. un Rīgas Tehniskā U. Jāņem vērā, ka jaunatklājumi nav glīti sakārtojami tikai pa tradicionālām fakultātēm, drīzāk jaunas zinības un atklājumi varētu izšķīlīties tīri interdisciplinārā veidā. Svarīgs, protams, ir profesoru ražīgums, kam pamatā labas kvalitātes un uz tālāku pētniecību noskaņoti doktoru darbi. Citiem vārdiem, jāaudzina pašiem savi jaunie pētnieki. Tikai tad varēs parādīties tāda kalibra ļaudis (un Latvijā daži tādi jau ir!), kas labprāt sadarbojas savā starpā un ar kuriem profesionāli biedroties vēlas izcili pētnieki citu valstu augstskolās. Par Nobela prēmijām pašreiz gan vēl tikai pasapņosim. Līdz šim Latvija pasaulei ir devusi tikai vienu Nobela laureātu (1909) – Vilhelmu Ostvaldu (Ostwald, 1853-1932), vienu no fizikālās ķīmijas pamatlicējiem.

Turpinājums JG261

AICINĀJUMS LASĪTĀJIEM

„Jaunā Gaita” jālasa visiem latviskai kultūrvidei tuviem cilvēkiem, lai rastos intelektuāls nemiers un kustētos domas – ar šiem kāda mūsu ilggadēja lasītāja sparīgajiem vārdiem ne tikai aicināsim, bet piespiedīsim visus neabonētājus Jūsu paziņu lokā, gan vecus, gan arī jaunus, pievienoties JG saimei viņu pašu labad, protams, izņemot tos, kuri ir nelabojami pieraduši izlietot mākoņus par plauktu, kur pēc ēšanas sabāzt karotes. Arī tādēļ, lai ar mūsu rakstu krājumu kultūrai un brīvai domai, tā teikt, „nebūtu cauri”. JG saimiece (skat. iekšējos vākus) savukārt labprāt ņem preti ziedojumus. Red.

MĪLESTĪBU MEKLĒJOT

Nesauale, Agate. *In Love with Jerzy Kosinski*. A Novel. Madison: Madison Terrace Books (Univ. Of Wisconsin Press), 2009. 211 lpp.

Nesauales angļu valodā rakstītā romāna pašā pirmajā lappusē lasām visai neveiklu un nepievilcīgu dzimumakta tēlojumu, kas varētu atgādināt gliemeņu kopošanās aprakstu pamatskolas dabas mācības grāmatā. Sevišķu interesi par turpmāko tas nemodina. Katrā ziņā tomēr iepazīstamies ar romāna galvenajām personām – pusmūža vecuma II Pasaules kara Eiropas bēgļi, latvieti Annu Dūju, kura mājvietu atradusi ASV vidienes pavalstī Viskonsinā, un viņas amerikāņu vīru Stenliju. Pēc alkohola dvakojošā vīra apkampienus Anna pacieš, lielā vienaldzībā noraudzīdamās uz bērziem aiz loga, kas tai atgādina Latviju. Taču vīram viņa apgalvo, ka bijis „labi.” Lasītājs gan saprot, ka laulāto attiecības nebūt nav labas. Anna atstāj vīru šņācam, nodušojas un „savā” istabā (te ir paklanišanās Virdžīnijai Vulfai) iegājusi, tūdaļ atšķir daudz lasīto Ježija Kosinska romānu *The Painted Bird* (Izkrāsotais putns) – par kāda zēna, it kā paša Kosinska, šaušalīgajiem piedzīvojumiem minētajā karā. Anna ilgojas satikt Kosinski, kurā viņa saskata gara radnieku un nomoda saņošanās iztēlojas, ka abi tiešām satiekas un acumirkļīgi saprotās. Šai lasītājam gan grāmatas virsraksts, gan pusmūža vecuma labi izglītotas un inteligēntas sievietes atkārtotā fantazēšana par kontroverso Kosinski likās maķeņīt samākslota un romāna gaitā šur tur par varītēm aiz matiem pavilkta.

Nenākas viegli nedz romānā ielasīties, nedz Annas liktenī iedzīvoties. Autore savu vēstījumu pasniegusi ļoti saraustīti, dažkārt šķietami nesakarīgos īsos fragmentos, no kuriem lasītājam jānopūlas izlobīt Annas un citu romānā iepīto personu stāstus. Tikai ap romāna vidu noskaidrojas, kā Anna satikusi un apprecējusi maz izglītotu un neinteligentu vīru, kuru *kauns bijī tādu līdzī nēmti, žēl mājās paliekot*, un kādēļ viņai paiet tik ilgi, lai sasparotos un no vīra aizietu? Pazīšanās ar Stenliju sākusies Annas tēva bērēs, pie tam visai neparastā veidā, un liekas, ka tolaik 18 gadu vecā Anna sākotnēji saskatījusi Stenlijā it kā tēva atvietotāju. Tēvs Rīgā strādājis Ārlietu ministrijā, pārvaldījis kādas sešas valodas, bet krievu laika pārdzīvojumi viņu ļoti traumējuši un laupījuši spēju iemācīties arī vēl angļu valodu, tādēļ ASV nonākot bijis jāstrādā smags un savam agrākajam stāžam nepiemērots maizes darbs. Anna ļoti

cietusi, redzot savu tēvu tā pazemotu. Viņa atceras, ka tēvam bijušas „bēgļa” acis, tāpat kā Kosinskim. Kaut kur savā zemapziņā Anna velk patiesībā gluži nepamatotas paralēles starp tēvu un Stenliju. Pēdējais no vienas puses Annu publiski apvaino, noliek un pazemo, bet no otras puses baidās, ka Anna varētu no viņa aiziet. Anna savā vientiesībā domā, ka viņai Stenlijs jāglābj un jāžēlo, līdz vadzis tomēr lūzt un viņa vīru atstāj.

Taču Annai ir arī bailes palikt vienai, un drīz pēc Stenlija atstāšanas viņa ievieto avīzē sludinājumu, ka meklē draugu. Sameklē arī, bet atkal seko vilšanās. Šis par Annu krietni jaunākais draugs viņai „apmālē acis,” blēdās, melo un Annu apzog. Romāniņam ar Andreju (nav latvietis) piešķirta diezgan plaša loma. Anna nav vienīgā, kas piedzīvo vilšanos attiecībās ar vīriešiem. Romānā garāmejojot pieminētas arī vairākas citas vīriešu dēkās neveiksmīgas sievietes.

Kādēļ Anna ir tik naiva, neuzņēmīga un lētticīga? Autore Annas raksturu un izturēšanos lūko attaisnot ar viņas kara piedzīvojumu Eiropā radīto traumu, ko viņas amerikāņu draugi nespēj saprast. Dažkārt tas darīts mazliet negaidītā un „sodomātā” veidā, piemēram, kad Anna, braukdama draudzenes automašīnā, pēkšņi ne no šā, ne no tā savā iztēlē dzird šāvienus un redz asins traipus sniegā (8.lpp). Lasītāja simpātijas pret Annas jūtīgumu mazina mūsdienās masu medijos katru dienu dzirdāmās ziņas par kara šausmām visās pasaules malās. Anna galu galā dzīvo drošībā, ir vesela, pārtikusi un labi izglīkota. Autore piedāvā tikai samērā skopas ziņas par Annas pašas kara laika pieredzi. Daudz plašāk izvērsti ir vairāki fragmenti, kuros par II Pasaules kara baismīgi dēkainajiem piedzīvojumiem Annai stāsta nejauši iepazīta Polijas židiete Zāra, ar kuru viņai nodibinās savstarpēja izpratne un draudzība, kādu Annai nav izdevies rast pie amerikāņu draugiem, universitātes kolēģiem un interešu grupām. Katram savs kreklīņš ir tuvāks un savas „ciešanas” šķiet smagākas.

Visumā Anna ir labi iedzīvojusies amerikāņu sabiedrībā, bet nav arī aizmirsusi savu latvietību, ko autore tiecas parādīt dažādos veidos. Bērzus mājas priekšā jau minējām. Tālāk autore apgalvo, ka Anna satraukuma brīžos domās skaitot latviešu dainas gluži kā kādu mantru vai lūgšanu. Lai nu tā būtu. Anna apmeklē latviešu sarīkojumus tuvējā lielākā pilsētā. Autore uzsvērusi, ka 14. jūnijā, latviešu tautas lielajā sēru dienā, ir dzimšanas dienas kā Stenlijam, tā Kosinskim, laikam vēlēdamās, lai lasītājs šajā apstākli saskatītu

kādu simbolisku nozīmi. Latviešu sabiedrība tēlota kā vecojošu ļaužu kopiena, kas nav noliedzams, bet ir arī ļoti vienpusīgs skatījums, jo mums taču arvien vēl netrūkst ro-sīgu jauniešu, kuri aizrautīgi piedalās latviešu skolās un vasaras nometnēs, tautas deju grupās, dziesmu svētkos un citos pasākumos, ar sajūsmu apmeklē vecāku vai vecvecāku dzimteni, nereti pat pārceļoties uz dzīvi vai darbu tur isākam vai garākam laikam. Tāpat arī vienpusīgu skatījumu uz amerikāņu nostāju pret ārzemniekiem pauž stāsts par Annas draudzenes it kā nozagtajām antikā-jām tējkarotītēm.

Lai lasītājs nepiemirstu, ka Anna tāpat kā au-tore ir angļu literatūras profesore, grāmatā vairāk vai mazāk veiksmīgi iepītas vairākas atsauces uz angļu rakstniekiem un dzejnie-kiem.

Autorei labpatīcies dažus atgadījumus Annas dzīvē ietīt mazliet mistiskā plīvurī. Kādreiz laucinieku tirgū kāda veca māmiņa sveici-na Annu kā senu paziņu un kā īpašu pirku-mu piedāvā viņai trīs bišu vaska sveces. Trīs sveces Annai šķiet kaut kas zīmīgs, un viņa par pirkumu branži pārmaksā. Un turpat arī kāds puķu tirgotājs uzdāvina Annai *vasaras pēdējo rozi*.

Romāna priekšpēdējā epizodē Anna vizinā-jas kanoe laiviņā, tišām sašūpo to un iekrīt ūdenī, bet šķirties no dzīves tomēr vēl nav gatava un atkal ieķepurojas atpakaļ laiviņā. Varētu izprāt, ka Anna simboliski noslīci-na savu līdzšinējo mazdūšīgo un mīlestības lietās neveiksmīgo „es,” lai dzīvotu tālāk ar drosmīgāku nostādni pret notikumiem savā dzīvē. No romāna pēdēja fragmenta it kā iz-riet, ka Anna ar Žāras palīdzību ir atradusi jaunu jēgu kā bijušajam tā turpmākajam.

Biruta Sūrmane

Biruta Sūrmane ir JG redakcijas locekle. Ilgus gadus *Radio Brīvā Eiropa* darbiniece. Daudz rakstu par kul-tūras jautājumiem un literāru darbu apskatu peri-odikā, tulko arī no latviešu angļu valodā, piemēram: Valentīns Jakobsons. *Breakfast at Midnight: Stories from Exile* (2003). Skat. arī Jura Silenieka apskatu JG257:62-63.

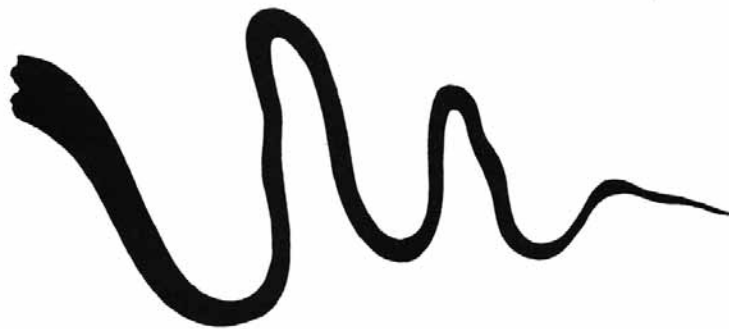
DARBS TURPINĀS. DARĪTĀJA APKLUSUSI

Aina Zemdega. *Raksti II*. Rīgā: Nordik, 2009. 400 lpp.

Il sējumā, kas ir tik biezs, kar turams abām rokām, ir trīs žanriski atšķirīgas nodaļas: dzejoļi, ceļojuma apraksti un kritiskas ap-ceres. Dzejoļu daļā ievietoti dzejkrājumi *Basām kājām*, *Egles istabā* un *Cirsma*. *Pièce de résistance*, ja tā varētu teikt, ir dzejnieces izteiksmīgais ceļojuma apraksts *Varšavā ne-aizmirst*.

Sējuma beigās iekļauti ap 20 dažādu mūs-dienu kritiķu apcerējumi par Zemdegas rak-stiem un viņas vietu rakstniecībā. Rakstnieces dzīvesbiedrs, viņas literārā mantojuma apzi-nātājs, ārsts, zinātnisku rakstu autors, litera-tūras kritiķis Pāvils Vasariņš vietumis pievie-nojis savas atziņas un paskaidrojumus.

Dzejoļu nodaļā lasītājs atradīs gan dabas aprakstus, gan rekvīemus, kas veltīti „viņ-pusē” (patapinot Dzintara Soduma pēdējās grāmatas virsrakstu) aizgājušiem laika un domu biedriem. Tostarp arī „šaiņus” бага-telles par ikdienas norisēm, maz ievērotiem notikumiem, par latviešu dzejnieka sūtību un nolemtību, pārfrazējot dažādi daudzina-to Andreja Upīša atziņu. Vietvietām ieskanas tāds kā lāsts par dzejnieku, kam lemts sēdēt baltas, neapraktītas lapas priekšā, kad būtu tik daudz, ko teikt, taču pietrūkst „mūzu ap-garotās” izteiksmes, kā savā laikā vaimanāja daži romantiķi. *Dažreiz atšķīras tukša lapa. / Tad sēžu un švīkoju zilas švīkas, / velku svīt-ras vienu otram pāri / reizēm kā atstātu ligz-du* (123). Šie tukšie brīži gan vairāk mudi-na dzejnieci pievērsties savai sūtībai, nevis padoties acumirkļa nevarībai, izmisumam. Dzejniecei fiziskā pasaule stāsta daudz vai-rāk nekā sabiedrība: *Ko meklēju cilvēkos, / biežāk atrodu lietās, / dārza solā zem kas-taņu koka, / vāzē vai senā obeliskā / muzeja vārtos* (100). Šur tur ielaužas pa izteiksmī-gai, komiskai ainai, piemēram, iz bērņības, kad kāre un aizliegums cinās par meitenes pakļaušanu savai varai, viņai *sleepus misā ie-mērktu pirkstu sūcot* (112).

Dzejniece savās ceļojuma piezīmēs pastāsta, ka kopā ar citiem mūziķiem no Kanādas ierodas Varšavā uz konferenci un koncertiem laikā, kad Polija, *dzelzs aizkaram nolaižoties pāri Eiropai*, kā Čerčils savā laikā praviētiski noteica, bija palikusi „viņpusē,” kļūstot par PSRS satelītzemi. Autore sevi piespiež vērot un domāt bez aizspriedumiem, palaikam izjūtot tuvību ar Latvijas kaimiņzemi, ar kuru Latvija it bieži dalījiesies vēsturiskā liktenībā, karos un svešu kungu kalpībā. Brīžiem rakstniece jūtas gandrīz kā mājās. Frederika Šopēna mūzikas koncertā, pati būdama atzīta koncertpianiste, viņa jūt lielu tuvību poļu kultūrai. Taču poļu sabiedrība, īpaši oficiālo aprindu pārstāvji, ar kuriem viesošanās laikā jāsadarbojas, atbaida. Dzejniece pārdzīvo dziļu nemieru, dodoties atpakaļ uz mītnes zemi Kanādā, kas jau kļuvusi par „šai pusē” zemi, kad lidmašīnas motors sāk sprauslot un tūristiem jāatgriežas Varšavā. Taču drīz lidmašīna ir atkal gaisā, un aizokeāna ciemiņi var teikt ardievas zemītei, kurā patīkami izklaidējušies un guvuši jaunas atziņas, tomēr ir priecīgi atrast Jauno pasauli šai pusē.

Literatūras zinātnieku un kritiķu apceres par Ainas Zemdegas literāro devumu sējuma beigās brīžiem ir interesantas piedevas par dzejnieci, kas, šķiet, satuvina šai pusē/viņpus diametrālos pretstatus. Vismaz tā varētu likties.

* * *

Aina Zemdega. *Raksti III*. Rīgā: Nordik, 2009. 496 lpp.

Arī Pāvila Vasariņa sastādītais III sējums ir ar abām rokām turams. Ziņa, ka tas nav pēdējais, izsauc apbrīnu par autores neapstādināmo darbošanos rakstniecībā un citos kultūrālošos pasākumos, pārvarot ikdienas nedienas, nepieciešamības un negaidītus šķēršļus. Šajā sējumā atrodam dzeju, apceres un recenzijas, romānu *Līdz vārtiem un tālāk?* Iekļautie darbi savā laikā publicēti gan Latvijas, gan arī trimdas periodikā. Dzeja sacerēta laikā, kad mūris atdalīja Rietumus no Austrumiem, kad labo un sliktu it bieži izvērtēja ar ideoloģisku nepārprotamību. Daudzi dzejnieki šo dualitāti neizteica pārāk uzsvērti. Arī Zemdegas teksti un virsraksti reizēm liek domāt par īstenību/patiesību, kas acīs neduras: *zem akmeņa zaļa zāle*. Lasītājs atradīs ambiguitāti un arī nostalgiju, kad dzejniece raugās uz atstāto zemi no Zviedrijas krasta vai zvejniekciema Slitē, kur mēdza piestāt no Kurzemes izbēgušo bēgļu laivas, ieskaitot to, kas pārveda dzejnieci uz Gotlandi. Baltijas jūra atklājās kā tuvinātāja otram krastam un vienlaicīgi arī

kā šķirēja no dzimtenes, no Lubes dzirnavām, kur aizvadīta teiksmainā bērnība. Ir, protams, arī modulācijas, kas nāk no ceļojumu iespaidiem, kur dominē kontrasti dabā un kultūrā. Tur nabadzība saduras ar krāšņo, karsto, dabu, sevišķi izteikti Meksikā un „Servantesa zemē.” Arī vēlāk, kad patvēruma zeme ir jau „Jaunā pasaule,” dzejniece vēl it bieži atsauc apziņā ieslēgtās ainas no Lubes dzirnavām un bērnības dienām. Latviešu dziesmu svētki Gotlandē izsauc emocionāli pārsātinātas atmiņas – aizliegtā zeme liekas tik tuva aiz apvāršņa, bet tomēr tik nesasniedzama.

Romāns *Līdz vārtiem – un tālāk?* (1988), radies pirmā Latvijas apmeklējuma iespaidos, *veltīts tiem, kas tēvzemi mīlot, palika Latvijā, un tiem, kas tur nespēj atgriezties*. Maija Ozola atbraukusi uz Latviju dzimtas kapos apglabāt tēva pelnu urnu. Stāstījums iesākas ar aprakstu, kā mazā krievu lidmašīna paceļas no pelēcīgā Ļeņingradas lidlauka, pavelk zem spārnēm apdilušām riepām apjoztos rietņus un pagriežas uz rietumiem – tā ieskandinot vienu no tēmām, kas caurauž tekstu, proti, apciemojamās zemes nolaistību un nesakārtotību, ačgārnības un uzspiesto kārtību, kas ierobežo cilvēka brīvību un tiesības. Maija nedrīkst atstāt Rīgu, nedz arī apmeklēt to vietu Baltijas jūras krastā, kur apglabāts viņas vectēvs. Skarbas ironijas piesātinātas ir lappuses, kur stāstītāja grib izpildīt nelaika tēva vēlēšanos tikt guldītam savas dzimtas kapos. Atklājas, ka kapsēta ir likvidēta, jo pašvaldība nolēmusi to slēgt mazā pieprasījuma dēļ. Pēc izmisuma, ko darīt ar urnu, Maija beidzot sadūšojas un iemet to no Rīgas tilta kā ziedu pušķi Daugavā. Romānā ievīti daudzējādi sadzīves tēlojumi, padomju cilvēka ieslēgšana ideoloģijas vienveidībā, latviešu izsūtīšana uz Sibīriju un daudz citu padomju varas radītu noziegumu un nelietību. Atelpas brīdis nospiedošajā gaisotnē ir stāstītājas pakavēšanās jaunībā, mīlestības epizodēs, gan visai platoniskās, aprautās, kā jau tas to laiku morāli atbildīgiem jauniešiem piedienas.

Apceru un recenziju autori ir gan Latvijas, gan mītņu zemju literatūras pētnieki un cita veida Ainas Zemdegas rakstu cienītāji, kurus visai rūpīgi ir apzinājis Pāvils Vasariņš, kam pienākas lauvas tiesa atzinības un lasītāju pateicības.

Juris Silenieks

Dr. Juris Silenieks ir emeritēts literatūras profesors (Carnegie-Mellon University, ASV).

UZ PĀRMAIŅU SLIEKŠŅA

Jānis Lejiņš. *Zimogs sarkanā vaskā*. Triloģija. Rīgā: Karogs. 1.sēj. *Brāji* (2001. 423 lpp.), 2.sēj. *Ķēniņš* (2004. 399 lpp.). 3.sēj. *Rūnas*. 2009. 467 lpp.).

Līdz ar *Zimoga sarkanā vaskā* 3. grāmatas *Rūnas* atvēršanu pērngada maijā, noslēdzies liels darbs, kas noteikti sācies sen pirms 1. grāmatas publicēšanas. Triloģijā aprakstīti notikumi un cilvēki laikā, kad mūsu senču dzīves telpā sākās pārmaiņas, kas pilnīgi pārveidoja viņu dzīvi un kuru seku mantiņieki esam arī mēs 800 gadus vēlāk. Mazās neatkarīgās letu (J.L. termins) valstiņas zaudēja savu neatkarību un nonāca pilnīgā vācu iekarotāju un katoļu baznīcas varā. Autora nolūks ir bijis, tālās pagātnes notikumus aprakstot, likt mums vilkt paralēles starp Latvijas likteni toreiz un tagad, meklēt risinājumus izdzīvošanai nākotnē, nosargājot savu latvietību.

Romānos aprakstīti notikumi pusgadsimta garumā, laikā no 1162. līdz 1215.gadam. Darbība risinās Rīgā, Vidzemē, Vācijā, Krievijā un Romā. Romāņu galvenie varoņi ir Tālavas ķēniņš Tālivaldis un bīskaps Alberts, kam jāpilda Ķeizara un Romas pāvesta uzdotie pienākumi. Stāstījumā darbojas daudz dažādu cilvēku, gan vēsturē zināmi, gan autora fantāzijas tēli – toreizējās Latvijas valstiņu ķēniņi un novadu valdnieki, viņu ģimenes locekļi, draugu un nedraugu pulks, vācu misionāri, ordeņu bruņinieki, tirgotāji u.c. Romāņu darbība saistīta ar mūsu senču sabiedrības valdošo kārtu – labiešiem. Vienkāršo ļaužu dzīve vairāk manāma starp rindām.

Jānim Lejiņam ir aprbrīnojams stāstnieka talants un iztēles spējas. Viņš arī veicis pamatīgu pētniecības darbu, izmantojot saglabātos dokumentus, īpaši *Indriķa hroniku*, arheoloģijas, antropoloģijas un folkloras materiālus. Iedvesmi autors guvis muzeju eksponātus vērojot. Pūļu rezultātā lasām vēstures faktos balstītu darbu. Visiem sējumiem pievienotas atsauces un skaidrojumi. Vēstures zinātņu doktores Rūtas Grāveres atzinums: *Vēstures notikumi romānā atainoti tik ticami, ka reizēm pārņem sajūta, ka lasi nevis romānu, bet vēsturnieka rakstītu apceri*. Pusgadsimtu garam laika posmam Jānis Lejiņš ir veltījis 1 115 lappuses.

Piecdesmitgadnieks Jānis Lejiņš dzimis Cēsu rajonā (tātad mūsu senču Tālavā) kalpotāju ģimenē. Beidzis Latvijas Valsts Universitātes filoloģijas fakultāti (1978). Bijis literārais redaktors Latvijas Radio un Televīzijā,

mēnešrakstā *Karogs* un laikrakstā *Literatūra un Māksla*. Viņam izdots stāstu krājums *Mūsu stacija* (1988) un literāri pierakstītās J. Gavara atmiņas *Latvijas virsnieks Nr. 35473*. Viņš ir arī vairāku videofilmu scenāriju autors. Autora stils ir raits un lakonisks. Romānu sāls ir interesantie, trāpīgie dialogi, pazīb ironija un humors. Atkal un atkal gribas pārlasīt krāšņos aprakstus par mūsu senču ticējumiem, tradīcijām, pasaules izpratni.

Triloģijas saturs ir sarežģīts. Sižetu veido trīs galvenie tematu loki, kas cieši saistīti, bet sakarībā ne vienmēr viegli izsekot, īpaši ņemot vērā, ka fabulas galvenie pavedieni vijas cauri visām trīs grāmatām. Pirmkārt, daudz lappušu veltīts notikumiem, kas saistīti ar lību un letu valstiņām tagadējā Vidzemē – lielākā bija Tālava, bieži minētas Turaida, Autīne, Imera. Otru grodo pavedienu veido notikumi Brēmenē, Romā, Naugārdē (Novgorodā), Polockā. Pilsētu varenie ar kārām acīm vēro mūsu nekristīto senču apdzīvoto zemes gabaliņu pie Baltijas jūras un kaļ plānus, kā tur iegūt ietekmi un varu. Trešā tēma saistīta ar tirgotājiem no Lībekas, Visbijas un Dānijas. Kopš vikingu laika beigām, iniciatīva Baltijas jūrā pārgājusi vācu tirgotāju rokās. Jau no 12.gs. vidus Lībekas un Visbijas tirgoņi izmantojuši Daugavas un Gaujas ūdens ceļus tirdzniecībai starp rietumiem un austrumiem. Tirgotāju sēta atrodas nevien Visbijā, bet arī vietā pie Daugavas, kur vēlāk izveidojās Rīga. Arī tirgotāji uzmanīgi vēro notikumu attīstību Baltijas jūras austrumu krastā, organizē savu savienību un ir gatavi izmantot jebkuru situāciju, lai tikai gūtu peļņu. Vēsturnieks Indriķis Šterns ir pārliecināts, ka īstie Rīgas dibinātāji ir tirgotāji un nevis Bīskaps Alberts. (Indriķis Šterns. *Latvijas vēsture, 1180-1290. Krustakari*. Rīgā, 2002:163).

Pirmā grāmatā *Brāji* aprakstīts 22 gadus garš laika posms, no 1162.gada, kad piedzimst Tālavas ķēniņa jaunākais dēls Tālivaldis, līdz 1184.gadam, kad Daugavgrīva ierodas ordeņa brālis Meinarts. Tā ir kā lielas trīscēlienu drāmas pirmais cēliens – ievads nākamajiem notikumiem. Otrā daļā *Ķēniņš* darbība ilgst astoņus gadus, no 1184. līdz 1192.gadam. Aprakstīti dramatiski notikumi gan ķēniņa Tālivalža dzīvē, gan Tālavā un apkārtnē. Netrūkst traģēdiju, intrīgu, cīņu un nodevības, arī uzpurēšanās, vārda un goda turēšana u.c. Laika vīra pareģojums: *mūsu visu nelaime ir jau ceļā un pasaule stāv uz naža asmens* (129–131). Trešās grāmatas *Rūnas* darbība ilgst 17 gadus, no 1198. līdz ķēniņa Tālivalda nāvei 1215.gadā.

Jau gs. sākumā vāci bija paspējuši nostiprināties Rīgā, pakļaut daļu apkārtējās Līzemes un palielināt savu ietekmi dažās tuvākajās valstiņās, bet panākumi bija niecīgi, pat kristītiem lībiem un letiem nevarēja uzticēties. Pagānu pievēršana kristīgai ticībai šajā periodā izvērtās slēptā un atklātā varas uzspiešanā, *skaldi un valdi* taktikā, kurā bija iesaistīti misionāri, ordeņa un pāvesta bruņinieki, tirgoņi un viņu nauda, novgorodieši un pierobežas igauņi. Stāstīts par Tāivalža, viņa kara draudžu un sabiedroto sīvo pretestību. Uzvarēja fiziskā un materiālā spēka pārsvars un lielo varu rafinētā politika.

Rūnu biezajā sējumā nav stāstīts tikai par karošanu un varas politiku. Galveno varoņu tēli ieskicēti reāli un pārliecinoši, savstarpējās attiecības ļoti mūsdienīgas, piemēram, Tāivalža attiecības ar dēliem un izraisīto paudžu plaša. Jauktu laulību sarežģījumus ilustrē Atzeles valdnieka Rūsiņa attiecības ar sievu Mariju, vācu bruņinieka Bertolda māsu. Jānis Lejiņš sižetā iepinis interesantu varbūtību, ka *Indriķa hronikas* autors varētu būt bijis vācu noslepkavotā lību valdnieka Ako dēls Indriķis, kurš kā ķīlnieks aizvests uz Vāciju, klosterī audzināts, kļuvis pārliecināts kristietis, bet pēc atgriešanās Rīgā, realitāte smagi pārbauda Indriķa pārliecību un goda prātu.

Jānis Lejiņš, mūsu pagātni atainodams, atgādina šodienas skaudro realitāti par izdzīvošanu globālā pasaulē. *Rūnu* nobeigumā tautas dzīvotspējas raksturošanai autors lieto tērcīšu un ozolu simboliku. Tautas spēks saglabājās *tūkstošiem avotiņu un krustu šķērsu savijušās tērcītēs*. (...) *Visus avotus un visas tērcītes nevar aizbērt pat varenākie no varenākiem*. Un: *...ķēniņa ozolu izrādījās daudz vairāk nekā dēlu un pat mazdēlu*.

Bet kā tagad? Vai tērcītes neizkalst un ozoli netiek izcirsti? Par globālo pasauli domājot, autors saka: *Arī Tāivaldis bija kļūdijies. Reiz redzēdams sentēvu Kāvus, viņš domāja, ka tie jāz uz vakariem. Patiesībā viņu mūžīgais ceļš veda pa apli. Apkārt pašu reiz iekoptai zemei un pēc Dieva padoma iekārtotai Pasaulei*.

Grāmatas glīti izdotas cietos vākos. Katrai grāmatai saturam atbilstošs, izteiksmīgi darināts vāks. Druka viegli salasāma. Kaut būtu daudz lasītāju, īpaši no jaunās paaudzes.

Dzidra Purmale

Pedagoģe Dzidra Purmale, ilgus gadus trimdas un angļu izglītības iestāžu darbiniece, daudz publicējusi trimdas laikrakstos un žurnālos, ieskaitot *JG*.

ŠĶĒPU LAUŠANA KASTAŅOLĀ

Gundega Grīnuma. *Piemīņas paradoksi: Raiņa un Aspazijas atcere Kastanjolā*. Rīgā: Karogs. 2009. 769 lpp.

Gundega Grīnuma ir nākusi klajā ar pētījumu par Kastanjolu kā *latvisku simbolu ar kultūrvēsturisku un nacionālpolitisku starojumu* (6. lpp.). Zinātnieces mērķis ir ņemt vērā Kastanjolas un Lugaņas pašvaldības ieguldījumu latviešu dzimnieku piemiņas saglabāšanai, kā arī, nekritizējot, aprakstīt un izprast Raiņa un Aspazijas piemiņas glabātājus brīvajā pasaulē, noskaidrot patiesību par procesiem, kuros lomu spēlējuši konflikti starp trimdas organizācijām – Raiņa un Aspazijas Pieminekļa komiteju (RAPK) un Raiņa un Aspazijas fondu (RAF). Sevišķu interesi pētniece vēlējusies pievērst *cilvēciskajam faktoram* cerībā, ka darbs rādīs ceļu uz nākotnes Latviju (8-9).

Grāmatas centrā ir konflikti, kuros bijis iesaistīts RAF (dib.1952), kas izdevis Raiņa *Rakstus* un piešķīris prēmijas trimdas kultūras darbiniekiem par līdzekļiem, kas nākuši no Aspazijas mantojuma un Raiņa un Aspazijas darbu publicējumiem. RAF, kam bija saites ar Latvijas Sociāldemokrātisko strādnieku partiju (LSDSP) trimdā, ievadījis sarunas ar Kastanjolas mēru par piemiņas zīmi abiem rakstniekiem. RAPK (dib. 1966) uzskati attiecībā uz piemiņas zīmi bija atšķirīgi. Kastanjolas mērs pieprasījis vienošanos starp abām organizācijām, piedraudot ar nesadarbošanos. Notika diskusijas par pieminekļa izveidi un novietošanas vietu. Zināmu lomu konfliktā spēlēja arī Latvijas komiteja kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs (Rīgā) un PSRS kultūras atašejšs Bernē. Pieminekļis tika atklāts 1972.gadā.

Ņemot vērā, ka Grīnumas darbs daļēji seko zinātniskai tradīcijai, par ko liecina daudzās norādes, pietrūkst informācijas par pētnieces darba metodi. Pēc kādiem kritērijiem izvēlēti grāmatā izmantotie dokumenti? Pietrūkst arī rezultātu kopsavilkuma un to kritiska izvērtēšana. Nepilnīga ir informācija par izmantotajiem avotiem, piemēram, tikai šķirstot apjomīgo tekstu uz priekšu un atpakaļ, nezīnājot, kur varbūt atšifrēt, kur iznākuši pieminētie laikraksti un gadagrāmatas. Apjomīgais, faktiem bagātais vēstījums, tikai iegūtu no teksta īsinājumiem. Diskutabli ir arī daudzie autores izcēlumi.

Citējot vairākas rindas no Jāņa Rituma vēstules Veltai Rūķei-Draviņai par savu slimības stāvokli (671), tāpat fotogrāfija, kur Ritums

redzams kā treneris Zviedrijas basketbola vienībā „Rīga”, norāda uz zināmu nespēju izvērtēt materiālu un kaut ko atmest. Divas lappuses ziedotas jaunavīgi jūsmīgai Šveices politiķa Mazoni literārās produkcijas un politisko aktivitāšu prezentācijai (392-395), kamēr, piemēram, valodnieces Veltas Rūķes-Draviņas devums latviešu kultūrai un valodai gan pieminēts vairākās vietās, bet tikai garām ejot.

Kāpēc pētniece atteikusies no Latvijā sen pieņemtā un fonētiski pareizā Kastaņolas vārda, tā vietā lietojot *Kastanjola* (itālieki Castagnola), nav saprotams. Grīnuma norāda, ka itāļu valodas īpašvārdi atveidoti saskaņā ar mūsdienu pareizrakstības normām (5). Itāļu valodā konsonantu grupa “gn” atbilst vienai palatālai-nazālai skaņai, kā piemēram vārdā *agnello*, *ognuno* (Marcello Sensini. *La grammatica della lingua italiana*. Mondadori.1997). Minētie vārdi latviski izrunājami *aņello* (jērs), *oņuno* (katrs).

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijas vadītāja un Latviešu valodas ekspertu komisijas locekle Valentīna Skujiņa pēc konsultēšanās ar Vietvārdu apakškomisijas priekšsēdētāju prof. Ojāru Bušu mani informēja, ka citvalodu īpašvārdu atveide latviešu valodā joprojām ņem vērā izrunu attiecīgajā svešvalodā. Tā kā 20.gs. 60.gados burtkopas *gn* atveide latviešu valodā bija trejāda – *nj*, *ņ* un *nj*, 1967. gadā publicētajos *Norādījumos par citvalodu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā, XII. Itāliešu valodas īpašvārdi* (sastād. A. Stelle) vienotai lietošanai tika ieteikts *nj*, tādējādi latviskā rakstībā ieviešot zināmas pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo tradīciju. Tomēr atsevišķos gadījumos šie *Norādījumi* paredz izņēmumus (tie atzīmēti ar zvaigznīti), ja tos balsta stabila tradīcija (piemēram itāļu *Bologna* – latviski *Bolona, *Bolonja*). Kastaņolas vārds šajā krājumā nav pieminēts. Ja sarakstā būtu iekļauta Kastaņola Raiņa laika rakstībā, tai visticamāk būtu pievienota zvaigznīte. Vēlams būtu itāļu valodas īpašvārdu pareizrakstības un izrunas jauna izvērtēšana latviešu literārajā valodā. Vārds *Kastanjola* neatbilst šī vārda izrunai itāļu valodā.

Nav man iespējams pieskarties visiem tema-
tiem un jautājumiem, kas grāmatā apskatīti.
Pieskaršos tiem, kas man likušies nozīmīgi.

Zinātniece sakās nenosodām un netiesājam trimdinieku izrīcības Kastaņolā, taču nenoliedzami pret viņiem ir vērsti ironiski, lai ne-
teiktu, nicinoši vārdi. Tā Kārlis Dzelzītis, kas
iestājas par *dižu mērķi* (143) uzcelt Rainim

un Aspazijai pieminekli, ironiski saukts par
*liela kalibra vīru un ne pārāk ievērojamu li-
terātu* (144). Kritizējot Rūdolfa Kronberga
rakstnieku dubultportretu, Olga Strunke šo
darbu dēvē par provinciālu un sakās kauna-
mies, ka viņai ar to jānodarbojas. Grīnuma
komentē: *Vai nebūtu lieliski, ja latviešiem
svešumā kaut kas tāds būtu atgadījies vie-
nīgi mākslinieciskas gaumes jautājumos?*
(123). Grīnumas valoda minētajos citātos
neatbilst zinātniska darba prasībām. Tā tu-
vojas satīriskai, ne sevišķi elegantai žurnālis-
tikai. Līdzīgas tendences parādās, nosaucot
arhitektu Robertu Legzdiņu par *Legzdiņu
Robi*, un pilnīgi nevajadzīgi pieminot, ka viņš
dzīvojot blīvi apdzīvotajā Aspudenas kalnā
(634). Vairākos satura rādītāja nodaļu virs-
rakstos pielietota valoda, kāda atrodama iz-
klaides presē, piemēram, virsrakstos: „Blefs
pret blefu jeb *Traurig, aber wahr*”, „Olga
jeb Vienkārši spītības dēļ”, „(Ne)satīkšanās
Raiņa Kastaņolā”, „Lai nu ‘kongreso’ citi...”

Nicīgā attieksme pret grāmatā aprakstītajām
personām un trimdiniekiem kopumā neveici-
na tautas morāles attīstību, par ko zinātnie-
ce it kā iestājas, pēcvārds atgādinot Latvijā
vēlams *uz stingra tikumiska fundamenta
balstītu iekšpolitikas kvalitāti* (711). Daļa no
grāmatā pieminētajām personām ir mirušas,
taču viņiem var būt bērni vai citi tuvinieki.
Vai Grīnuma ir padomājusi par reakcijām, ko
viņos varētu izraisīt dažkārt nicīgie spriedu-
mi? Rakstot grāmatas par dzīviem vai miru-
šiem pazīstamiem cilvēkiem, Zviedrijā autori
raizējas un aktīvi interesējas par tuvinieku
uzskatiem.

Gribētos arī jautāt, cik nozīmīga bija Raiņa un
Aspazijas pieminekļa uzcelšana Kastaņolā?
Vai svarīgāki nebūtu bijuši citi procesi, saistīti
ar Raiņa un Aspazijas piemiņu? Līdzsvara dēļ
Grīnuma būtu varējusi veltīt pilnīgākus ko-
mentārus valodnieces Veltas Rūķes-Draviņas
vadībā Zviedrijā RAF paspārnē izdotajām *14
Raiņa un Aspazijas gadagrāmatām* (Vāsterās:
Ziemeļblāzma, 1967-1981). Paraleli darbam
ar gadagrāmatu profesore Draviņa 1970.
gadū sākumā panāca latviešu valodas ap-
mācību ieviešanu Stokholmas Universitātē.
Radās latviskiem tematiem veltītas doktora
disertācijas un raksti, no kuriem daļa tika
nodrukāti *Raiņa un Aspazijas gadagrāma-
tās*. Otrs vērā ņemams izdevums bija Kārļa
Dzīllejas rediģētie Raiņa *Raksti* (Vāsterās:
Ziemeļblāzma,1952-1965) 17 sējumos.

Atgriežoties pie trimdinieku konfliktiem, kas
Grīnumas skatījumā nopietni traucējuši kon-
taktus ar atbildīgajām personām Kastaņolā,
jāsaka, ka tie ir dabīga un nepieciešama

demokrātijas sastāvdaļa. Tādu netrūkst arī Šveicē, kuras stabilo demokrātiju un kultūru autore idealizēti piemin pēcvārdos. Konflikti var nepārādīties tikai valstīs, kur valda diktatori. Jā, Šveicē valda laba kārtība, vilcieni pieņāk laikā. Trīs tautas labi sadzīvo vienā zemē. Šveice nepieder Eiropas Savienībai. Stipra ir labā spārņa partija, kas cenšas samazināt ieceļotāju skaitu un to tiesības, tā veicinot Šveices izolēšanos no citām zemēm un to problēmām. Taču ir arī sfēras, kurās Šveice ir ilgi bijusi atpakaļ palikusi, arī salīdzinot ar Latviju. Sievietes federālās vēlēšanās ieguva balsstiesības 1971.gadā un kantonu vēlēšanās Apencellē (Appenzell) tikai 1991. gadā. Un 1999. gadā tikai 39% no 3 000 intervētām sievietēm uzskatīja, ka viņām būtu vēlama tādas pašas tiesības kā vīriešiem. Pilnīgs pretstats šādai tradīcijai ir Latvijas un pārējo Baltijas valstu izcilās politiķes, rakstnieces un mākslinieces.

Kaut var apšaubīt, vai šeit aplūkotā grāmata atbilst Grīnumas pašas uzstādītajiem kvalitātes kritērijiem (709), nav iemesla noliegt viņas kompetenci. Viņa ir viena no Latvijā izdotās *Raiņa gadagrāmatas* sastādītājām un Raiņa darbu komentētāja Zinātņu akadēmijas Literatūras un valodas institūtā. Viņas raksti 1979., 1980. un 1981.gada gadagrāmatās ir saistoši un no zinātniska viedokļa nevainojami nostrādāti. Pētnieces disertācijas nosaukums *Raiņa nepabeigtās lugas ar antīkās pasaules vielu* izraisa interesi. Lugu tēma liekas augstākā mērā aktuāla. Konflikti, kā zināms, bijuši centrā arī antīkajā literatūrā un pasaulē.

Grīnuma Latvijā ir viena no redzamākajām rainologēm. Šveicē viņai iznāca sastapties ar latviešiem, kas nebija rainologi. Daži bija literatūrzinātnieki vai valodnieki, daļa – citu profesiju pārstāvji. Varbūt pētniece, viesodamās Šveicē un Stokholmā, nebija guvusi sagaidīto ievēribu, kāda viņai bija Latvijā. Tādēļ, liekas, Grīnuma *Piemiņas paradoksos* trimdniekiem veltījusi nicinošus vārdus. Taču, iepazīsusi Raiņa ētiku un dzīves ziņu, viņa būtu arī varējusi pārvarēt negatīvās jūtas un pieņemt faktu, ka daļa trimdnieku uzņēmušies neierastas lomas savā ārzemju vidē, kur laba tiesa no viņiem guvuši panākumus, strādājot gan Latvijai, gan patvēruma zemēm. Šai sakarībā ar prieku atceros vārdus, kādus par Latvijas un ārzemju latviešiem savos rakstos un grāmatās labvēlīgā apgaismībā paudis profesors Viktors Hausmanis. Brīvs no narcisma, viņš ļāvis mums visiem justies kā kopīgai dzimtenei piederīgiem, vienalga vai dzīvojam Cesvainē, Rīgā, Stokholmā, Bristolē vai Toronto.

“Pēcvārdos” pieminēta Latvijas aktuālā sarežģītā situācija. Gribētos teikt to, ko dažādās sakarībās teikuši jau daudzi citi – jāsāk ar sevi. Grīnuma kā zinātniece, literāte, pedagoģe varētu būt viena no tiem, kas tautā veicina procesus, ko viņa uzskata par vēlamiem. Taču atbildība par Latvijas politisko un morālo pagrimumu grāmatā nobīdīta uz citiem. Kopš atbrīvošanās no okupācijas, Latvija atrodas nepārtrauktā pārvērtību procesā, kas nav pārvarams isā laika sprīdī. Taču latvieši ir pārcietuši lielākas grūtības nekā tās, kas tagad valda Latvijā. Tās tiks pārvarētas. Kaut ne sevišķi satīcīgi, latvieši ir izturīgi un vispusīgi apdāvināti daudzās jomās. Par spīti krīzei, Latvijā notiek radoši procesi gan mākslā, gan zinātnē.

Visubeidzot Raiņa vārdi dzejolī „Jums sievietēm”:

*No jūsmas kusis netice un smīnums,
Nāks ziedon' s, dailē pārvaldošā mīla,
Un smaidā vērtīsies viss ļaužu grīnums.*

(Jānis Rainis. *Raksti*. 14.sēj. Vāsterfås: Ziemeļblāzma, 1963.155. lpp)

Aina Sikсна

JG pastāvīgā līdzstrādāniece Aina Sikсна ir psihiatrijas doktore. Dzīvo un strādā Stokholmā. Daudz uzturas Latvijā.

ZUDUŠAIS UN ATRASTAIS LITERATŪRĀ

Eva Eglāja-Kristsons, Benedikts Kalnačs – sastādītāji un redaktori. *Back to Baltic Memory: Lost and Found in Literature, 1940-1968*. Rīgā: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts (LU LFMI), 2008. 296 lpp.

Rakstu krājums, kura virsraksts saskan ar LU LFMI 2007.29.-30.X Rīgā sarīkotās 7. Starptautiskās baltiešu literatūras zinātnieku konferences nosaukumu, sastāvēs no septiņu ieviržu sesijās angļu valodā nolasītiem 20 pētījumiem – pieciem igauņu, sešiem lietuviešu un deviņiem latviešu. Daudzveidīgais latviešu rakstītāju loks ir cieši saistīts ar Benedikta Kalnača vadīto LU LFMI. Kaut arī aplūkotajā laika posmā hronoloģiski ietilpst četri vācu okupācijas gadi, ievietotie raksti koncentrējas tikai uz gadiem, kad baltieši at-

radās, lietojot Lennarta Meri izteiku, *krievu vaļa vēderā*.

I. *Sociālistiskais reālisms un baltiešu literatūras* – kamēr Jāns Undusks (Jaun Undusk), kurš pārstāv Igaunijas Zinātņu akadēmijas Underes un Tuglasi Literatūras centru (IZA UTLC), secina, ka sociālistiskā reālisma padomju variants (turpmāk: s.r.) kalpojis nevis kā „radoša metode”, bet gan vairāk disciplīnas saglabāšanai un rakstnieku manipulēšanai, Raimonda Brieža izpratnē s.r. ietekme latviešu literatūrā padomju varas laikā ir bijusi, visvairāk līdz 50. gadu sākumam. Tekstos, kas publicēti pēc tam, virkne paklausīgu rakstītāju vai arī ticīgu dogmatiku *ievērojuši s.r. normas*, kamēr domāspējīgāki autori mēģinājuši *atstāt telpu interpretācijai*.

II. *Tolaik un tagad: jauna pieeja literatūrai* – Jūrate Sprindīte (Sprindytė) no Lietuviešu literatūras un folkloras institūta (LLFI) skarbiem vārdiem mudina no aprites izmēzt pārspīlēti labvēlīgo toni atkušņa laika (pēc Hruščova destalinizācijas runas PSKP 20.kongresā 1956.gada februārī) romānu vērtējumos, raksturojot tos kā *nepatīkamu un draudīgu literatūras deformāciju*. Aušra Jurgutienė (LLFI) pētījumā par četrspējamu *Lietuvių literatūros istorija* (Lietuviešu literatūras vēsture, 1957-1968) demonstrē, ka metodoloģiskie principi tur daudz neko neatšķiras no oficiāli noliegtās „buržuāziskās historiogrāfijas”. Loreta Jakonīte (Jakonytė – LLFI) rakstā par „cilvēcīguma” pakāpenisku atgriešanos atkušņa literatūrā min arī maz zināmos lietuviešu pretpadomju partizānu tekstus, piemēram, mežabrāļa Bronius Krivickas (1919-1952), bet LU Filoloģijas fakultātes mācībspēks Māra Grudule salīdzina trimdas (Ernesta Bleses, Jāņa Veseļa) un padomju laika literatūras apcerētāju (Jāņa Niedres, Andreja Upīša u.c.) vērtējumus par latviešu rakstniecību no pašiem sākumiem līdz 19.gs. beigām.

III. *Poētiskā atjaunošanās un žanri* – IZA UTLC pētniece Anneli Mihkeleva norāda uz tādiem 60.gadu nogales „jauninājumiem” kā absurdismu un eksistenciālistu okupētās Igaunijas un trimdas prozā, un arī Liepājas U. mācībspēka Zandas Gūtmanes pārliecībā par pakāpenisku robežu paplašināšanos literatūrā liecina jaunu valodas iespēju (metaforu, asociāciju, apziņas plūsmas u.c.) ievirzīšanās, kas veicinājusi marcipāna figūrām līdzīgu *homo soveticus* tēlu pakāpenisku eroziju.

IV. *Drāma un teātris* – Lūle Epnerē (Luule Epner, Tartu U.) demonstrē faktu, ka par spīti oficiālajām prasībām sekot „s.r. metodei”, liela daļa igauņu dramaturgu turpinājuši

30. gadu reālistiskās tradīcijas. Benedikts Kalnačs savukārt uzsver, ka, sākot ar atkušņa gadiem, lugu autori (piemēram, Gunārs Priede un Juhans Smūls) iespēju robežās centušies pietuvoties vēsturiskai patiesībai, arī manevrēšanai, protams, ļoti uzmanīgi, pa tēlu psihes labirintiem un, piedevām, vēl piesardzīgākai viltus vērtību atmaskošanai, tajā pat laikā, tā teikt, caur puķēm parādot indivīda nespēju mainīt valdošo sistēmu. Ar pakāpenisko „modernizāciju”, īpaši Juhana Smūla (Smuul, 1922-1971) eksperimentālajā episkajā teātrī, klausītājus/lasītājus pūlas iepazīstināt Anneli Saro (Tartu U.).

V. *Baltiešu literatūra trimdā* – JG lasītājiem labi pazīstamais Juris Rozītis (skat. JG257:9) piešķir sevišķu svaru prozas stāstījumiem par Vācijas bēgļu nometņu dzīvi, bet šķirtības gadu metamorfozi no tradicionālā reālisma jeb „miega zāļu romāniem” (Vitauts Kalves raksturojums) uz Ilzes Šķipsnas, Benitas Veisbergas, Gunša Zariņa, Andreja Irbes u.c. „modernismu” aplūko arī JG vairākkārt minētā Inguna Daukste-Silasproģe (skat. JG254:62-66; 246:13-17). LLFI pētniece Laura Laivušaitē, atsaucoties visvairāk uz latviešu romāniem (Dziļuma, Janovska, Raudives, Nesaules), apzīlībina lasītāju ar domu, ka tekstos par karu sievietes ķermenis tiek tēlots kā vīriešu upuris, bet vīriešu – kā kara mehānisma upuris. Laimutē Adamovičienē (LLFI) pievēršas bērnu tēlojumiem trimdas prozā.

VI. *Ceļojumu apraksti un literāri ceļinieki* – Imelda Vadrīckaitē (LLFI) dokumentē rakstnieku ierobežoto ceļošanas brīvību padomju varas gados, bet viņas spalvasmāsa, Daugavpils U. mācībspēks Maija Burima, salīdzina autoru ģeogrāfiskas telpas uztveršanu un semantiskās maiņas neatkarības un padomju varas gados. Jautrību uz nebēdu izraisa Anneli Kevamēss (Kõvamees, Tallinas U.) atspoguļotais Itālijas uztvērumš – kamēr krievu gados igauņu rakstītāji varētēm cenšas pierādīt, ka Itālija nav nekas vairāk kā Maskavai simpātizējoša – ja ne sarkana, tad vismaz iesarkana – *perifērija*, trimdas literāti apjūsmo šajā *Rietumu pasaules centrā* esošās kultūras vērtības.

VII. *1968: beigas, sākums vai arī pagrieziena punkts?* – Šķiet, oriģināla ir Kārļa Vērđina atklāsmē, proti, Mirdzas Ķempes liriskās miniatūras *Dzintara spogulis* (1968), kur vietām esot manāma viņas atdejojotā amerikāņu dzejnieka Vólta Vitmana (Walt Whitman, 1819-1892) ietekme, iezīmē „dzejprozas atdzimšanu”. Vēlāk šo žanru turpinājusi virkne citu rakstnieku. Zīmīgi ir JG līdzstrādnieces Evas Eglājas-Kristsones pētījuma ar 1968.

gadu saistītie četri apakšvirsraksti: „Elpojiet dziļi” (1967. gadā producētās, bet jau sekojošā gadā aizliegtās filmas nosaukums), „Es ieeju sevi” (Imanta Ziedoņa dzejgrāmatas nosaukums), „Skumjais optimisms” (Imanta Auziņa dzejgrāmata) un „Apvienojieties, visu zemju Sveiki, apvienojieties”, kas ir Ivara Lindberga raksta virsraksts *Jaunajā Gaitā* (nr.70). Autore vairākkārt atsaucas uz JG74(1969) rakstu „Kultūras situācija Latvijā 1968. gadā”.

Kaut arī vairāki ietvertie materiāli ir pārāk fragmentāri un prasās pēc krietni detalizētāka, aptverošāka redzesloka, ņemot vērā garīgi visai drēgno un pelēcīgo laika posmu baltiešu literatūrā, krājuma redaktori un līdzstrādnieki ir radījuši interesi izraisošu, vajadzīgu un izglītojošu literatūrpētniecisku darbu, kas pievienojas veselai virknei citu LU LFMI nopietnu zinātnisku rakstu krājumu.

Rolfs Ekmanis

NOZĪMĪGS INTONĀCIJU PĒTĪJUMS

Rasma Grīse. *Heterotonu vārdnīca un heterotonijas pētījumi*. Rīga: Zinātne, 2008. 158 lpp.

Vārdu heterotons un no tā izrietošos atvasinājumus – *heterotonija, heterotonisks, heterotoniski, heterotonēt, heterotonizēt, heterotonējošs* Rasma Grīse radījusi, lai runātu par vārdiem vai vārdkopām, kam leksiskā vai gramatiskā nozīme ir dažāda, bet kas fonētiski atšķiras vienīgi ar zilbes intonāciju. Šī senā zilbes intonāciju atšķirība indoeiropiešu valodās ir patvērusies vēl tikai latviešu un leišu valodā un pavisam minimāli – vai varbūt tikai ilūzionāri – slovēņu un serbu valodā. Par šo īpatno valodas parādību ir rakstīts daudz, sākot ar vairākiem 19.gs. autoriem (sk. 97. un 115. lpp.), turpinot ar plašiem Jāņa Endzelīna pētījumiem un pašas autorei it kuplo publikāciju un/vai referātu klāstu (105), un beidzot ar doktorantu kursu darbiem ne tikai Latvijā. Savus pētījumus Rasma Grīse tagad publicējusi visiem pieejamā grāmatā.

Latviešu valodas garajās zilbēs izšķir trīs intonācijas: stieptu [˘], krītošu [ˑ] un lauztu [ˆ], kas heterotoniskos vārdos rada nozīmes atšķirību, piem., rausi (cepumu) [raūsi], rausi (vilki kopā, piem., naudu) [rāusi], rausi (spēcīgi vilksi) [raūsi]. Tūlīt gan autore norāda, ka

šāda trīs intonāciju atšķirība ir dzīva apmēram 60 pagastos Vidzemes vidienē ap Valmieru un četros Zemgales pagastos, cituviet izšķir tikai divas: latviešu rietumu izloksnēs zudusi atšķirība starp krītošo un lauztu intonāciju, austrumu izloksnēs starp stieptu un krītošo. Autore, *uzaugdama Kaugaros pie Valmieras* kā vārdnīcā, tā teksta piemēros pamatā likusi *savu Vidzemes vidienes izrunu ar trim intonācijām*, piebilstot, ka *uzrādītos heterotonu piemērus apsveņot, jāņem, protams, vērā, ka dažās saknēs un piedēkļos intonācijām citur var būt citāds sadalījums un arī līdzskaņu izruna beigu zilbēs var būt citāda nekā Vidzemes vidienē* (99., 117).

Bez tā, ka šī parādība ir interesanta valodniekiem un kultūrvēsturniekiem, tā ir nozīmīga latviešu valodas runātājiem. Ilustratīvi un brīžam asprātīgi autore parāda, kā intonāciju neievērošana var radīt pat smieklīgus pārpratumus (nāc rīt! – nākamajā dienā vai bez sāta saēsties; parunāsim par autiņiem – automašīnām vai bērna autiņiem).

Vārdnīcas daļā (17-94) ievietots pāri par 800 vienību, starp tiem ap 40 trijatu, piem., Rāva (pagasts Kurzemē) [rāva]::purva rāva [rāva]::aiz rokas rāva [rāva], pārējie ir pāri jeb divati, piem. zāle (telpa) [zāle] :: zāle (augš) [zāle]. Starp piemēriem ir arī vārdi, kas tikai retam latviešu valodas runātājam būs zināmi, piem., verga, vaigot, stīgs, riekums, prieds, poļa u.c., tāpat vārdu varianti, piem., staiga (staigāšana), rūka (rūcējs), taču vārdiem pievienotie skaidrojumi ļauj, pa brīžam pasmaidot un ko jaunu iemācoties, izbaudīt autorei vākumu. Heterotonu trijotnes un pāri identificēti arī pēc tiptiem, norādot, vai vārdi pāros vai trijotnēs heterotonē visos locījumos jeb totāli (T), pa daļai jeb parciāli (P), tikai dažos locījumos jeb fragmentāri (F) vai visbiežāk tikai vienā locījumā jeb singulāri (S). Visi četri tipi pamatīgi izskaidroti rakstā “Latviešu leksisko heterotonu tipi” (1990). Būtu gribējies, kaut būtu norādīti arī biežāk lietojamie heteroniskie vārdu pāri. Un īpaši jauki būtu, ja grāmatai līdzī nāktu kompaktdisks jeb tvarts ar ierunātu vārdnīcas saturu.

Šī vārdnīca nederēs par rokasgrāmatu, lai iemācītos „pareizās” intonācijas, jo, kā autore aprādījusi, intonācijas atšķiras ne tikai starp Vidzemes vidienes un rietumu, resp., austrumu izlokšņu runātājiem, bet pat starp blakus pagastiem (116). Vairāk par to lasāms rakstā „Heterotonu atšķirības izloksnēs” (1973). Latviešu vidus dialekta runātājiem vārdnīca toties būs labs palīgs savas izrunas pārbaudīšanai.

Turpinājums 71.lpp.

Raimo Lielbriedis. *Februāris*

Par fotogrāfu skat. 44. lpp.

Foto: Rolfs Ekmanis

Berlīnes mūra rietumu puse 1987. gadā

Grāmatas otrā daļā ievietoti astoņi Grīslas pētījumi, kas no 1970. līdz 1997. gadam publicēti dažādos baltistikas žurnālos vai nolasīti konferencēs, no tiem viens angļu valodā Dzintras Bondas (Bond) tulkojumā. Tā kā raksti tapuši dažādām auditorijām, daļa informācijas atkārtojas no raksta uz rakstu. Divos rakstos – „Heterotonijas pētījumi” (1970) un „Latviešu zilbes intonāciju semantiskais svars” (1972) gandrīz viscaur identisks teksts, atšķiroties vienīgi ar heterotonu piemēriem. Liekas, ka lietderīgāk būtu bijis grāmatā ievietot tikai otru rakstu, kur teksts šķiet mazliet rediģēts un piemēri vieglāk uztverami. Rakstos heterotonu nozīmju tulkojumi ir vācu valodā; tie, kam vācu valodas zināšanu nav, var griezties vārdnīcas daļā, kur vārdu skaidrojumi vai lietojuma vārdkopas latviešu valodā.

Kaut tā tiešām ir, ka latviešu valodā heterotoni var būt ne vien atsevišķi vārdi, bet arī veselas vārdkopas, lielākā daļa no autores piemēriem šķiet diezgan attālināta no reālas runas situācijas, piem., *kā jūs iesit sienā?* (101) vai *kā jāsit laukā, kopēji?* (119). Lasītājiem varētu būt labs vingrinājums izdomāt savus intonātīvo pretstatu vārdkopu piemērus.

Jau priekšvārdā minēts, ka *atbilsme latviešu intonācijām sastopama arī leišu valodā*; tas tuvāk apskatīts rakstā „Heterotoniskas baltu sintagmas” (1985) un tam sekojošās tabulās. Atzīmēts, ka leišu valodā ir tikai divu intonāciju sistēma (kāpjoša un krītoša) un pavisam retos gadījumos sastopami leksiski līdzinieki abās valodās, piem. la. siets siets, lei. sietas sietas, kuŗu intonācijas, protams, atšķiras [siec::siēc] un [siētas::sietas]. Īsais rakstiņš ar pievienotām, tuvāk neizskaidrotām „Heterotoniskām sintagmām” tomēr atšķaida grāmatas viengabalainību.

Nobeigumā plaša Rasmus Grīslas bibliogrāfija (1955-2008) ar 188 šķirkljiem, ieskaitot četras Rasmus Grīslas rediģētas grāmatas un 11 rakstus par Rasmu Grīslu.

Grāmatā nopietna argumentācija par latviešu valodas intonāciju vienreizīgumu un nozīmīgumu ar bažām par iespējamu to zudumu un līdz ar to daudzu vārdu nozīmju sajukšanu.

Lalita Muižniece

Valodniece, folkloriste, dzejniece Lalita Muižniece dzīvo pārmaiņus Rīgā un Mičiganas pavalstī, ASV.

MIERINĀJUMS VAI MOKAS?

Daiga Joma. *Dvēseles bezvējš*. Rīgā: Valters un Rapa, 2008.

*Kādam varbūt šķiet, ka tur ir murgi, piemēram, novelē „Laika mašīna”, taču es rakstu par to, ka arī sieviete var būt pārgurusi no dzīves un pēkšņi negrib dzīvot. Ja arī viņa būtu salietojusies narkotikas un murgotu, pat tad sieviete nespēj nedomāt par saviem bērniem; viņa nemaz nevar normāli izdarīt pašnāvību. Sievietes attiecības ar dzīvību ir atšķirīgas – viņa nevar atļauties to, ko var vīrietis. Gribēju parādīt, ka pienākums ir laba lieta, tas padara dzīvi vienkāršāku. Kad vairs nav zināms, ko dzīvē darīt, tad jāpajautā sev: kas ir pienākums? Un viss būs kārtībā. Sieviete būtībā dzīvo vienkāršāku dzīvi, viņa dzīvo ar pienākumu. Un manā stāstā vai murgā tas ir vienīgais, ko pasaku. Izlasot šo Daigas Jomas paskaidrojumu *Neatkarīgajā Rīta Avīzē (NRA)* un tad iedziļinoties stāstā „Laika mašīna”, tas kļūst saprotamāks un vienkāršāks – sirreālais un tangente jeb ne-turēšanās pie lietas vairs tik daudz netraucē.*

Katru no 13 stāstiem ievada kāds domu grauds. Daži pieskaitījuši Jomas stāstus sirreālajam žanram, lai gan autore pati tādām iedalījuma gluži nepiekrīt. Kaut arī viņas vārdi un teikumi ir viegli lasāmi un saprotami, stāsti tomēr paliek mīklaini un māksloti „dziļi”. Sirreālas ainas vairāk izpaužas kā sapņi un murgi, kā nojautas un neskaidras domas. Tur atainotas arī izvarošanas un slepkavības. Un depresija. Miris puisis parādās sapnī un lūdz nodot sveicienus savai mātei. Sieva ar bērnu mēģina aizmukt no ģimenes, bet neizdodas. Narkomānu pašnāvības mēģinājumi. Divi sveši cilvēki satiekas, sāk dzīvot kopā, bet šaubās, vai tiešām ir iemīļējušies. Dēls ilgojas pēc mātes acu skatiena, bet kad to nesaņem, izdara pašnāvību. Vīrietis vēlas, lai sieviete viņu nogalina, bet sieviete stāsta par to, cik ļoti liela ir viņas dzīvotgriba.

Daigas Jomas stāsti, šķiet, piesātināti ar pārāk lielu dramatismu. Bieži tekstam jāļauj „iesēsties” prātā ilgāku laiku, pirms tas kļūst saprotams. Ir mēģināts daudz ko pateikt zemitēstā, starp vārdiem un sapņos, kas dažbrīd izklausās samāksloti. Vienīgi novele „Mans gods ir uzticība” mani kaut cik uzrunāja – tur risināts jautājums par to, vai cilvēkus vairāk saista tauta vai paaudze? Stāstos atainoti cilvēki, kas cīnās ar aukstumu, ar cietumu sirdī. Bet cietas, aukstas valodas vietā autore efektīvi izmanto pūkainus un nesatveramus sapņus, aplūkodama grūtās tēmas. Tas

dažkārt noved pie sentimentalitātes: *Šis sapnis mani vajā atkal un atkal. Var jau būt, ka tas nav tikai sapnis...* („Asteszvaigzne”, 119. lpp.). Vai atkal: *Mūsu saruna ir tikai sapnis, bet man jādzīvo realitātē* (“Mūžība ir manās acīs”, 9). Reklāmrindkopā izdevniecība Valters un Rapa noveļu tēlus apraksta liriskāk un piedodošāk: *...varoņus vieno viņu mistiskā pieredze. Attālinoties no realitātes sapnī, zemapziņas likločos, sirreālās vīzijās vai gluži zinātniskās fantastikas paņēmieniem, viņi ir šķērsojuši robežas starp materiālo un mentālo pasauli. Viņiem nepieciešams patvērumums un pacelšanās virs realitātes, kas dotu iespēju paskatīties uz šo pasauli no malas, izvērtēt, saprast sevi un visbeidzot sadzīvot ar esošo. Tiesa, galvenais tēls daudzu noveļu noslēgumā iegūst kaut kādu mieru, vai arī nāk pie atziņas, ka beidzot ir gatavs dzīvot. Tas tad laikam arī ir tas „dvēseles bezvējš”. Autores jautājums grāmatas ievadā tomēr paliek neatrisināts: vai bezvējš ir vēlama vai nevēlama lieta, mirklis vai mūžīgs stāvoklis, mierinājums vai mokas?*

Daiga Joma ir valodniece, piedalījies daudzos zinātniskos valodniecības pētījumos, strādā par Valsts valodas komisijas atbildīgo sekretāri Valsts prezidenta kancelejā. Viņai ir nedaudz pāri 40. Noveļu krājums *Dvēseles bezvējš* ir viņas pirmā grāmata. *Viens no iemesliem, kāpēc rakstīju grāmatu, kurā nav nekādas zinātnes, bija zināma sāta sajūta. Ir lietas, ko gribu pateikt, nepretendējot būt gudra* – tā noveļu autore NRA intervētājam. Lasot viņas sapņainos, mistiskos, pretenciozi dziļos darbus, tomēr rodas iespaids, ka autore tieši mēģinājusi būt parlieku gudra.

Amanda Jātniece

Amanda ir Garezera Vasaras vidusskolas un Minsteres Latviešu ģimnāzijas absolvente, aktīva 3 x 3 un tautas mūzikas kustībā. Izveido ASV ansambli „Lini”. Tagad dzīvo Latvijā, piedalījiesies folkloras grupās „Savieši” un „Laiva”.

LATVIEŠU UN IGAUŅU RADU RAKSTI

Kristiina Ross un Pēteris Vanags, red. *Common Roots of the Latvian and Estonian Literary Languages*. Frankfurt am Main, New York, Oxford: Peter Lang, 2008. 337 lpp. \$86.95.

Grāmatu par latviešu un igauņu literāro valodu kopējām saknēm ievada izdevuma redaktori – Tallinas Igaunju valodas institūta pētniece Kristina Rosa un Latvijas un Stokholmas Universitātes profesors Pēteris Vanags. Krājumā sekojošās apceres: Toomas Paul, „Cultural context of the formation of written (literary) Estonian”; Jānis Krēslīņš, Jr., „Early modern textuality: A Baltic perspective”; Aivar Pöldvee, „Peasant schools in Estland and Livland during the last quarter of the 17th century”; Māra Grudule, „Latvian poetry in Livland and Courland in the 17th century and beginning of the 18th”; Kristi Viiding, „The literary background of early Estonian secular writing: the current situation and future perspectives in research”; Liina Lukas, „Baltic-German literature and Estonian literary studies”; Pēteris Vanags, „Latvian texts in the 16th and 17th centuries: beginnings and development”; Heli Laanekas un Kristiina Ross, „The language of Tartu and Tallinn in 17th-century Livonia”;

Lidija Leikuma, „The beginnings of written Latgalian”; Kristiina Ross, „Estonian Bible translations”; Everita Andronova, „Research on the earliest (16th-17th. c.) Latvian texts: the past twenty years (1985-2005)”; un Külli Habicht, „Estonian studies of old literary Estonian”.

Krājums ļoti ierosinošs. Jāmin, ka latviešu un igauņu vēsture kopš senseniem laikiem ir risinājusies visumā vienādos politiskos, saimnieciskos, sociālos un kultūrālos apstākļos. Vadošais un valdošais slānis kopš 13.gs. tagadējā Igaunijas un Latvijas teritorijā bija bruņinieki, garīdznieki, muižnieki, tirgotāji, amatnieki, vairumā vācu izcelsmes, bet ne tikai, kuri, vienalga, vai politiskā virsvara piederēja Livonijas ordenim, bīskapiem, lielākām pilsētām vai Prūsijai, Dānijai, Zviedrijai, Polijai, Krievijai, neapšaubāmi igauņu un latviešu apdzīvotos novadus iekļāva rietumeiropēiskās civilizācijas ietvaros. Par spīti tam, ka igauņi un latvieši valodnieciski pieder atšķirīgām grupām, to literārās valodas attīstījās identisku ietekmju rezultātā, tāpat abās valodās ir daudzi līdzīgi no lejasvācu valodas, ilgus gadsimtus *lingua franca* visā Baltijas telpā, aizgūti vārdi, kas tagad liekas ļoti latviski un igauņiski. Igaunju un latviešu literāro valodu pamatlicēji sākotnēji bieži, bet ne vienmēr, slikti vietējo valodu pratēji, vai visi bija arī ieguvuši vienādu, pamatos klasisku,

izglītību. Kā literārās valodas daudzās citās zemēs un valstīs, visnotaļ Ziemeļeiropā, to pamati gadu simteņiem sakņojās kristīgās baznīcas galveno kanonu tulkojumos un reliģisko rakstu sacerējumos. Kā šis process norisinājās, šai krājumā tiek iztirzāts gan hronoloģiski, gan arī no dažnedažādiem viedokļiem – katoliskiem, luterāniskiem, hernhūtiskiem, latviskiem, igauņiskiem u.c. Jāmin, ka gadu simtiem reliģiskā literatūra – Bībele, sprediķu un dziesmu grāmatas bija vai vienīgā latviešiem un igauņiem pieejamā lasāmviela. Literāro valodu rašanās lielā mērā palīdzēja izveidot arī igauņu un latviešu tautu identitāti. Šis process nebija vienkāršs. Igauņiem ilgu laiku bija svētie raksti, un ne tikai tie, divās atšķirīgās valodās, dialektos. Kurzemiekiem un vidzemniekiem, kuriem ilgus gs. nebija nekādas kopīgas saites, bija atsevišķas dziesmu grāmatas. Latvijas katoliskiem latgaliešiem savukārt bija un ir sava reliģiskā un laicīgā literārā valoda.

Krājumam pievienotas hronoloģiskas tabulas, kas parāda igauņu un latviešu paralēlo literāro valodu attīstību no to pašiem sākumiem līdz 18.gs. Tāpat tur rodama plaša bibliogrāfija un personu rādītājs. Jāmin, ka šo rindu rakstītāja raksti un Jāņa Krēslīņa, Jr. apceres bibliogrāfiski un rādītājā ir piedēvētas vienam un tam pašam autoram. Žēl, ka par rakstu autoriem nav pievienoti nekādi paskaidrojumi.

Jānis Krēslīņš, Sr.

Recenzents par savu kulturoloģisko veikumu saņēmis 2009.gada *Anšlava Eglīša un Veronikas Janelsiņas Balvu*.

NEPABEIDZAMS MŪŽA DARBS

Ilgvars Veigners. *Latvieši rietumzemēs un vēl dažās zemēs*. Rīga: SIA „Drukātava”, 2009. 978 lappuses + „Personu tematiskais rādītājs”.

Milzīgs darbs. Mīlestības darbs. Mūža darbs. Neiespējams darbs, ievērojot apstākļus, kādos tas tapis. Taču arī – nepabeidzams darbs. Pieminēklis latviešiem, kas nedzīvo Latvijā, bet, kā pirmajā ar roku rakstītajā versijā – *Zem vienām debesīm* (1968). Tai pašā laikā neizteikts pārmetums, jo par spīti *Latvju enciklopēdijai* un vairāku apmetņu vēsturēm šāds plašs pārskats pašās *rietumzemēs* vēl

nav tapis, lai gan tur tādām bija un ir daudz labāki priekšnoteikumi.

Kopš 60. gadiem tapušais apkopojums pirmo reizi iespēstā veidā parādījās 1993.gadā zem virsraksta *Latvieši ārzemēs*. Tas lielā mērā salīdzināms ar arheoloģisku pētījumu, no atsevišķiem izkaisītiem informācijas priekšmetiem un lauskām cenšoties veidot vienotu un kaut cik objektīvu priekšstatu par latviešiem otrpus dzelzs priekškara. No šī viedokļa, kaut daudzās detaļās nepilnīgs un palaikam kļūdainais, tas ir ar vēsturisku vērtību: liecība, ka ar neatlaidīgu *ilgvarēšanu* (6) par spīti padomju varas centieniem visu aplēpt tomēr bija iespējams daudz ko atrast, restaurēt un ekstrapolēt.

Jaunākais, daudz apjomīgākais izdevums cenšas aizpildīt 1993.gada izdevumā atrodamos robos un tai pašā laikā aprakstus papildināt līdz mūsdienām. Tādējādi gan tas ir daudz pilnīgāks un precīzāks, taču diemžēl ne pietiekami, lai sējums varētu pretendēt uz uzticamas un citējamas rokasgrāmatas apzīmējumu, ko no padomju laikā tapušās grāmatas nevarēja sagaidīt. Autors paļāves uz daudziem informācijas sniedzējiem Rietumos un izmantojis arī citus uzziņas avotus, taču ne vienmēr viņam izdevies sasniegt vajadzīgo pilnību un precizitāti.

Grāmatai ir šādas sadaļas: „Rietumzemju latviešu etnoģeogrāfija” (ar vispārēju ievadu un ieskatu 21 zemēs); „Rietumzemju latviešu organizācijas un etniskās norises” (ar 35 apakšsadaļām); „Latviešu apmetnes rietumzemēs” (ar 233 vietu aprakstiem); „Latviešu norišu hronika” (no 1889. līdz 2008. gadam); „Pēdējā brīža informācija” (papildinformācija par latviešu apmešanās vietām Lielbritānijā, par latviešiem Irijā, Luksemburgā, Islandē un Japānā); „Rietumzemju ļaudis” (ar *nepilniem 10 000* šķirklū). Pievienotas arī kartogrammas un tematisks personu rādītājs.

Milzīga kompilācija, kas sniedz iespaidīgu pārskatu un ieskatu. Taču tā jālieto piesardzīgi, datus pēc iespējas pārbaudot citos avotos. Žēl, ka trūkst bibliogrāfijas, kas ļautu grāmatas lietotājam pašam meklēt tālāk. Jau papētot man zināmās vietas, cilvēkus un norises, parādās trūkumi, neprecizitātes vai kļūdas. Sākšu ar, manuprāt, lielu trūkumu nodaļā par organizācijām un norisēm. Neatrodam te izglītību un latviešu skolas, kuras jāmeklē vai nu atsevišķu vietu (piemēram, Minsteres latviešu ģimnāzija) vai organizāciju aprakstos (piemēram, ASV vasaras vidusskolas zem ALA, lai gan „Kursa” nebija ALA pakļautībā). Žēl, jo izglītība palīdzēja ne tikai

saglabāt otru, bet izaudzināt arī vēl vismaz trešo trimdas paaudzi. Pārprasts, ka Okupācijas muzeja fonds izveidots *pie PBLA* (115). Tā vienmēr bijusi patstāvīga Latvijā reģistrēta organizācija; sākotnēji gan PBLA palīdzēja ar līdzekļu piesaisti ASV. „Rietumzemju ļaužu” īsbiogrāfijas no skopām divrindēm līdz izvērtētiem aprakstiem. Man zināmo vidū samērā daudz neprecizitāšu un pat kļūdu. Minēšu tikai vienu. Valodnieka Valža Jura Zepa tēvs nav Francis (953), bet gan Jāzeps. Kļūda ieviesusies *Latvju enciklopēdijas* 1962. gada papildinājumos. Te nu atkal mājiens pašai Rietumu latviešu saimei, ka arī tās uzziņu avoti nav vienmēr uzticami un cenšanās pēc pilnības un precizitātes ir nebeidzams darbs.

Diemžēl jāturpina par, manuprāt, vienu lielu grāmatas trūkumu, kas nav gan autora paša, bet Latvijas valodnieku un korektoru darba rezultāts. Tie ir autora minētie priekšraksti īpašvārdu rakstības jautājumā, kas nepieļaujot Rietumzemēs lietotās īpašvārdu rakstības atspoguļojumu. Autora vārdiem: *Ja jau latviešu runā, piemēram, paliekoši iekļauti tādi vārdi kā ‘akropole’, ‘megapole’, tad vajadzētu būt arī Mineapolei un Indianapolei (kā saka tur dzīvojošie latvieši), nevis Minneapolisai un Indianapolisai (ko nezina kādēļ vajag mūsu valodniekiem)* (6). Kas gan ir šī vara, kas ir augstāka nekā autora prāts un ārzemēs dzīvojošo latviešu saprašana un kas, kā liekas, nepieļauj ārzemēs latviskoto vietvārdu rakstību pat pieminēt garajos sarakstos, kaut vai, lai, lasot ārzemju avotus, saprastu, ka tur vietvārdus palaikam latvisko citādi? Neba jau tiem trūkst savas loģikas un valodas izjūtas. Kāpēc, piemēram, nedrīkst teikt *Adelaide*, kas – rets gadījums – pat pilnīgi atbilst vietējai rakstībai? Un kāpēc jāuzspiež galotne „-e” *Eslingeni*? Un kāpēc ASV pilsēta *Grand Rapid*, kā to, vadoties no angļiskā daudzskaitlinieka, analogi Latvijas daudzskaitlinieku pilsētām sauc vietējie latvieši, kļuvuši par dubultzkropļoto *Grandrepidsa*? Un kāpēc nedrīkstētu kā daudzskaitlinieku locīt *Milvoki* un ļaut turieniešiem dzīvot *Milvokos*? Kas gan par steidzīgiem cilvēkiem ir *Latvieši Tempā*, lai gan *Tampā (Tampa)* dzīvo lielākoties latvieši pensijas gados? Vietas identitāte arī ir identitāte un jārespektē tikpat lielā mērā kā dotais vārds un uzvārds. Šāda valodnieciska augstprātība nekādi nepalīdz citam citu saprast un vienot latviešus pasaulē ar latviešiem Latvijā.

Līdzīga problēma ar vārdiem un uzvārdiem. Ja jau rakstām par latviešiem *rietumzemēs*, būtu gan jārespektē viņu personīgais gods un cieņa un jāļauj viņiem, vismaz iekavās,

saukties vārdos, ar kuriem viņi tur pazīstami. Tā meklējam sarakstā, vai atrodams kādreizējais ALAs priekšsēdis *Mārtiņš Duhms*, bet atrodam tikai *Dūms, Mārtiņš*. Kā lai zinām, ka tā ir tā pati persona? Atrodam trīs *Nolendorfus* (gan ar norādi arī *Nollendorfs*), kuri nekad nav dokumentos tā rakstīti, bet drusku tālāk *Nollendorfu, Andri*, kurš vienmēr parakstījies ar vienu „l”. Un, protams, visi *Richardi* kļuvuši par *Rihardiem, Heinrichi* par *Heinrihiem* utt. Bet ir vēl nepatīkamāk: tā Okupācijas muzeja un savulaik Gaņezera [kā tur] vasaras vidusskolas direktore Gundega Michele kļuvusi par *Mišeli*. Vai tiešām latviešu valodas tīrības vārdā?

Taču svarīgāk nekā lādēt augstos pareizrakstības dievus ir novērtēt, cik grūts, nepateicīgs un nebeidzams ir šāds darbs, cik daudz pateicības esam parādā cilvēkam, kurš to veicis kā savu mūža uzdevumu un – pats svarīgākais – cik daudz vēl ir darāmā.

Valters Nollendorfs

Recenzents ir viens no JG dibinātājiem (1955), ģermānistikas doktors (U. of Michigan, 1962), ģermānistikas žurnāla *Monatshefte* redaktors (1972-1979, 1990-1995). Kopš 1996.gada dzīvo Rīgā, kur ir LOM valdes loceklis un LOM *gadagrāmatas* redaktors.

PAULS TOUTONGHI – ARĪ VĀCISKI

2006. gadā iznāca Paula Toutonghi angļu valodā rakstītais romāns *Red Weather* par latviešu ģimeni, kas 60. gados izkļuvusi no Latvijas un apmetusies uz dzīvi Milvoku (Milwaukee) pilsētā, ASV (skat. JG 248:60). Tagad šis romāns pārtulkots vāciski un to 2009.gada martā laidis klajā Vācijā labi pazīstamais Rowohlt apgāds Berlīnē – ar virsrakstu *Die Geschichte von Yuri Balodis und seinem Vater, der eigentlich Country-Star war* (stāsts par Juri Balodi un viņa tēvu, kas patiesībā bija populārās mūzikas zvaigzne). No vācu lasītājiem līdz šim saņemtas atziņas atsauksmes. Daži citāti no tām: *Jura Baloža un viņa tēva stāsts ir melanholsks skatījums uz kādu baltiešu ģimeni Amerikā 20.gs. otrā pusē, un vienlaikus arī stāsts par kādu neveiksmi, kādu atziņu un par jaunu sākumu. Ar sirsniņu humoru un iejūtību amerikānis Pauls Toutonghi stāsta par vēl viena Amerikas sapņa nožēlojamo sabrukšanu pilsoniskas neapmierinātības šaurībā. Juris ir gluži normāls amerikāņu pusaudzis,*

Kadrs no videoklipa *Die Geschichte von Yuri Balodis und seinem Vater*:
<http://www.youtube.com/watch?v=kERqCPT-nn4>

kurš palaikam sāpīgi izjūt, ka viņa vecāki neglābjami attālinājušies no savas pagātnes, dzimtenes un valodas. Līdz beigām Toutonghi protagonistī pāraug paši sevi un atrod savstarpēju tuvību. Brīnumskaista grāmata. (..) Reti kad esmu kādu grāmatu ar tādu sajūsmu izlasījis nedaudz dienās. Šis humora pilnais, bet arī pārdomu rosinošais romāns parāda vairāk nekā tikai sešpadsmitgadīga zēna pieaugšanu. Sastopam arī politiskū jautājumus, ieskatū Padomju Latvijas ikdienā, pirmo mīlestību un divus sodāmus noziegumus. Romāna tēli ir skaisti izstrādāti. (..) Liela lasīšanas bauda.

Atmiņas atsvaidzināšanai: Paula Toutonghi tēvs ir ēģiptietis, bet māta latvietē, kas dēlu centusies audzināt par latvieti. Viņš prot latviski runāt, lasīt un rakstīt, un latviešu kultūras pasaulē jūtoties kā mājās.

Biruta Sūrmanē

ATPAKAĻ, PIE DABAS!

Journal of Baltic Studies (JBS), 40/3
September 2009. The Association for the Advancement of Baltic Studies (www.baltic-studies-aabs.org).

Speciālizdevums par vides jautājumiem Baltijas valstīs (*From Phosphate Springs to 'Nordstream': Contemporary Environmentalism in the Baltic States*), ko sastādījis Aberdīnas U. (U. of Aberdeen) profesors Galbrets (David J. Galbreath), liekas, ir pirmais rakstu krājums angļu valodā par „zaļo” kustību Baltijas valstīs, par šīs kustības panākumiem un problēmām.

Baltiešiem vides politika ir tradicionāli svarīga. Folklorā un klasiskajā literatūrā īgauri, latvieši un lietuvieši augstu vērtē dabas

skaistumu un tīru, nepiesārņotu vidi. „Dziesmoto” revolūciju sākums Viļņā, Rīgā un Tallinā sakrita ar skaļu un nepārprotamu opozīciju pret vides sagandēšanu. Baltieši vienmēr ir vēlējušies dzīvot saskaņā ar dabu, par ko liecina, piemēram, diskusijas Latvijā par celulozes fabriku Ozolsalā, jūtīgums attiecībā uz industrializāciju Daugavas krastos un citās skaistās, nacionāli nozīmīgās vietās. Tajā pat laikā jāuzsver, ka nav Latvijas spēkos vienai kontrolēt piesārņojumus savā zemē. Daugavas tīrais ūdens tiek piesārņots no upes augšpusēs, bet Baltijas jūra – no Sv. Pēterburgas puses. Latvijai daudz kaitēja Černobilas katastrofa. Šī pieredze rāda, ka vides aizsardzības kustība Latvijā ir saistāma ar starptautiskiem procesiem. Šajā sakarībā valda divi uzskati, proti, nepieciešama lielāka izpratne par moderno rūpniecības un sadales procesu nodarīto ļaunumu dabai un cilvēkiem. Tajā pat laikā baltieši nesagaida absolūtu vides tīrību. To vairāk pieprasa radikālie Rietumeiropas „zaļie”. Laba šo procesu analīze, ko gan nemanīju Ozolsalas pārrunās, cenšas izlīdzināt privātos un sabiedriskos ieguvumus un zaudējumus. Latvijā pat „zaļo” aprindās korporatīvās sociālās atbildības koncepcijas ir maz pārspriestas.

Neuzskatu sevi par vides sargāšanas politikas speciālistu, tādēļ norādīšu tikai uz šī JBS laidiena autoriem un viņu pētījumu saturu.

Viesredaktors Galbrets (<d.galbreath@abdn.ac.uk>) ievadvārdos iepazīstina ar „baltiešu zaļo” lomu un politiku. Timofejs Agarins (<t.agarin@abdn.ac.uk>), arī no Aberdīnas U., sīki analīzē samērā mazo baltiešu „zaļo” politisko nozīmi pēdējos gados. Rakstam pievienota bagātīga un vērtīga bibliogrāfija. Jāpiebilst, ka Latvija bija tā, kas Eiropai deva pirmo „zaļo” ministru prezidentu (Induli Emsi). Svansijas U. (Swansea U.) lektors Ričards Kadells (<J.R.Cadell@swansea.ac.uk>) apraksta Igaunijas juridiskās saistības ar Eiropas Savienību vides aizsardzības jomā. Vienā no galvenajiem rakstiem, ko kopīgi sacerējuši Galbrets un Latvijas U. mācībspēks Daunis Auers (<auers@lu.lv>), izcelta Zaļo partijas sadarbība ar Aivara Lemberga organizācijām. Auera raksta daļa par politiskajām partijām Latvijā īsti neatbilst Rietumu akadēmiskajām normām, jo ir galvenokārt aprakstoša.

Londonas U. Koledžas (University College London) lektora Sika (Allan Sikk <a.sikk@ucl.ac.uk>) un dāņu Ōrhusas U. (U. of Aarhus) maģistra un Tartu U. doktoranda Rūnes Andersena (<rune.andersen@ut.ee>) ļoti pamatīgi un rūpīgi izstrādātais, precīzi

dokumentētais raksts (kā dus *JBS* redakcija meklē ar uguni) par Igaunijas „zaļajiem” izceļas ar zinātnieku starptautiskās sadarbības un vides problēmu dziļu izpratni – liels paraugs tiem, kas vēlas ielauzties Rietumu zinātniskajā literatūrā! Bolzano Eiropas Akadēmijas (European Academy) un Mazākumtautību problēmu centra (European Centre for Minority Issues) Flensburgā (Vācijā) pētnieks Tove Malojs (<Tove.Malloy@eurac.edu>) uzskata, ka ar laiku sabiedriskie noskaņojumi attiecībā uz vidi attālināsies no pašreizējās nacionālistiskās ievirzes, ir visvairāk tikai teorētiska pārliecība, ko apšaubā gan Igaunijā, gan pārējās Baltijas valstīs. Eiropas Centrālās U. (Central European U., Budapeštā) doktorande, lietuviete Nora Mžavanadze (<nora.mzavanadze@gmail.com>) cita vidū norāda uz ilgtermiņa orientācijas trūkumu Lietuvā. Somu Ulū U. (U. of Oulu) profesora Jussi Jauhiainena (<jauhiainen@oulu.fi>) un Tallinas U. (Tallinn U.) pētnieka Tarmo Piknera (<tarmo.pikner@tlu.ee>) to tāli apolītiskais kopdarbs ir par Igaunijas un Krievijas sadarbību ūdens piegādē Ivangorodai no Narvas.

Grāmatu apskatu sadaļā izceļas Ōrhusas prof. Larsa Johansena (Johannsen) kritika par plaši pazīstamo Jukas Rislaki (Jukka Rislakki) grāmatu *The Case for Latvia: Disinformation Campaigns Against a Small Nation – Fourteen Hard Questions and Answers about a Baltic Country* (skat. JG257:66-68), kas atspēko Krievijas uzbrukumus Latvijai un pārējām Baltijas valstīm. Vērtētājs gan pārāk daudz koncentrējas uz Rislaki pieeju specifiskiem jautājumiem. Ja jau grāmatas autora nolūks būtu bijis uzrakstīt plaša mēroga akadēmisku pētījumu, manuskripts vēl tagad atrastos uz Rislaki rakstāmgalda un uzbrukumī Latvijai joprojām paliktu ārzemniekiem neapgaismoti. Harvijs Hiks (Harvey Hix, U. of Wyoming) recenzijā par Editas Peidžas (Page) rediģēto piecu Baltijas piekrastes tautu dzeju kopojumu *The Baltic Quintet: Poems from Estonia, Finland, Latvia, Lithuania, and Sweden*, cita vidū, citē Amandas Aizpurietes un Andra Akmentiņa dzejrindas. Violeta Davoliute (Kaunas Vytautas Magnus U.) apskata Laimonas Briedis sacerēto *Vilnius: City of Strangers*, bet jau minētais Siks (Sikk) – *Rebuilding Leviathan: Party Competition and State Exploitation in Post-Communist Democracies* (autore: Anna Grzymala-Busse), kur Baltijas valstis minētas tikai garāmejojot.

Gundars Ķeniņš Kings

Pacifika Luterāņu universitātē

JG259

Gadu simta pirmais desmits
let vēsturē bez prieka dzirksts,
Ko gaidīt varam nākošajā –
Vai vairāk saskaņas būs tajā?
Kas gaišas domas meklēt sāks,
Tam *Jaunā Gaita* talkā nāks.
Kā ugunskurs, kas gaismo nakti,
Par brīvību tā stāv uz vakti.
Kā Jauno gadu vadīt mums,
Kas būtu tāds kā pienākums?
Vai atdosim to *tī-vī* niekiem,
Jeb dosim vietu citiem priekiem?

Edmunds Rusovs

JG līdzgaitnieks, abonētājs Anglijā kopš pirmā numura (1955).

ERRATA

Paskaidrojums pie Irēnes Avenas aplūkotās Daces Lūses grāmatas *Latviešu literatūra un 20.gadsimta politiskās kolīzijas* reproducētā vāka (JG259:12) iespiedām vārdu pa vārdam tā, kā tas parādās grāmatā, proti: *Pirmā maija demonstrācija 1940.gadā Sēlpilī* (257.lpp.).

Vairāku lasītāju ieskatā tur ieviesusies kļūda. *Nu nekādi nevar būt 1940.gadā, Ulmaņa režīma laikā. Arī 1941.gadā nevar būt – paskatieties, kā Jaudis ģērbti. Droši vien 1930. vai 1920., vai pat 1919.gadā, Stučkas laikā – tā Franks Gordons. Arī Rīgas pasta uzņēmums (34.lpp.) nevarot būt 40.gados, bet gan drīzāk 30.gados. ●●● Piezīmē par dzejnieci Baibu Bičoli (65.lpp.) viņas dzejkrājuma pareizais nosaukums ir *Atrita* (nevis *Aprite*) un, kopš 2002.gada, Baiba vairs nav *Laika* darbiniece. ●●● Marģera Grīna raksts „Eiropu atstājot” sacerēts un arī iespiests (1949.10.XII) kuģa avīzītē uz 20.lpp. redzamā ASV armijas (resp. bēgļu) transportkuģa *General M.B. Stewart*.*

Galvenais redaktors: Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@msn.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Galvenā redaktora vietnieks: Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
Telefons: 413-732-3803
Juris.zagarins@gmail.com

Redaktori:
Voldemārs Avens, Vita Gaiķe, Anita Liepiņa,
Andris Priedītis, Juris Silenieks, Juris Šlesers,
Biruta Sūrmane, Linda Treija, Lilita Zaļkalne

Konsultanti:
Līga Gaide, Uldis Matīss, Tija Kārkla

Datormaketētājs: Juris Žagariņš

JG mājas lapa: <<http://zagarins.net/JG>>

Saimniecības vadītāja: Ingrīda Bulmane
23 Markland Drive
Toronto, ON M9C 1M8 Canada
Telefons 416-621-0898
Telefakss 416-621-9717
ibulmanis@scom.ca

Ekspeditors: Guntis Liepiņš
liepag@idirect.com

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem
parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne
vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.
Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses
brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu
uzskatu publicēšanu.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus
eksemplārus lūdzam pieteikt *JG* saimniecībā.

JG SATURA RĀDĪTĀJI
Nr. 100 - 150 Kanādā Kan. \$7,-
Citās valstīs: ASV \$7,-

Nr. 151 - 175 Kanādā Kan. \$5,-
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 176 - 200 Kanādā Kan. \$5,-
Citās valstīs: ASV \$5,-

Nr. 201 - 230 Kanādā Kan. \$8,-
Citās valstīs: ASV \$8,-

Satura rādītāji pasūtīnāmi no *JG* saimniecības.

Jaunās Gaitas abonements maksā:

Kanādā - 1 gads \$39,-
2 gadi \$76,-

Atsevišķa numura cena \$10,-

Citās valstīs -

1 gads ASV \$39,- (Kan. \$45,-)

2 gadi ASV \$76,- (Kan. \$88,-)

Atsevišķa numura cena: \$10,- (Kan. \$10,-)

Krājumā ir arī vairums agrāko *JG* numuru.
Sarakstu un cenas var pieprasīt no *JG*
saimniecības.

JAUNO GAITU VAR IEGĀDĀTIES:

ANGLIJĀ

E.D. Rusovs, 2 Wellington Terrace
Basingstoke, Hants. RG 23 8HJ

AUSTRĀLIJĀ

Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca
A. Priedīte-Rīga, 32 Parnell St.
Strathfield, N.S.W. 2135

Latvian Books
Box 1287, G.P.O.
Adelaide, S.A. 5001

KANĀDĀ

Letts Shop – dāvanu veikals
Kanādas Latviešu centrs Toronto
4 Credit Union Dr
Toronto ON M4A 2N8

LATVIJĀ

A/S „Danske Bank”, Lāčplēša ielā 75, Rīga LV 1011
IBAN – LV61MARA00002028 26000
Ingrīda Bulmane (*JG* žurnāla abonēšana)
1 gads (4 numuri) Ls14,-
Tuvāka informācija - Ilze Dzelme 67-289619

Latvijas Okupācijas muzeja grāmatgaldā
Strēlnieku laukumā 1
Rīga LV-1050

LETTERS AND THE VISUAL ARTS. Our featured younger generation poet, Jānis Vādots, at home in Rīga, says of himself: *I am connected to life, to dreams and to visions. This connectedness and the (in)coherence of it is what I express in my poetry.*

••• Leons Briedis poetically bemoans the failure of the people to elect leaders such as Demosthenes, ancient Greek paragon of statesmanship, regularly opting instead for some populist demagogue from their own midst, who turns monstrous in a position of power. ••• Koknese (Kokenhusen) is a town on the Daugava, about 100 kilometers upstream from Rīga. It contains a park around the ruins of a 13th century castle, which, until the end of the 17th century, when it was destroyed in the Great Northern War, was a residence of the archbishop of Rīga. In the late 19th century, Baltic German Baron von Löwenstern built a magnificent manor house nearby, soon destroyed in the Revolution of 1905. Koknese is also the home town of writer Laima Kalniņa, who shares her meditations on these historic upheavals in the context of her own childhood memories in a story titled "A Beginning". ••• Our spring issue is graced with reproductions of exuberantly colorful abstract paintings by Leons Samulis and Ila Kellermane as well as black and white photographs by Aina Balgalve, Raimo Liebriedis and Ramona Kalniņa. To commemorate the reunification of Germany twenty years ago, Rolfs Ekmanis shares a color photograph, taken in 1987, of a bit of inspired graffiti on the west side of the Berlin Wall. ••• Commenting on an exhibit of the art of Stass Paraskos in Leeds, England, Laimonis Mieriņš recounts how, some thirty years ago, the Cypriot artist precipitated a scandal by exhibiting there. ••• Vilnis Auziņš reports on Design Awards for photography. The Latvian Designers Society instituted this award for the first time in 2009.

LITERARY COMMENT. Vita Gaiķe presents Lolita Gulbe, the winner of the Ēriks Raisters Memorial award for 2009. Gulbe is a poet who has contributed much to *Jaunā Gaita* and has published seven collections of her work. ••• Literary scholar Eva Eglāja-Kristsons continues her serialized account of the dynamics of cultural contacts between Latvians in the home country and Latvians in political exile during the Cold War, covering the years 1980-1987 when initiatives on the Soviet side were waning in awareness of looming geopolitical change. ••• Herta Müller, the winner of the Nobel

Prize in literature in 2009, rejects the notion that choice of language is important, prefers to live in exile and considers writing an act of exorcism. Irēne Avena characterizes her as an unsentimental truth teller whose art is a musical counterpoint of repeated staccato sentences using varying instrumentation. ••• Marta Landmane's poetry is simple and straight-forward, her words are powerful, never exaggerated. Sarmīte Janovska-Ērenpreisa recounts Landmane's career to date.

ACTUALITIES, HISTORY, MEMORIES. In the first of three installments on higher education, Prof. Gundars Ķeniņš Kings focuses on the US. ••• Dzintars Edvīns Bušs, an environmental ecology expert living in Rīga, contributes a broad-brush analysis of the causes for the ongoing global economic crisis. ••• Tireless foe of all sources of disinformation, Franks Gordons, tackles the Russian Institute for Democracy and Cooperation in Paris. ••• Uldis Siliņš continues his laughing-through-the-tears memoir of post-war refugee-camp life in Alt-Garge, Germany. Someone catches scarlet fever and all 18 barrack-mates have to be quarantined in eight rooms in a residence away from camp. *Paradise!* exclaims Siliņš. ••• The Marginalia section, as usual, does not fail to surprise and delight with news shorts from all over the world.

REVIEWS. Agate Nesaule's novel *In Love with Jerzy Kosinski* (reviewed by Biruta Sūrmane) • Volumes 2 & 3 of Aina Zemdega's collected works *Raksti* (Juris Silenieks) • Jānis Lejiņš' historical trilogy *Zīmogs sarkanā vaskā* (Dzidra Purmale) • Gundega Grīnuma's *Piemīņas paradoksi* – on commemorating Rainis' and Aspazija's Swiss exile (1906-1920) in Castagnola (Aina Sikсна) • Eva Eglāja-Kristsons' and Benedikts Kalnačs' (eds) *Back to Baltic Memory: Lost and Found in Literature, 1940-1968* (Rolfs Ekmanis) • Rasma Grīsele's linguistic study *Heterotonu vārdnīca un heterotonijas pētījumi* (Lalīta Muizniece) • Daiga Joma's short stories *Dvēseles bezvējš* (Amanda Jātniece) • Kristiina Ross' un Pēteris Vanags' (eds) *Common Roots of the Latvian and Estonian Literary Languages* (Jānis Krēsliņš, Sr.) • Ilgvars Veigners' *Latvieši rietumzemēs* – an encyclopaedic work on Latvian communities outside their home country (Valters Nollendorfs) • *Pauls Toutonghi's Red Weather (the German version)* (Biruta Sūrmane) • September 2009 *Journal of Baltic Studies* (Gundars Ķeniņš Kings). jž